

CSALÁDI REGÉNYTÁR

UJABB

ELBESZÉLÉSEK

○○○○○○ IRTA ○○○○○○

ANDOR JÓZSEF

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedülálló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszersmind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, amelyek sem hitüket, sem erkölcsüket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonkötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.) vagy könyvkereskedésében (Budapest, IV., Keckeméti-u. 2.), valamint minden fővárosi s vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár“-ból

megjelentek :

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény.
Irta *Montal Mária*. Fordította
Szentannai. — *D'Arbout* ezre-
des három párbaja. Elbeszél-
lés. Irta *Beugny d'Hagerne*.
Fordította *dr. Rada I.*

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések.
Irta *Cyprád*.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta
C. De Lamiraudie. Ford. *A.*
Vilma. — *Hol a boldogság?*
Elbeszélés. Irta *Minna Canth*.
Finnből fordította *Bán A.*

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az
alkoholizmus ellen. Irta *X. . .*
grófnő.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven*
Agostné. Fordította *dr. Rada I.*

IX. kötet.

Rajzok a kurucvilágból. Irta
Kincs István.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szellem. Történeti
regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések.
Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta
Buol M. Ford. *Sziklay János*.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta
Andor József (Cyprád).

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései.
Spanyol eredeti után fordította
Jándi Bernárdin.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csa-*
podí Istvánné. — *Psyche lám-*
pája. Elbeszélés. Irta *Léon de*
Tinseau. Fordította *A. V.*

XIX. kötet.

Hrícz és az úrfi. Elbeszélés. Irta
dr. Franko Iván. Fordította
Zsáthovics Kálmán.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Víg regény.
Irta *Kincs István*.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta
Jeanne Mairet. Francia ere-
detiből fordította *dr. Rada*
István. — *Az utolsó betét*. El-
beszélés. Irta *Mrs. Bartle*
Teeling. Angolból ford. *G. M.*

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések.
Irta *Vértesy Gyula*.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

Újabb
Elbeszélések

Írta

ANDOR JÓZSEF

Budapest
a Szent-István-Társulat kiadása
VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28/a.

A BOLDOGSÁG.

Oly sűrű volt a köd, hogy a kis szalon ablakából alig lehetett ellátni a szemközti házig. Szinte érezni lehetett, mint árad be a nedves, lappangó hideg a szobába és bár vigan ropogott a tűz a márványkandallóban, oly nyomott, oly lehangoló volt a csendesség, mintha az elhibázott élet minden eltemetett vágya kísértő árnyként jelent volna meg a szobában. A kis ébenfa íróasztal előtt ülő asszony összeborzongott, aztán hirtelen mozdulattal megfordította a villamos csapját. A torzképű bronzszobor kezében lévő üvegkörte zöld fényt árasztott az íróasztal csecsebecséire és magára az asszonyra, a szoba többi része azonban homályban maradt. Fölbontott levél hevert előtte, sűrűn teleírt, gyöngybetűs sorok; minden szó egy szerelmes kis leány aggódó szívének félénk, boldog dobogását visszhangozta. Gépiesen vette kezébe és újból elolvasta.

«Eljövök hozzátok, drága Magdám, levelemmel

egyszerre érkezem, ott akarok lenni házasságtok hetedik évfordulóján, látni akarom boldogságtokat, hogy kételkedő szívem megnyugodhassék. Mert, édes drágám, szerelmes vagyok én is, egy-két hét dönt a sorsom felől és oh Istenem, nincs kivel beszélnem.... Nagynénémnek talán sohasem volt szive... Az emberek itt oly üresek. Sehol sem találom azt a mérhetetlen mélységét az érzésnek, azt a fönséges összhangját az egymást megértő sziveknek, a melyet magamnak a házasságról elképzeltem. Itt a férfiek kaszinóznak s az asszonyok egymás megszólásában szórakoznak. Látok néhány hónapos boldog párokat és látok néhány éves közömbös, unatkozó, jóformán csak megszokásból együtt élő párokat. Vajjon az én szerelmem is ide jut egykor? Vajjon egy-két év múlva, nem tudom miféle, a regényekben úgynevezett mámor elmúltával én is a barátnőim toalettjét fogom kritizálni és mások családi tűzhelyének elhidegült hamuját piszkálgatom? És az én lelkes, rajongó, szerelmes Sándorom unatkozva fog otthon ülni és csak akkor villan föl szeme, ha borozó cimborái megérkeznek? A nagynéném azt mondja: így lesz bizony és így van a legjobban; de én irtózom ettől a sorstól, visszariadok tőle, förtelmes hazugságnak látom az egészet, melybe nem, oh sohasem akarom szívem

tiszta érzését belekeverni ... És legboldogabb óráimban is elő fog a kísértő sejtelem, mert én tudom, hogy ha elhamvad valaha a szerelem, ha romba dől valaha az oltár, ha hazug mosolylyal kell valaha az emberek közé mennem, a rom maga alá temet engem is... Lehetetlen, hogy ne legyen állandó, tartós boldogság, lehetetlen, hogy két együtt szárnyaló lélek lehulljon a szürke hétköznapiasság porába és egymástól eltávolodva, csak ténferegjenek a sokaktól kitaposott uton. Ilyen két együtt szárnyaló lélek a tietek és repülök hozzátok, drágám — ne félj, nem vagyok mindig ilyen komoly — szerelmetek verőfényében sütkérezni fogok, mint az ostoba kis pillangó a nap-sugárban és megerősödve és kételyeimtől megtisztulva futok vissza megragadni a magam boldogságát...»

És még sok minden volt a levélben; a legtöbb Sándor úrról, a ki természetesen okos, komoly, rajongó, lovagias úr volt, mint valamennyi vőlegényjelöltje a világnak ... És a kinek a szerelme mérhetetlen mélységű és lelki világa nem közönséges és stb., stb., a hogyan a szerelmes lányok szoktak írni az ideállá előléptetett urakról. Az asszony aztán eldobta a levelet és tenyerére támasztva fejét, merőn nézett a bronzszobor gúnyosan vigyorgó fekete arcára. Tehát ma hétéves

házasok! — gondolta és ajka vonaglni kezdett a belső fájdalomtól! Hét év — micsoda mérhetetlen idő, ha visszatekint az első napra és mily romboló munkát végzett! Már jó ideje nem is gondoltak arra a napra; az orgona zúgása, a fehér fátyol, a mirtuskoszorú, a szív édes remegése, a halkán kiejtett esküszavakban rezgő boldogság, minden, de minden lomtárba került. Romok közt bolyongnak a boldogság helyén, az ábrándvilág ragyogó szinompája szürke valóvá vedlett át, a szerelem tüdéri, bűvös fénye kialudt és valaha együtt szárnyaló lelkük a porban vergődik, folyton-folyton távolodva egymástól...

Megsimította égő homlokát és kitekintett az utcára. Lomhán, sötéten terjengett a köd az élő város fölött, lent emberek jártak-keltek, tompa zaj, az élet lüktetése hallatszott föl szobájába és szeretne volna, ha belemerülhetne a ködbe és nem hallana és nem látna és nem érezne többé semmit. Eljön hozzájuk egy édes teremtség, hogy szerelmük verőfényében sütkérezzék, holott a legforróbb nyár s az izzásig hevített kályha sem képes már meleggő, kedélyessé tenni a szétdúlt tűzhelyet. Eljön az évfordulóra és nem találja itthon a férjét és tanuja leszen hideg, közömbös életüknek, melyet csupán a megszokás tesz elviselhetővé! Bennük bizik egyedül és csalódása talán halálos ütést mér naiv

ábrándjaira . . . E gondolatnál valami kegyetlen örömet érzett. Miért ne most, a míg nem késő? Miért áldozza föl naivságát, szívének ártatlan, tiszta szerelmét egy férfi önzésének? Inkább fonnyadjon el a magányban, semhogy durva láb tapossa össze. Lássá, a mi még hiányzik ismeretéből és borzadva hunyja be szemét. Csak ne lássa soha a való életet, ne morzsoljon össze mindennap valamit szívéből. Összeszorította ajkát és keményen nézett előre. Tekintete a falra erősített kis japán szekrényen akadt meg. Fölállt s kinyitotta a gyöngyházzal kirakott ajtócskát. Nyugodt kézzel vett ki belőle egy rózsaszínű, fakult szalaggal átkötött csomagot. Fölbontotta. Rég elfeledett illat áradt ki belőle s levelek hullottak az íróasztalra. Az erős, energikus férfikéz írta levelek, telve meleg, rajongó vágyódással, izzó, szenvedélyes szerelemmel, komoly, férfias ígérekkel. Egykor lángba borult olvastukra az arca, dobogott a szíve; tartalmuk szédítő magasságba röpítette lelkét, honnan rózsaszínű, meleg verőfényben úszva látta az egész mindenséget. Most minden szó gyilkos erővel hatolt szívébe; most állig belemerülve a hazugságok iszapjába, hiába próbálja követni a gondolatok szárnyalását: most nem dobog a szíve, hanem összesajtolja valami borzalmas, hideg kéz és érzi, hogy ez a valóság és lehajtja fejét az illatos

papírlapokra és egy késői könyecsepp, mintha maga volna a megtorló igazság, eltörli a betűket és sok-sok könyecsepp egész sorokat.

Az ajtó halkan fölnyílt. Könnyed léptek suhantak felé a puha szőnyegen. Nem hallotta. Két meleg kar ölelte át fejét és két hideg kis kéz tapadt szemére.

— Találd el édes, édes Magdám, ki vagyok!

Ijedten ugrott föl; nem, mégsem szabad látni könyeit és gyors mozdulattal magához szorította a szőke fejcskét és édes, meleg, szerető csókok érték szemét, ajkát és őszinte szívből fakadott szavak hatoltak szívébe.

— Megleptelek, úgy-e drágám? De én már ilyen vagyok. Elhatározok valamit és annak rögtön meg kell lennie. Csókolj meg még egyszer! És nézz rám! Mondd, elég szép vagyok-e? És ha boldoggá akarsz tenni, mondd hogy hozzád hasonlítok egy keveset!

Nem, még nem hasonlított hozzá. Gyöngéd, karcsú termetű, hófehér arcú fiatal leány volt. Magas, sima homloka és barna szeme okosságot és tiszta, zavartalan érzésvilágot árult el. Dús, szőke haja aranykoronaként övezte fejét, egyébként szabálytalan vonásait bájosná tette a boldogság üde zománca. Az asszony magasabb és teltebb volt nála; arcát komolylyá tette a kiábránd-

dulásba való kényszerű beletörődés, de most, a mint könyein keresztül mosolyogva nézett hugára, az izgalomtól könnyedén elpirulva boldog, nagyon boldog asszonynak látszott.

— Nem, Éva — felelt halkan és megsimogatta a leány arcát — nem hasonlítasz rám és örvendek, hogy így van!

— Persze — nevetett Éva jókedvűen — még féltékeny lehetnél az uracskádra; én bizonyosan féltékeny lennék! Te — mondta komolykodva — lesz nekem valaha ilyen remek vállam, mint neked? Minden regényben azt olvasom: a férfiak fekete frakkja élesen vált ki az asszonyi fehér vállak közül. Mintha valamennyi leánynak szerecsenválla volna!

Ezen nevetni kezdtek és az üde kaczagás úgy űzte el a komor gondolatokat, mint a hajnali verőfény az éjszaka árnyait.

— Most mindjárt megkezdem a kémkedést, hadd látom, mit szoktál csinálni az urad távollétében. Igaz, hol van Jenő?

Azt akarta felelni: a klubban, aztán meggondolta magát.

— Egy kis dolga akadt a hivatalban! De nem-sokára itt lesz!

Éva kisasszonyon megint erőt vett a nevetés.

— Jézuskám, csakhogy egyszer nem hallom

a kaszinót emlegetni! De mondok neked valamit, ne haragudj, annyi dolga sincs ma Jenőnek a hivatalában, mint nekem. Hazudott, vakmerően hazudott.

Az asszony megrettenve nézett a hamisul villogó szempárba.

— Félsz, úgy-e, hogy a te férjed se különb a Deákné vásznánál! Hát nem találd ki? Hát nincs ma évforduló és az évfordulón nem szokás ajándékot kapni? Már ezért is érdemes dolog a házasság! A születésnap-i évfordulókat az ember kiküszöböli, teszem a huszonnegyedik évtől kezdve és házassági évfordulókkal kárpótoljuk magunkat...

Szelesen lépett az íróasztalhoz és a mint meglátta a leveleket, elkomolyodva hajolt feléjük. És jó, hogy elfordult, jó, hogy nem látta nénje arcán a halotti sápadtságot. Visszatért a kérlelhetetlen jelen és nemsokára szétfoszlik a hazugság. És már nem volt kegyetlen érzés a szívében, már megbűvölte az üde boldogság varázsa, már nem akarta kietlen életük rideg föltárásával megsemmisíteni. Már azon gondolkozott, mint fog új, mindennél a világon nehezebb színjátékot eljátszani férjével, mint fogják a szerelmes álarcot felölteni, föl-
ásni mély sírjukból az eltemetett édes szavakat, ha lehetséges, ha egyáltalán ilyesmi közöttük még lehetséges! És rettegve várta az előszoba

csengőjének hangját. Valahová el kell küldeni addig a leányt, míg kiosztják egymás közt a kínos szerepet. Nézte a leányt, a mint meghajolva olvasott. Néhány hajfürt fehér nyakszirtjére tévedt s az egyszerű, sötét utazóruha keretéből édes, illatos virágkehelyként emelkedett ki a bájos szőke fej. Most hirtelen feléje fordult, barna szeme boldog könyben úszott és egy levelet tartva kezében a megindulástól remegő hangon szólalt meg:

— Tudtam, hogy van igazi boldogság; tudtam, hogy nálatok megtalálom... Még most is az urad szerelmes leveleit olvasod és halld csak, akár az én Sándorom írná.

Halk, suttogó hangjában szívből fakadott meleg, boldog érzés rezgett:

«Sohase hittem ekkora boldogságban s volt idő, mikor nevettem a szerelem tisztító hatásán. És most mégis úgy van; mintha mélységből tekintenék a magasba, a hol maga, édes szívem, világosságban tündökölve áll és két kezét felém tartva, engem hív az én rút és szennyes világomból. És én elkábulva és káprázó szemmel nézem a maga tisztaságának szeplőtelen ragyogását és félek, hogy magához közeledve, a köznapi élet rámtapadt salakját is elviszem, de szeme int és én lerázom magamról a multat és először nehezen és küzdve és vergődve haladok magasztos

célom felé. És érzem, hogy közeledve mint fogy a teher, mint foszlik le lelkenről a salak, mint nőnek szárnyaím, melyek mind gyorsabban ragadnak a maga áldott szívének tündöklő világához, de érzem azt is — és ne feledje soha — hogy maga vonzott engem, hogy a maga szíve edzette erőmet, hogy a maga hívó két karja után esengek és ha valaha elvonná tőlem, ha valaha meghidegülne érzése — visszahullok oda, ahonnan fölemelt!»

Az asszony egész valóját megrázta valami hatalmas érzés. A multból kikapott e pár sor éles sugárral világított be életükbe. Mennydörgő jóslatként hallatszott a távol messzeségből, világító toronyként izzott a veszedelmes szirtek között: «ha valaha elvonná tőlem, ha valaha meghidegülne érzése, visszahullok oda, ahonnan fölemelt!» Soha, de soha nem gondolkozott ezen, most is csak mintegy a villamos szikra röpke villanásánál látta meg a súlyos gondolatot, de ott maradt alaktalan teherként a szíven és mégis különös megkönnyebbülést okozva, mintha eddig láthatatlan ellenségét ismerte volna meg, a kívül nyílt mezőn harcolhat. Éva kisasszony gondosan tette vissza a levelet és már újra vidáman mosolygott.

— Alig egy pár perce vagyok itt és már nincs kételkedés bennem. Mert Sándor — egysze-

rübb szavakkal ugyan — de ugyanezt mondta nekem és ha tőlem függ, hogy mindig szeressen és jó és igaz ember legyen, úgy szeretni is fog, mint Jenő téged!

Ha tőle függ? De tőle függött-e valóban? Úgy rémlett, hogy házaseletük láthatatlan ellensége csakugyan testet ölt és körvonalaiban saját magát kezdte fölismerni. De nem volt ideje a töprengésre. A villamos csengő heves, türelmetlen hangot hallatott. Ki akart sietni, de Éva megragadta karját.

— Maradj, kérlek! Én akarom meglepni. Megengeded, úgy-e, ha nyakába ugrom? Hadd higye, hogy te vagy és hadd álmélkodjék a csalódáson!

Az asszony ellent akart mondani, de nem lehetett. Történjék, aminek történnie kell. Dermedten támaszkodott a falhoz, feje szédült, szíve dobogása elhalt; most, most fog történni valami, életük kizökken a megszokottságából és maga alá temeti egy fiatal szív hívő ábrándjait. Az ajtó kinyílt és becsapódott, hallotta férjének komoly, de most idegenszerűen csengő hangját.

— Kérem, micsoda tréfa ez?

Aztán hallotta azt az üde, csengő kacagást, zajos tánclelépéseket és szaggatott szavakat:

— Tudtam, tudtam, hogy nem sikerül! Tudtam, hogy a sötétben sem fogsz a feleségednek

tartani. Legyen hát világosság! Éva kisasszony, szolgálójára, boldog menyasszony, de a ki lelkét akar nálatok is venni a boldogságból.

— Szervusz Éva, hát te már ekkorára nőtél? — És tudtunk nélkül menyasszony vagy? Lásza meg az ember! Mit szólt a nénéd?

— Mit szólt? ... Mit szólhat egy boldog asszony, meg egy boldog leány? Sírtunk és csókolóztunk és dicsértük a bajuszos zsarnokainkat.

Magda asszony úgy figyelt, mintha élete függött volna minden szótól. Vajjon megérti-e férje a leányt, vajjon találkozik-e gondolatuk egy közös óhajásban?

— Hamar le a kabátot, sógor és ne várassuk Magdát.

A kemény, férfias lépések elnyelték a leány könnyed lépésének a zaját. Közeledtek, beszélgetésükből már nem értett semmit és az ajtónyílásra szédülten tántorodott hátra. A villamos körte zöldes fénye kísérteties világot vetett arcára, de a leány kezébe kaparintotta a nagy csillár csapját és a szoba tündéri, fehér fényben úszott.

— Hadd lássalak benneteket — szólt kérő hangon — oh hadd lássalak!

A férj nyugodtan közeledett felé. Magas termete kissé meghajolt, a mint felesége derekát átölelte és csókot nyomott homlokára.

— Mégegyszer! — sürgette Éva kisasszony — mintha itt se volnék.

Magda esengve nézett férjére. A férfi kissé összevonta szemöldökét, de szemének megindult nézéséből megértette az asszony, hogy gondolatuk mégis találkozott. És midőn férjének ajka ajkához tapadt, úgy elpirult, mint valaha, az első rablott csóknál. Éva tapsolva rohant hozzájuk, átölelte mindkettőjüket, meleg arcocskáját közéjük dugta és elégedetten nevetett.

— Mily jó itt köztetek! Hogy pirul Magda és milyen komoly és jó vagy te, Jenő! Imádkozatok, hogy mi is hozzátok legyünk hasonlók!

A férj és feleség nem mert egymásra tekinteni. A férfi az íróasztalon heverő levelekre nézett és kissé összerezenve kérdé:

— A leveleimet olvasta, Magda?

Éva gyorsan közbevágott:

— Rajta csiptem! Képzeld, még most is sírt örömében. Hét év múlva!

— Hét év múlva! — ismételte az asszony és most már szembe nézett az urával és csodálkozott, hogy mily mélységes szomorúság vonja árnyékba a komoly, férfias arcot és mind világosabban látta saját vonásait az eddig ismeretlen ellenségben. Közbe Éva kényelmesen elhelyezkedett a diványon és jókedvűen fecsegett tovább.

— A vendégség pompás állapot. Nem kell vacsorára gondolnom, nem kell korán kelnem és ha azt mondom, üljetek ide mellém és beszélges-sünk, akár reggelig velem maradtok. Nem igaz?

— Zsarnok kis vendég vagy, Évám — felelt nyugodtan a férfi — de hát a boldogság ép oly zsarnok, akár a szenvedés. Leülök és Magda, üljön le maga is.

— Úgy — folytatta a leány — most már látom a boldogságot és hiszek benne. De szeretném tudni, miért van mégis annyi boldogtalanság a világon? Miért szeretik az emberek annyira egymást az esküvő előtt és miért válnak legjobb esetben közömbösökké oly hamar? Te okos ember vagy, sógor és sokat tapasztaltál, világosítsd meg az én tudatlan fejemet.

— Igen, én sokat tapasztaltam — felelt komolyan a férfi és kicsit eltűnődött. Sűrű szempillája alól lopva egy pillantást vetett a felesége felé, a ki ölébe ejtett kezekkel, lélekzetét is visszafojtva ült ott; vonásainak gyönyörű összhangját megzavarta a névtelen, lelki vergődés, de reá függesztett kék szeméből kegyelmet esdő néma könnyörgést olvasott ki. És beszélni kezdett. Mintha közömbös dologról közömbös embereknek tartana előadást, nyugodt, tompa hangon.

— Sok oka van a boldogtalanságnak, hugom

és igen nehéz igaz forrását megtalálni. Az élet- és emberismeret hiánya ép annyit árt, mint az önismeret hiánya. A szerelem maga alig egyéb, mint az élet szűk keretein kívül ragadott szív mindent magába fogadó érzése, tiszta látás nélkül. A szerelem csak a világosságban él s csak a világosság által lát s önmagából táplálkozik. A mi tudat az emberi jóságról belénk van oltva, azt nagy fokban látjuk megtökéletesedve abban, a kit szerefünk. A vőlegény és menyasszony ebben a káprázatos, bűvös, boldogságot ígérő és mégis hazug tükörben látja egymást s annál könnyebben behunyják szemüket a nyilvánvaló hibák előtt, mert hiszen maguk is apró-cseprő fogyatkozásaik leplezgetésén iparkodnak.

— Oh sógor — vágott közbe Éva — ki akarsz ábrándítani?

— Nem, Éva, Isten óvjon attól... Csak az ábrándulhat ki, a ki sohasem szeretett igazán. És te igazán szeretsz és mondd, kis leányom, bármily tökéletesnek tartod is most Sándorodat, most, mikor ritkán látod, mikor a mindennapi élet gondja még nem lépett ábrándjaitok közé, mikor a mindennapos érintkezés még nem tűntethette föl a foltokat fénylő napodon: mondd, ha egy-két év múlva, vagy hamarább vagy később, észreveszed, hogy uracskád komor gondolatok közt ül otthon,

kedvetlen, hizelgéseidet nem fogadja a megszo-
kott örömmel, azt fogod hinni, hogy már nem
szeret? Hogy már nem szeret az, ki reggeltől-
estig érted, értetek fárad, ki ostoba önző emberek
közt vesződik jövőtökért? Nem fog-e eszedbe
jutni, hogy nem a szerelem merült ki, hanem az
élet súlyos gondja nehezedik a szívre?... És
vigyázva és óvatosan, a hogyan szived sugallja,
nem fogod-e gyöngédséggel, finom női ösztönöd-
del, észrevétlenül elsimítani a barázdákat és puha,
meleg kezecskédet férjed mindenütt ott érezve,
biztosítlak, hogy a világ legsúlyosabb terhe is
könnyűvé válik és a legnehezebb küzdelem meg-
vívása is édes lesz neki érted!

— Oh Jenő, így lesz, így akarom!...

— Pedig a legtöbb asszony nem így tesz.
Elfeledik, hogy a vőlegénység boldog idejében
a férfit is kiragadja a szerelem az élet nyers har-
cából, menyasszonya mellett elfeledi, el akarja
feledni a világot és nem is tehet másként -- az a
szerelem ünnepi ideje. De én, a ki a vasárnapot
Istennek szentelem és áhítatba merülök, megvál-
tozom-e azért hétköznapon? Nem végső célom
akkor is az Isten, nincs-e áldó keze munkámon
ép úgy, mint imádságomon? De az asszonyok
azt mondják: férjem megváltozott és már nem
szeret többé, úgy mint régen, holott nem is a

szerелеm változott, hanem az élet külső módja. Az ábrándok helyét a valóság foglalja le, az ünnepnapok gondtalan, bűvös nyugalmát a munka és küzdelem, melynek épen az ünnepnapok emlékéből kellene erőt merítenie.

Az asszony keble hevesen emelkedett. Úgy hangzott feléje minden szó, mintha halálos ítéletét halaná. De le nem vette szemét férjéről. Már nem közömbösen beszélt, barna, komoly szeme lelkesen csillogott, arcának mély szomorúságát szinte főnségessé tette a belső meggyőződés heve. Világos volt, hogy rég forrongó gondolatok törnek föl lelkéből, rég forrongó, eddig lenyűgözött gondolatok.

— És ha az asszony egyszer azt hiszi: az uram már megváltozott, már nem szeret! hazug büszkeség ébred szívében és hamis okoskodások acélláncával szorítja le érzését. Ha nem szeret, én nem alázom le magamat, én nem kínálom oda szívemet! És megkezdődik a félreértések láncolata, a tűzhely tűzét nincs ki ápolja, lassankint kialszik, elhamvad, a boldogság fészke rombadól. Mesterséges hidegséggel övezi magát és ha a férj e hidegséget valónak látja, rettenetes élet születik a házasság keretében... Mosolygó arcok az emberek között s érzéketlen, vagy gyűlölködő szívek a mosolygó arcok mögött...

A leány észrevett valamit; nyugtalanul nézett hol egyikre, hol másokra; látta az asszony megdöbbenését s a férfi mélységes csüggedését. És vakító világosság támadt fejében, hogy itt egyetlen szó sem érte hangzik el, hanem rég rejtegetett gondolatok lázadtak föl és rég fölépített hazugságok ingadoznak. És a fájdalom, mely szivecskékét összeszorította, valami névtelen, boldog reménységnek engedett helyet.

— És a férfi — kérdezte halkán — a férfi, ha olyan okos, mint te vagy, nem világosíthatja föl feleségét idejében? Vagy a férfi sohasem hibás? Azt akarod mondani, hogy sohasem hibás?

A férj megsimította homlokát, kicsit habozott, aztán nyugodt, határozott hangon folytatta.

— Mindig hibás ő is. A férfi természeténél fogva önző! Elfeledi, hogy az asszonynak olyan szüksége van a gyöngédségre, mint a virágnak a napfényre, hogy szíve érzékenyebb, finomabb szerkezetű, hogy óvni kell az élet durva érintéseitől, hogy még komor, nehéz napokban is éreztetnie kell vele, minő középpontja a család sokfelé szétágazó lelkivilágának. Sokszor bizony, édes hugom, egy ki nem mondott szerető szó, egy elfojtott meleg tekintet, akár hamis büszkeségből, akár közömbös önzésből fakadjon, vég nélküli félreértések okozója lehet. És akár büszkeség,

akár önzés temeti maga alá a szerelmet, abban rejlik a végzetes szerencsétlenség, hogy a nem táplált, nem gondozott, külsőleg sohasem nyilvánuló szerelem lassan-lassan mégis csak kialszik s a mit kezdetben csak lefojtott a női büszkeség, vagy a férfi önzése, azt később nem engedi szabadon a megszokottságból fakadó közömbösség.

A leány csaknem sírva fakadt! Már tudta, hogy itt, szeme láttára folyik le két kedves emberének végzetes tragédiája és az utolsó szavak mintha a függöny legördültét, a közömbösség áthatatlan függönyének legördültét jeleznék. Nénje mereven ült helyén, a férfi meg a sötét gondolatok tömegétől szinte elborítva. De mégis, mégis úgy képzelte, hogy dobognak a szívek, vergődnek a lázongó indulatok, hogy az eltemetett szerelem csak tetszhalott és vár a szóra, arra az egyetlen szóra, a mely ki nem mondva a halotti kar gyászos zugásaként fog elhangzani fölöttük. És fölugorva helyéről, odament a férfihez és két keze közé fogva fejét, belenézett komoly szemébe és mély meggyőződéssel mondá:

— És én mégsem hiszek az igaz szerelem halálában, nem, nem hiszek! Láttam egy húszéves házas férfit, a kiről mindenki azt hitte, hogy ki nem állhatja feleségét és édes bátyám, a felesége koporsójánál őrzöngött a fájdalomtól és máig is

gyászolja azt, a kit pedig már életében elvesztett. Pedig mondd, mondjátok meg, nem sokkal borzasztóbb élő szerelmet eltemetni, nem bűnösebb, nem rettenetesebb, nem helyrehozhatatlanabb? Megyek és felöltözöm a vacsorához és vacsora alatt vigabb dolgokról fogunk beszélni...

Megcsókolta a férfi homlokát, aztán melegen, hosszasan az asszony könnyező szemét.

Aztán dobogó szívvel ment az ajtó felé. Hallotta, hogy nénje föláll és hallotta remegő hangját és szíve összeszorult a félelemtől.

— Várj, Éva, én is megyek.

És csakugyan megindult. Lehajtott fővel, egész testében remegve, lelkivilágában megfázva és már csaknem érinté az ajtó kilincset. És akkor, mintha sivatagban járna, étlen, szomjan a halál révén és harangszó ütné meg a fülét, az életet, a szabadságot hirdelve; hallotta a rég elfeledett hangot, áthatva a föltámadt szerelem forró szenvedélyétől, áthatva a boldogság izzó vágyától, áthatva bocsánatkérésről és bocsánatadástól, hallotta a mély, zengő hangot hozzája szólani, őt hívni...

— Magda, Magda — ismételte — ide hozzám!

És megfordult és nem látott semmit két kitárt karon kívül, két gyöngédségtől sugárzó szemek kívül és elszédülve és boldogságának magasra kapó forró hullámaitól szinte elfulladva rohant és

omlott szó nélkül a két erős kar szoros ölelésébe; oly szoros volt, hogy szinte fájt és nem szóltak semmit, de egymáshoz tapadó ajkuk a föltámasztott szerelem mámoros boldogságát szívta föl.

Valaki sírt is az ajtó mellett. Egy fiatal leány, a kinek üde, ártatlan szerelme im, örökéltű virágokat fakasztott a romok fölött.

A GRÓFNÉ.

A kis fürdő egyetlen grófnéja volt. Kis, sovány, szeretetreméltó alakja minden nap megjelent a polgári vendéglőben, nyájasan mosolygott és köszöngetett mindenfelé, igen finom, udvarias hangon rendelkezett a pinczékkel s ugyanazon finom, udvarias hangon ereszkedett beszédbe a fürdővendégekkel. Úgy látszott, saját állásának magasságából egyenlőnek látta az alsóbbrangú emberiség minden osztályát, a minthogy a magas hegytetőről nézve is elmosódnak a földi élet aprólékos különbségei. Némelyek, mint a zsidó bankár gazdag és kövér felesége, megrovandónak találták csöppet sem grófi viselkedését, mások ellenben, főként a fiatal leányok, rajongtak érte, arany-keretű lorgnettejéért, hosszú, sötétlilaszínű köpenyegének óriási gyöngyház gombjaiért s azért a hófehér, finom csipkéből készült piczinyke fejdíszért, mely kedves, öreges kaczársággal simult ezüstfehér hajára. Lassankint mindenki megszokta, a nélkül, hogy nimbu-

szán csorba esett volna. Azok, kikkel nem ismerkedett meg, kifogásolták izlését és hizelgéssel vagy hiú kapaszkodási vágygyal illették a grófné kis udvarát, a mi azonban nem gátolta őket abban, hogy mély meghajlással ne üdvözljék, ha megjelent, még mélyebbel, ha távozott. Szóval központja volt a fürdőnek és büszkesége a fürdőgondnoknak, ki minden érkező vendéget sajnálkozó mosolylyal fogadott és kezeit dörzsölve kivétel nélkül minden érkező előtt mentegette magát, hogy a legvilágosabb, legtágasabb s minden kényelemmel leginkább fölruházott szobát nem bocsáthatja rendelkezésére:

A grófné ő méltósága foglalta el, kérem. Tetszik tudni, tette hozzá oly közömbös hangon, melyet Napoleon megirigyelhetett volna, ő méltósága évek óta itt tölti a nyarat s egy grófnét nem zavarhatok megszokott helyén. Öreg nő, tetszik tudni.

És valóban, a habozók e kijelentésre megmaradtak s azt hiszem nem sok levél ment a szélrózsa minden irányában, melyből hiányzott volna az odavetett megjegyzés: Egy grófné is nyaral velünk...

Egy napon, rút esős idő járt, a hegyek fenyvesei egészen beburkolóztak a sűrűn gomolygó felhőkbe, a vendéglő terraszán unatkozó, kedvetlen arcok bámultak kifelé az elhagyott utakra, a reumás

gondnok a pincérekkel gorombáskodott, a cukrászsisasszony tömérdek bókot kapott bizonyos bajusztalan legénykéktől és tömérdek cognacot mért ki ugyanazoknak, a polgármester úr csinos leányai kockás gallérjukba burkolózva egy öreg ezredessel évődtek, egy vénkisasszony, ki arcát és természetét egyként rikító színekben öltöztette, gúnyos megjegyzéseket szórt ama bajusztalan legénykékre, egy melankólikus úr szörnyű élvezettel gyönyörködött a barátságtalan időben, mely szerinte kedélyhangulatához egészen alkalmas, szóval egy napon, mikor a fürdővendégek egészséges része unatkozott, a beteg része meg zsörtölődött, födeles kocsi állott meg az igazgatóság kopott épülete előtt. A gondnok morogva húzta maga után rokkant lábát; a fiatal leányok lábujj-hegyre ágaskodtak és a kassza körül a bókesőben némi szünet állott be. Mert óriási láda volt a kocsi hátuljához kötve, egész garmada kosár a kocsis mellett és a kocsi belsejéből két női alak szállott ki.

A gondnok abban a pillanatban elfelejtette köszvényét. A hivatal elnyomta emberi gyöngeségét és a gyöngyvirágos fehér szalmakalap alatt mosolygó, kicsit zavart arcot megpillantva, fölébredt benne a régi katonatiszt vére, mely a quietálás szomorú ténye óta a mumiák örök álmát aludta. Mint később megvallotta, soha, de soha, mióta a fürdő

gondjára van bízva, hasonló édes, bájos arcot nem látott. Gyermekeded finom vonások, hamvas, üde arcbőr, ártatlan, mosolygó kék szem és főként az a dús, sötétszőke haj, mely a világ legpompásabb koronájaként ékesítette a világ leggyönyörűbb formájú fejecskéjét. Az alakot ugyan eltakarta a hosszú esőköpenyeg, de egy volt katonatiszt szakértő szeme előtt nem lehetett titok, hogy karcsú, nyulánk, arányos és hajlékony. Az öregebb nő, kinek arcát óriási nagy kendő takarta el a különben sem szerfölött kutató szemek elől, halk, köhögéstől meg-megszakított hangon szólalt meg először.

— Tágas, világos szobát szeretnék. Száraz is legyen kérem. Se alul, se fölül ne legyen lármás lakó...

— És a szomszédban sem mamuskám!

— Természetes, gyermekem. A szomszédban sem. És sok lépcsőt se kelljen másznom...

A gondnok urat egészen elbűvölte ugyan a közbeszólónak üde csengő hangja, de azért hivatalos kötelességéről nem feledkezett meg. Arcán megjelent a sajnálkozó mosoly és mentegetőzve dörzsölé kezét:

— Sajnálom, nagyon, ki nem mondhatom menynyire sajnálom, de a legvilágosabb, legcsöndesebb lakást már évek óta a grófnő ő méltósága foglalja el. Azonban — tette hozzá sietve, mert a fiatal

leány tiszta homloka hirtelen elborult — ne méltóztassanak megijedni. A mi fürdőnkben mindenki megfelelő lakást kap. Erre büszkék vagyunk, csak kérem, ezer bocsánat, nem tehetjük, hogy ő méltóságát megszokott helyén zavarjuk.

E pillanatban vidám, kicsit kötekedő hang halatszott mellettük.

— Oh gondnok úr, maga valóban gonosz ember. Igen, gonosz! Nekem nagy rosszakaróm. Vendégeit velem rémiszti, mintha valami megcsontosodott vén boszorkány volnék. Nos, édes gyermekem, nézzen reám. Én vagyok az az öreg grófné. Úgy bizony, öreg, de most azért is azt akarom, hogy én jelöljem ki a lakásukat. A kedves mama nemde? Reméljük, reméljük, hogy itt elmulik a betegsége. A gondnok rettenetes ember ugyan, katonatiszt volt, tudják, hanem a vidék gyönyörű és egészséges.

A míg beszélt, folyton a fiatal leányt nézte. Szemmellátható volt, mint gyönyörködik a szép arcban s a sötét pirban, mely előmlött rajta s bájosan félszeg zavarában, mely talán rég-rég elmúlt ifjúkorát juttatta eszébe.

A gondnok úr ravaszul pislogott jobbra és balra, mosolyogva és régi módi udvariassággal hajtva meg magát, valahányszor a grófné nevét említette.

— Méltóságod nagyon kegyes. Valóban nincs

más vágyam, nem is lehet, mintha a kisasszonyt és természetesen édes mamáját a nagyságos asszonyt a legkényelmesebben elhelyezhetem.

A grófné tréfásan vágott közbe.

— Most maga hallgasson, gonosz ember. Édes gyermekem, megengedi úgy-e egy ilyen öreg néninek e bizalmaskodást, maguk mellett fog-nak lakni. Sarokszoba; én igen csöndes szomszéd vagyok ... na-na! semmi hála édesem!

De azért jólesett, mikor a fiatal leány hirtelen mozdulattal lehajolva megcsókolta kezét. Oly jól-esett, hogy sokáig simogatta a finom puha kezecskét és megveregette a hamvas üde arcot is.

— Jól van gyermekem. Én köszönöm. Mi öregek, úgy-e kérem, mi öregek lehetünk hálásak a fiatalság iránt. Mily boldog ön, hogy mellette lehet egy ilyen édes és bizonyosan jó kis terem-tés. Én egyedül vagyok itt. Egészen egyedül, néha úgy hiányzik körülöttem a szeretet.

A gondnok szemrehányólag emelte szemét az ég felé s a grófné sietett is megnyugtanni a derék férfiút.

- Maga gonosz ember ugyan, de azért jó, igen-igen, jó lélek! De maga nem érti azt, milyen szeretet hiányát érzem én.

A leány most ismét elpirult s zavart halk hangon, de tisztán, édesen mosolyogva s kék szemé-

vel bizalmat keltő nyíltsággal tekintve a grófné kicsit megindult arcára, szólalt meg.

— Oh méltóságos grófné, nem tudom, igazán, kimondhatom-e, de nagyon-nagyon szomorú lennék, ha megharagudnék érte.

— Én? Nem édesem! Régi módi asszony vagyok. És maga nem mondhat olyat, a miért meg lehetne haragudni.

A fiatal leány újra lehajolt az arisztokratikusan finom kézhez és gyöngéden megcsókolva, félénk, remegő hangon suttogta:

— Máris, máris, úgy érzem, nagyon szeretem a méltóságos grófnét!

A gondnok úr később becsületszavát adta, hogy a grófné szeme könyezett; a vendéglő terraszán állók pedig látták, a mint a grófné magához öleli az új vendéget és nem törődve semmivel, megcsókolja a hozzája simuló arcot. És a rikító színekben öltözött vénkisasszony fullánkossal nyelve nem késett megjegyezni, mennyire sérti szemét minden oly látvány, hol bizonyos emberek a rang kedvéért megfélemeznek egyéni méltóságukról. E véleményt különben a társaság női része egyhangúan magáévá tette és csak a bajszatlan legénykéek helyeselték a grófné elragadtatását, mint a kinek helyében ők is hasonlóképen cselekedtek volna.

És mintha az új vendégek jó időt is hoztak volna magukkal, másnap teljes pompájában ragyogott a kék égről a forró nyári nap, perzselő tűzésnek hevét a fenyvesekből kiáradó gyöngye szél enyhítette. A gondnok úr vidáman sütkérezett a fürdőház előtt, a polgármester úr csinos leányai hófehér toálettekben csodáltatták karcsú, filigrán termetüket, a vénkisasszony arca és ruhája a szokottnál is rikítóbb színekben tündökölt, a cukrászkisasszony naphosszat elhagyatva ült trónusán s végső unalmában egy fürdőző novellista legújabb kötetében lapozgatott, a melankólikus úr kétségbeesett arccal bújta az erdő rengetegét és az alacsony, púpos fürdőorvos némi bőbeszédűséggel osztogatta senkinek se ártó egészségügyi tanácsait. Szóval egészséget és vidámságot lehelt a kis fürdő és a tisztára seprert sétányokon megjelent a grófné legújabb védencének karjába kapaszkodva. Valóban úgy látszott, hogy meghatotta e fiatal leány gyöngéd, önzetlen ragaszkodása. Az első találkozás kellemes benyomásának összhangját semmi bántó dolog nem zavarta meg, sőt mintha napról-napra újabb és újabb vonzó tulajdonságot födözött volna föl e gyöngéd, ártatlan és mindenekfölött bájos teremtésben. Kihült, öreg szíve fölhevült mellette; a szeretet átáradt lelkébe és meleg, jóleső visszhangot ébresztett.

Iparkodott apró szivességekkel lekötelezni az anyát, bármennyire fölösleges és közömbös személynek bizonyult is. Azonban Erzsike oly gyöngéden tudta megcsókolni kezét és oly hálás szeretettel köszönte meg az édesanyjának küldött aszubort, hogy a grófné talán életében először érezte, mennyi gyönyörűséggel kínálkozik az ember számára a jótékonyság. Lassankint nélkülözhetetlenné vált ránézve Erzsi társasága. Mint a legtöbb öregasszony, ő is zsarnokává lett annak, a ki őt szerette, a nélkül, hogy maga erről tudomást szerzett volna. Sétáin magával vitte, ujságját s regényét fölolvastatta s míg Erzsike készségesen szolgált minden szeszélyének, anyja sütkérezett a dicsőségben, melyet számára a grófné barátsága nyújtott s mely dicsőség értékét épen nem csökkentette a többi mellőzött vendég csöppet sem titkolt irigysége.

A második hét közepe táján történt. A fenyveserdő egy tisztásán, melyet soha ki nem található okból, az igazgatóság Üstökös-térnek nevezett el, az öreg grófné mosolygó arccal vont elő egy levelet kis bársony erszényéből:

— Erzsikém, mondta szokott gyöngé, de kellemes csöngésű hangján, holnap nagyon, de nagyon boldog leszek. Ebben van, ebben megírva. Olvassa el nekem hangosan is. Egyedüli boldogságom e

földön. A fiamtól van. Ha maga olvassa, kétszerte érzem a boldogságot.

Erzsike egy kicsit elpirult, a mint kezébe vette a finom, cimeres levélpapírt. Olvasni kezdett. A grófné titokzatosan mosolygott és szemét lehunyva hallgatta az üde hangot, mely a jól ismert szöveget kicsit halkán, de behizelgő, lágy hangsúlyozással ismételte:

«Kétnapi szabadságot kaptam, drága anyám. Repülök magához. Alig várom, hogy megcsókolhassam áldott kezét és hogy kifejezhessem köszönetemet annak a kis tündérnek, a kinek nagyon jónak kell lennie, ha annyira szereti az én édes, egyetlen anyámat.»

Erzsike kezében remegett a papír és haja tövéig elpirulva olvasta az utolsó szavakat. A grófné kedvesen nevetett és megsimogatta a fénylő fürtöket.

— Úgy bizony, gyermekem, a fiam mindent tud. Minden levelemben írtam magáról. Nem olyan ám, mint a többi huszártiszt. Áldott jó fiú, nagyon szereti az öreg mamáját, meglátja, milyen hálás lesz maga iránt is.

És beszélni kezdett fiáról az édesanyák rajongó bőbeszédűségével. Nem vette észre, mily áhitattal hallgatja a fiatal leány, mint szívja be lelkébe minden szavát egy ártatlan gyermekszív, nem, valóban nem vehette észre, mint vált az anyját szerető

fiú nemes, ideális lovaggá. Hisz nem először esett szó köztük róla. Nem ez volt az első levél, melyet Erzsike fölolvastott, nem volt az első üzenet, mely neki, az egyszerű, igénytelen polgárleánynak szólt. A grófnő valóban sokat írt kis barátnőjéről és az udvarias huszárfőhadnagy sohasem feledett el egy-egy csinosan hangzó, talán banális, talán átérzett frázist. Erzsike álmodozott a daliás, nemes, fiatal grófról, romlatlan fantáziája ezer ragyogó szinnel festette ki alakját és a közeli megérkezés reménye lázas izgatottsággal töltötte el szívét. Maga sem tudja miért, de félt és aggódott és aggodalma lerajzolódott bájos arczán és szomorú szemében. A grófné is észrevette a változást és gyöngéd részvétellel kérdezte:

— Nagyon sápadt lett, gyermekem. Rosszul érzi magát?

— Nem, suttogta Erzsike félénken, nem méltóságos grófné, de úgy-e, nem lesz reám szüksége, ha ő — ő megérkezik.

A grófné jókedvűen nevetett és szokása szerint magához ölelve kis védenczét, megcsókolta homlokát.

— Oh, oh édesem, mit gondolsz? Ha az a gonosz gondnok mondaná, nem csodálnám, de maga csak nem tart hálátlannak? Együtt leszünk mind

a hárman — vagy mind a négyen — az édesanyja is édesem.

Erzsike még jobban elpirult, a titokzatos félelem még inkább erősödött, de a szívében fejlődő érzéseket nem árulhatta el. És mikor másnap a főhadnagy megérkezett, egyszerű, rózsaszín ruhájában zavartan, ügyetlenül állott előtte, kis keze remegve simult a férfias, erős tenyérbe, hosszú szempillái eltakarták ragyogó szép szemét, alig látta a férfi komoly, barna arcát, csak lágy, hizelgő bariton hangja simult ellenállhatatlan erővel szívébe:

— A kisasszonynak sok köszönettel vagyok adósa. Bevallom, azt hittem pótolni tudom, de most nagyon nehéznek találom a föladatot. A szépséget és szelidséget az én mamámnál sohasem pótolhatja egy magamfajta vadlegény szeretete.

Magától értetődik, hogy e jelenetnek, mely a fürdőház előtt folyt le, sok tanuja akadt. És e szemtanúk női része megegyezett abban, hogy Erzsike szemmelláthatólag kacérkodott, míg a férfiak a fiatal gróf viselkedését ítelték kihívólag arrogánsnak. Akárhogy történt is, bizonyos, hogy a főhadnagy néma csodálattal vizsgálta a bájos és üde fiatal leányt, kihez hasonlóval alig találkozott saját megszokott körében és a mint később sétára indultak, melléje szegődött, míg a grófné az

Erzsike anyjának nem épen kellemes társaságára volt utalva. Összevágó léptekkel siettek előre, a grófné jól láthatta, mint hajlik fia közel a leány arcához, suttogó szavait meg nem érthette, de irigykedő, soha nem érzett fájdalmas féltékenység lopózott szívébe.

A mellette lépdégélő öregasszony kellemetlen, köhécselő hangon beszélt össze-vissza mindenféléről, maga a hang sértette elfinomult idegzetét, a kényszerű társaság pedig keserű elégedetlenséggel töltötte el. Iparkodott sietni, hogy el ne veszítse őket szem elől; az öröm, mit annyszor megálmodott, a viszontlátás édes gyönyörűsége, a szerető fiú hangjából, csókjaiból kiáradó mérhetetlennek képzelt boldogság most hirtelen elmaradt, hogy helyét szomorú lehangoltság foglalja el.

Azok meg halkan beszélgettek. A leány mindjobban nekibátorodva, a főhadnagy mindjobban ellágyulva. Édes, illatos volt a levegő, a völgyön napfény áradt el, a források vizének lágy moraja egybeolvadt a fenyveserdő titokzatos zúgásával. A főhadnagy azt mondta:

— Úgy érzem magam, mint a ki magas, hideg sziklák közül a virágos völgybe ereszkedik alá. Ott fönn, hol élek, sohasem láttam üde, hamisítatlan virágszálat. Mit gondol, ha egyet megismertem, kívánczozhatom-e vissza?

Erzsike ráemelte szemét a komoly, barna arcra s a tiszta kékséget valami megindító, csöndes szomorúság árnyékolta be.

— Nem tudom gróf úr! De lássa — tette hozzá gyöngén mosolyogva — az erős fenyő nem érzi jól magát sokáig a völgyben és a virág elhervad a büszke fenyők közt.

A főhadnagy összeránczolta homlokát:

— Azt akarja mondani kisasszony -- azt akarja mondani, hogy én és ön...

Erzsike ijedten szólt közbe:

— Nem gróf úr, semmit nem akarok mondani. Hanem a méltóságos grófné oly jó volt hozzám és oly nehezen várta önt.

A gróf ajkába harapott.

— Ez szemrehányás ügyebár? --- Elküld maga mellől? Jó. Igaza van. Anyám kedvéért jöttem.

Erzsike halásápadtan hajtotta le fejét. Majd megszakadt a szive és mégis, oh mégis úgy érezte, hogy nem tehet másként. Már az Üstökös-térre értek. A grófné kedvetlenül ült le egy padra, fia jobbján foglalt helyet, míg balról Erzsike félénken, mint egy beteg kis madár édesanyjával együtt. Vontatottan folyt a beszélgetés egészen közömbös dolgokról.

A grófné idegesen figyelte fiát, ki szórakozottan játszogatótt keztyűjével, vagy kardja hegyével

verte szét lába előtt az apró kavicsokat. Csak az öregasszony érezte jól magát...

Nagy bőbeszédűséggel tárgyalta a legújabb fürdői pletykákat, a nélkül, hogy az általános figyelmetlenség zavarba hozta volna.

A főhadnagy végre fölugrott helyéről és izgatott hangon vetette oda:

— Nem tudok ülni. Tudod anyám, nyugtalan vérem van. Kisasszony, jöjjön szedjünk számócát a mamáknak.

Erzsike ijedten nézett a grófnéra. A máskor nyugodt arc most szinte halálos szomorúságot árult el, a máskor derült szemben most haragos, irigy tűz villant föl, vékony ajka remegett és keze is, mely az aranykeretes lorgnettet szorongatta. Csak az öregasszony bólintgatott elégedetten és betegségéről is megfeledkezve, a szokottnál erősebb hangon biztatta leányát.

— Igen, igen Erzsikém, menj csak a gróf úrral. A gróf úr ő méltósága igen jó hozzánk, épen mint a méltóságos mamája. Mi majd elbeszélgetünk csöndeskén, menj csak, menj gyermekem...

Erős köhögési roham szakította meg a nekiindult szóáradatot. A grófné e pillanatban úgy képzelte, hogy e fecsegő öregasszony lelkében ostoba, sértő, lehetetlen remények kelnek életre, hogy ugyanezen remények teszik halálsápadttá az Erzsi

bájos arcát és hogy e remények, ha soha, sohasem teljesülnek is, elválasztják tőle egyetlen fiát arra a pár napra legalább, a mit oly régóta, oly epedve várt.

Minden más érzelm eltűnt szívéből; mindenki más irányában rideg, zárkozott, büszke lett. Fölállt, kezével elutasítólag intett és nyugodt, merev, kőkemény hangon szólt:

— A kisasszony anyja köhög. Hüvösödik és a kisasszony bizonyosan gyermeki kötelességét akarja teljesíteni és fölkeséri édesanyját.

Kisasszony! Először hangzott ajkáról e közömbös szó és áthatított éles, kegyetlen kinnal az Erzsike szívéen. Kicsit megtámaszkodott a pad karjánál, lélekzete elállt, hangja elakadt, de csak egy pillanatra. Észrevette, hogy édesanyja tiltakozni akar és szinte lázas sietséggel akadályozta meg.

— A méltóságos grófnénak igaza van, anyám. A szobában jobb lesz nekünk. Támaszkodj reám. Így!

Kezet akart csókolni, de a grófné nem vette észre. Fejével biccentett csupán, aztán a fiához fordult. A főhadnagy mereven állt, ajkát összeszorítva és szorosan megmarkolva kardját. Nem mert a leány szemébe nézni, csak kinyújtotta kezét, de a sima, bársonyos ujjacskák nem érintették.

Isten önnel gróf úr! hallotta a finom, csengő

hangot és a hang remegett is egy kicsit. Aztán eltűntek a kanyarulatnál.

— Végre egyedül vagyunk, szólt fojtott hangon a grófné, ülj le mellém fiam!

A főhadnagy engedelmeskedett, de szeme ott pihent az erdőbe kanyaruló úton és csak nagysokára szakította meg a mindkettőjüket szorongató csöndet.

— Egyedül anyám! De nem gondolod, hogy kegyetlen voltál e gyermekhez, ki annyira ragaszkodott hozzád?

— Igen — felelt a grófné csaknem szilaj erővel ölelve magához fiát — de itt vagy most te és úgy-e te jobban, sokkal jobban ragaszkodol anyádhoz?

A GYÁRBA!

Zord, kemény idő volt. Messze-messze, a merre a szem ellát, végtelen fehérség, dermesztően fagyos és halálosan szomorú szemfedője a természetnek, — az a makulátlan tiszta hóréteg, a mely csak a pusztaságon található, a mely titokzatosan sziporkázik a hold fényében és valahol a távol-ságban egybeolvad az ég lefelé halványuló kék-jével. — A csikorgó országúton két vándorlegény lépegetett. Viseltes, kopott kabátjukat zsinegekkel kötötték testükhöz szorosabbra, kalapjukat mélyen lehúzták, hogy annyira-mennyire védhessék fülüket a csipős hidegtől. Batyujuk idétlen púpként lapult meg hátukon és a fehér havon mozgó sötét árnyékuk valóban tova csúszó púpos szörnyetegnek látszott. Ritkán szóltak, akkor is dünnyögő orrhangon s jóformán csak a keményre fagyott úton egyenletesen nyikorgó csizmájuk zavarta meg az éjszaka csendjét.

— Messze még a csárda? — kérde az egyik,

magas, izmos termetű fiatalember, a kinek még dűnnyögéséből is férfias erő érzett ki.

— Három év előtt jártam erre utoljára, azóta el is pusztulhatott! — felelt a másik. Rekedt, száraz köhögés szakította félbe beszédét és bizony nyomorúságosan vézna kis emberke volt.

— Az ördögbe, egész éjjel kutyaagolhatunk!

— Én lefekszem és megfagyok! Az ám! Jobb is volna, mint a kórházban!

Elhallgattak és tovább lépegettek. De a nyomasztó csend, az éjszaka titokzatos, félelmes némasága mind reménytelenebbül nehezedett lelkükre. A fiatalabb újra megszólalt:

— A gyár! — Mi lesz ott?

A másik előbb összeverte rongyos keztyűbe bujtatott tenyerét, aztán kesernyésen nevetett.

— Meleg lesz, barátom! Akár a pokolban. A gépek bömbölnek, a munkások úgy ugrálnak a borzasztó tűz körül, akár az ördögök. Ezer szegény ember izzad ott egyért!

— Nem hiszem, hogy gyönyörűség lenne ott a munka!

A kis emberke figyelve nyujtotta előre nyakát, aztán dühösen csapdosta össze tovább is a tenyerét.

— Semmi! Azt hittem, kutyaugatást hallok! Gyönyörűség? A munka, komám, sohasem gyönyörűség. De gyönyörűség a tömegben lenni. A tömeg

hatalmas. Ezrekből áll és mégis egy! Egy az érzése, egy a vágya! Tudom, hogy hozzátartozom és ez néha borzasztó erőssé teszi lelkem. Majd meglátod, mi az a munkásgyűlés! Tíz-húsz-ezren vagyunk együtt, a gyárok ontanak ki bennünket, szennyesen, kormosan, elcsigázva, de vasárnap megtisztulva, lemosdva, kiöltözködve ott állunk az emelvény körül. Valaki beszél. Azt mondja el, a mit igaznak hiszünk és az igazság visszhangja tízezrek ajkán a nép Istenének rettentő mennydörgése.

Darabos ékesszólását bizonyosan a munkáslapok vezércikkeiből merítette, de ékesszólás volt mégis apró, szürke szeme láztól világolt és vékony hangja süvített a hideg, tiszta levegőn keresztül. A másik azonban mintha visszariadt volna tőle.

— Nekem nem tetszik — mondta halk, nyujtott hangon. — Jobb szerettem falun vagy kisvárosban. Füttyölve, danolva dolgozgattam, gyönyörű kis kulcsokat készítettem és olyan ajtóvasalásokat rajzoltam és kovácsoltam, hogy a rajztanár úr is megbámulta. És a vasárnap! Kimentünk a rétre vagy a kiserdőbe a lányokkal...

A cimborája közbevágott:

— A lányok!! — és gonoszul, csúfondárosan nevetett — azok a kisvárosi lányok! Na hiszen,

komám, a mesterember-kisasszonykák ránk se néznek, a cselédek meg — jobb róluk nem beszélni. Hanem a gyári lányok! Azoknak nem kell ám úri szerető! Azok nem sütögetik le a szemüket, azok, ha meglátnak egy olyan szép szál legényt, mint te, vagy... No majd meglátod! Olyan szeretőd lesz, hogy én, redves, vén nyomorék, előre irigyellek érte és annyi, a mennyit akarsz! Multság is akad, nem holmi nyomorúságos erdőben, hanem kávéházban. Húzza a banda, minden asztal teli — a tömeg mulat ott, komám, a hat napon át izzadó tömeg és borzasztó vidámság van ott. Még nekem is akadt szeretőm, ha rágondolok is, melegszen tőle, a mi bizony rám-fér! No, vigyen el az ördög, ha nem kutya ugat. A hol kutya van, ember is van.

Mind erősebben hallatszott a kutyaugatás. Oldalvást, jobb kézre, néhány görbe, zuzmarás akác között csakhamar föltűnt a csárda. Fehér tetejét és fehér falait ezüstös fénynyel vontá be a holdvilág, kéményéből kék füst gomolygott barátságosan az ég felé, egyetlen megvilágított ablaka izzó aranylemezként vált ki a fehérségből. Az öreg munkás vígan kurjantott:

— Pénz beszél, kutya ugat! Van még egy-két literre valónk — az kell a megfagyott vérnek. No előre, komám!

Sietve mentek a csárda felé. A nagy fekete komondor kolonccal a nyakán, veszettül ugatott. Nekik akart rontani, de ugrásközben a koloncz térdéhez csapódott és tehetetlen dühében ugatása hosszas, átható vonításba fulladt. A csárda ajtaja e közben kinyílt s kis, köpcös ember jelent meg a küszöbön és rekedt, borizú hangon kiáltott a kutyára:

— Hátra Cigány! Ne bánts a vendéget! Jöjjenek csak beljebb, a szegény pára is elfelejtette már az emberformát!

A kutya szűkülve és meglapulva huzódott félre. A vándorok odamentek a csárdáshoz és levett kalappal köszöntötték.

Szegény vándorlegények vagyunk, gazd'uram — szólt az öreg és hangja most alázatos volt és nagyon elütött előbbi szenvedélyes beszédmódjától.

A fiatalabb hevesen vágott közbe:

— Mindenért megfizetünk, akár előre is!

A csárdás megdörzsölte kezét és vidáman felelt:

— Csakhogy emberek! A haramiákat is berugatnám ma! Két hete nem láttam embert! Hát csak kerüljenek beljebb!

Előrement a konyhán keresztül, a melyet a nyitott tűzhely füstje egészen bekormozott. A tűzhelyen vígan pattogott a tűz, a láng jókora vas-

bográcsot nyaldosott körül és pirosra festette az erős, izmos termetű leány arcát, a ki a bogrács tartalmát kavargatta és most kíváncsian nézett a jövevényekre. Kerek, csinos arca volt, élénk, kacér fekete szeme és kissé tömpe orra. Az öreg vándor csettintett nyelvével:

— Meleg tűzhely, szép leány, vidám csárdás — no pajtás, ilyet se találni Morvaországban.

A leány mosolygott, de szeme a fiatal legény vizsgálta, a kinek barna arcza a hirtelen melegtől kitüzesedett és fekete bajuszán gyémántcseppeként csillogott a megolvadt zuzmara. Ránézett és rámosolygott, azt mondta: Isten hozta kelmeteket! Aztán a bogrács felé hajolt, a melyből a paprikának, hagymának és pörkölődő húsnak kellemes illata párolgott ki.

— Hagyják kinn a batyujukat, Ágnes majd vigyáz rá, térjenek az ivóba, én majd borért megyek.

Az ivó jókora nagy szoba volt, gerendázata füstös, korhadozó, de fala tiszta. Egyetlen hosszú X-lábú asztal terpeszkedett a közepén, az asztal két oldalán lóca. Mióta lemosták, nem ült mellette vendég, mert sem étel-, sem borpecsét nem látszott rajta. De össze volt hasogatva, egyik széléből jókora darab letörve, szóval amolyan sokat tapasztalt, sok vihart, sok verekedést kiállott

régi jószág volt. A mestergerendáról hosszú dróton kis petróleumlámpa függött, sercegő lángja sárgás világosságot árasztott néhány kopott képre a falon, a melyek közül egy Kossuth apánkat ábrázolta, egy meg ijesztő módon, pisztolylyal, puskával fölfegyverzett, lovon ülő parasztlegényt, alkalmasint Rózsa Sándort vagy valami hasonszőrű romantikus betyárt. A két vendég leült az asztal sarkára szemben egymással s darabig szótlánul dörzsölték dermedt tagjaikat. — Egyszer csak vidám, csengő énekhang hatolt be hozzájuk. A leány énekelt, szinte látni lehetett, mint kavargatja a nóta ütemére a bográcsot:

Váratlanul jöttél hozzám,
Áldjon meg az Isten, rózsám!

Az öreg tréfásan hunyorított savó szemével:
— Ez neked szól, komám!

A legény két kezére támasztotta a fejét és halkán felelt.

— Ez nincs a gyárban! Láttad az arcját! Milyen vidám, milyen egészséges. Hol fogunk mi ott enni? Nyomorult kintinban! Legutoljára a mestermester asztalánál ettem, szép fehér asztalnál s a felesége, akár az anyám lett volna!

Bejött a korcsmáros két hosszúnyakú üveggel, a miket a hóna alatt szorongatott, meg egy természetes zöld cserépkorsóval. Most látszott, hogy pöffedt,

borvirágos, ravasz arca van, alacsony, ráncos homloka, apró, hunyorgó szeme, de husos, széles, barátságos ajka, a melyen örökké ott ült a megszokott alázatosság.

— No legények, Isten ugyse, örülök. Még egy béna koldust is tejbe-vajba füröszténék. Vége már a régi jó világnak, esztendőre fölcsapok pincérnek, ha kellek valahol. Már építik a vasutat erre, ördög szánkáztassa meg a kitalálója lelkét! No igyunk egyet.

Poharakat szedett elő és teleöntötte. Jóféle savanyú vinkó volt; abból, a miből a csárdás maga szokott inni. A legények megrázkódtak utána, de le se tehették, a gazda már is öntött.

— Háromszor egymásután, csak úgy melegít. Aztán lehet lassabb tempóban is, az árgyelusát. Hát hova-hova?

— Pestre, gazduram! A nagyvilágba! A gyárakba!

A gyár szót úgy ejtette ki mindannyiszor, mintha bucsújáró helyről beszélne. A csárdás megsodorta ritkás bajuszát és bizonyos ájtatos tisztelettel nézett vendégeire.

— A gyárakba! Hm! Gazdag embereké, úgy-e? Fényes, nagy uraké?

A munkás úgy vágott öklével az asztalra, hogy csak táncoltak a poharak.

— Az ám, gazdagok és gazemberek! Népszípolozók, puffadt pénzsákok, de majd eljön a leszámolás!

A fiatalabb nyugodtan szólt közbe:

— Tőlük élünk, Gáspár.

A kis emberkét már feltűzelte a bor, a melyet gyors egymásutánban hörpintgetett és savó szeme úgy villogott, akár a macskáé a sötétben.

— Mit? Ők élnek tőlünk! Minden verejték-cseppünk arannyá változik a zsebükben; nélkülünk rothadt szalmát és korpakenyeret se kereshetnének! Ez az!

A csárdás ravaszul pislogott.

— Ez az! — szólt helybenhagyólag — az úr úr, a szegény ember kutya! Csak rajta, legények, én is pucéron születtem, a király is. Miért hord a király bársonyt, miért járok én rongyokban?

Igen tisztos kékbeli posztóruhája volt, a mely csak úgy feszült jól táplált derekán, de ez most nem számított. Bort öntött és újra kezdte:

— Fel kéne gyújtani a gyárakat és kastélyokat! A világ minden szegénye meg csak nézné és nem óltaná! Mi történnék?

Gáspár megragadta puha, vaskos kezét és elérzékenyülten szorongatta:

-- Fején találta a szeget, gazduram. De a szegénység még nincs szervezve. Most kezdjük. A tömeg

még tízezrekből áll, de milliókból fog állani és akkor...

A csinos leányzó behozta a bográcsot és a szoba pompás, étvágygerjesztő illattal telt meg. Gyorsan sürgött-forgott, cseréptányérokat, fanyelű késeket, villákat rakott az asztalra, magának is egyet-egyet és letelepedett a fiatal legény mellé. Gáspárnak egyszeribe kiment fejéből a fanatizmus. Nagyokat szítt a levegőben és hamiskásan vágott szemével a leány felé:

— Szép leány, a szép legény mellé! Ez már beszéd!

Az evés barátságos, kedélyes hangulatot teremtett. A forró paprikástokány még jobban felhevítette vérüket és ugyancsak csúszott a karcos utána. A csárdásnak virágos kedve kerekedett, Gáspár meg hirtelen elálmosodott, mint az átfázott, éhes emberek szokták, ha hirtelen meleg szobában lakhatnak jól. A fiatal legény és a leány hal-kan beszélgettek.

— Én is szívesen mennék Pestre!

— So'se kívánczozzék. Jobb a falun! Ha összeszedek egy kis pénzt, visszajövök és műhelyt nyitok!

Gáspár kinyitotta álmos szemét és közbeszólt:

— Ne higgye, lelkem! A ki megkóstolta a gyárat, nem tudja elhagyni. Én is megkóstoltam,

megyek vissza. Éljen a gyár, le az urakkal! Sohase iszunk többé?

A csárdás fölemelte poharát:

— Az urak ellen! Hótomig iszom!

A fiatal legény tovább suttogott:

— Haza megyek biz én. Műhelyt nyitok. Megházasodom! Majd csak akad egy csinos leány, a ki feleségül jön hozzám...

A leány kacér tekintete belefuródott szemébe:

— Szőke úgy-e?

És kissé hozzásimult és kissé vállára hajolt, a legény meg rátette kezét az asztalon nyugvó erős, barna tenyerére.

— Barna, feketeszemű... Irok magának Pestről. Hogy híjják?

A leány elnevette magát, a csárdás még hangozabbban nevetett:

— Ne higgy neki, öcsém! Két hete nem látott legényt, az a baja. Igen, két hete nem láttunk egyebet varjúnál, mert hát — és rekedt, basszus hangján énekelni kezdte: — Befúttá az utat a hó! — És én nem tudok magamban se enni, se inni! Hát Isten hozott benneteket. Dunyhás ágyban fogtok aludni és eb, a ki pénzt vesz el a boráért. Düljön össze ez a csárda, ha nem visztek két pint bort magatokkal is!

Gáspár még egyszer fölnyitotta szemét, két

sovány karját kitárta a csárdás felé és álmos hangon nyögte:

— Az Isten áldjon meg, öreg! Gyere kantinosnak a ... gyárba! Ilyen ember kell nekünk!

A fiatal legény meg fölhevülve suttogta:

— Talán nem is lenne a felesége egy becsületes lakatosnak? Kalapban járhatna! No nézzen rám a gyönyörűséges szemével!

Nemcsak ránézett, de azt sem bánta, hogy a legény karja dereka körül fonódik ... Gáspár feje leesett az asztalra és hatalmas horkolás hallatszott, a csárdás meg öklével verte az asztalt és tele torokkal kurjantgatott. A két fiatal fej meg közel huzódott egymáshoz, a leány arca piros volt, tekintete kihívó és kacér, a férfié megszáldult és boldog ...

Hirtelen nagy zaj hallatszott be az országútról. Kutyaugatás, lódobogás, tömérdek apró csengő élénk csilingelése. Aztán a csárda előtt minden elhallgatott, csak a kutyák ugattak és zürzavaros beszélgetés lármája hatolt a szobába, végül egy kemény, férfias hang, a mely uralkodott a többién.

— Hé, csárdás!

A csárdás úgy kijózanodott, mintha egy kortyot se ivott volna. Letette a poharat, fölfelé iramodó ráncai lesülyedtek arcán, csillogó szeme pilla-

natig révedezve nézett, majd mikor a kiáltás harsányabban, követelőbben megismétlődött, boldog alázatossággal vigyorgott.

— A méltóságos főispán úr! Nosza leány, hordd el az edényeket — egy-kettő! Hátha betérnek.

Ágnes fölugrott a legény mellől. Hevesen rántotta ki kezét kezéből és serényen engedelmeskedett. A legény gyönyörködve nézte karcsú alakját, kihevült arcát és arra a kis, barátságos szobára gondolt, a hol talán egyszer valamikor ez a barna kéz fogja a kormot és verejtéket homlokáról letörölni és piros-pozsgás gyerekek ugrálnak a térdére.

Akkor fölnyílt, belökődött az ajtó. Hideg levegő áramlott be és prémes bundákba és rövid bekecskebe öltözött urak jöttek egymásután. Köztük két asszony is, dideredve, de jókedvűen, föltűzött posztószoknyájuk alól kilátszott ráncos kis csizmájuk. Utánuk a kocsmáros meghunyászkodva, pöffedt arca majd szétpattant a boldog elragadtatástól; befelé dűnnyögött, kifelé kiabált:

— A mi szegénységemtől telik, méltóságos főispán úr! — Ágnes, a kacsákat! — A bor a saját termésem — Ágnes, túróscsusza is legyen — friss tepertővel!

Gáspár vígan horkolt tovább — a fiatal legény

meg elfogódva nézte a fényes társaságot és különös nehéz érzés fojtogatta a torkát. A ki elől jött, hatalmas termetű, de feltűnően sápadt, hegyesre nyírt szakállú úr, magához intette a csárdást.

— Hát ezek kik? Egyedül akarunk lenni!

A csárdás hétrét görnyedve felelt:

— Vándorlegények, parancsára — de mindjárt elmennek. Szegény csárdás nem lehet válogatós!

Odament Gáspárhoz és durván megrázva vállát, a fülébe kiáltott:

— Kelj föl, hé! — Egy-kettő, szedd a lábadat!

Gáspár fölnyitotta szemét, de alig látott valamit és félálomban dörögte:

— Gyere a kantinba, öreg... le az urakkal... éljen a gyár!

A csárdás zavarodottan pislogott.

— Elvetemült szociálista ez, méltóságos uram! De puha szivem van és mindig megjárom! Ki veled! Szedjétek a sátorfátokat!

A fiatalember arcát bíborpirosság öntötte el. Fölállt helyéről, nem nézett se jobbra, se balra, csak erős kezével megragadta a Gáspár karját és fölemelte:

— Gyere Gáspár, nincs itt keresni valónk.

Most Gáspár is öntudatra ébredt. Zavarodottan nézett körül és meglátva a sok prémet és úri,

kevély arcot, összeesett ő is, mint a korcsmáros, feje alázatosan lekonyult és a hogyan megszokta hosszú vándorlása közt, kitartotta tenyerét és vonatott hangon mondta:

— Szegény vándorlólegények vagyunk! Instálunk...

De az urak szörnyen be voltak gombolkozva, hanem a fiatal legény marka nagyot lódított rajta a küszöb felé, nem várhatta meg, míg szétnyílnak a bundák és előkerül az aprópénz. Hallották a csárdás csúfondáros hangját:

— Koldus nép ez, uram, dolog helyett koldul és ingyen eszik.

A legény előkotorázott zsebéből egy ezüst forintot és behajította a szobába. És gyorsan húzta magával kifelé társát. A tűzhelyen új fahasábok sisteregtek, de a leány nem volt benn még. Attól, attól akart csak elbucsúzni. Az udvaron, a pajta felől dévaj névetés hallatszott. Egyenruhás, nyalka hajduk és kocsisok között ott állott a leány, kezében kacsák hápogtak és prémes, zsinóros ujjakba burkolt karok ölelgették karcsú derekát.

A fiatal legény megrázta Gáspárt, hogy majd kiszakadt a lélek belőle. Szeme lángolt, lelkére sötétség borult, a mely mintha eltemette volna régi lelkét és az új, a mely helyében támadt, már zavaros, féktelen indulatokkal volt tele.

— Gyere, Gáspár — mondta zord, komor hangon. — Gyere! Menjünk a gyárba!

És kimentek a hideg éjszakába. És csizmájuk tovább nyikorgott a keményre fagyott úton. És nem is hallatszott az ütemes nyikorgáson kívül semmi más. És a fehér havon elnyuló sötét árnyékuk követte őket az ismeretlen messzeségbe — a gyárba!

RÚTAK RÚTJA.

A Rútak Rútja megunta életét. Nem volt soha se barátja, se szeretője. A gyerekek sirva fakadtak láttára az utcán és dajkájuk szoknyája ráncaiba dugták fejcskéjüket... A szép asszonyok félrefordultak, vagy szembe nevettek, az utcakölykök meghajigálták, ismerői a nagy világért sem állottak volna szóba vele. És nem hiába! Mert a Rútak Rútja talán legrútabb teremtese volt a világnak. Rövid, vékony karikalába puffadt pocakú derekat hordozott, idétlen, ferde vállából szinte nyak nélkül nőtt ki a feje, melyet égnek meredő, ritkás vörös haj borított. A vörös haj félig benőtte keskeny homlokát — szemöldökének csak a helye látszott — szemének színe a savóéhoz hasonlított és pillája örökösen föl-alá szaladgált rajta. Húsos, vörös, tömzse orráról azt hitte volna az ember, hogy úgy kérték kölcsön valahonnan és csak születése után ragasztották szája fölé. És jobb ha hallgatunk szájáról, vastag és duzzadt volt és

mindig nyitott, hogy el ne titkolhassa ritka, sárga agyarait. A mellett azonban szeretett jól élni, végig terpeszkedett a vendéglők asztala mellett és nem is evett, hanem falt, hogy mindenki elhúzódtól közeléből és kétszer egymásután sehol sem szolgálták ki nyilvánosan. És szerette a szép nőket is, elment a bállokba, a míg ki nem lökték, megállt az utcasarkokon és a női ruhák suhogása lázba ejtette, szemhéja kivörösödött és ha rajta áll, minden szép asszonyt megfojt, mert minden szép asszony undorodva fordult el tőle.

Egyszer egy fiatalasszony, a ki talán első gyermeke születését várta, szörny ábrázatától megrémülve ájultan esett össze. Az utca népe összeszaladt és bizony megöli a Rútak Rútját, ha a rendőrök ki nem szabadítják. Így is letépték ruháját, jól összepüfölték és sántítva, fogát csikorgatva ment haza. Ekkor elhatározta, hogy véget vet életének. Minthogy sohasem volt része jóindulatban, szíve rosszindulattal telt meg, irigységgel, boszúszomjjal, gyűlölettel, de hogy búcsuzott az élettől, csodálatosan kezdett sajogni, savószínű szeméből könnyek gördültek alá puffadt vörös arcán. Kikeresett egy jó vastag kötelet és hurkot csinált belőle és nyakára tette, megpróbálta. A kötél hideg volt és nyirkos, azonkívül a gyomra zugolódni kezdett, még nem kapott ebédet. Világos, hogy éhesen

nem mehetett a másvilágra . . . Elindult tehát szűk, sötét utcákon keresztül egy elhagyott zúg korcsma felé, a hol nem igen akadt finnyás publikum s a hol ő fizetett a legjobban. Ott tele ette magát és jólakottan igen bölcs gondolatai támadtak. Ha megtudja a világ halálhírét, örvideni fog rajta, ellenségei elégedetten csóválják fejüket és azt fogják zúgni: Nem volt kár érte! Nem, ezt az örömet nem szerzi meg nekik, hanem elbujdosik, keres egy rengeteg erdőt, a rengeteg erdő kellős közepén kikeresi a legsűrűbb lombú fát és a legsűrűbb lombú fa legrejtettebb ágán fog soha föl nem fedezve holta után himbálózni.

Vett tehát egy sonkát és egy kenyeret, zsebre dugta kötelét, kezében vastag bottal, hátán szárnyas köpenyegével neki indult a világnak. Széles karimájú kalapját mélyen szemére húzta s ment mendegélt, félreutakon, elkerülve falvakat, városokat, mindjobban meggyűlölve az embereket, a kik útközben is gúnyolták, szidalmazták. Végre nagy hegyeket látott, erdőborította magas hegyeket, hófedte csúcsuk szinte belevágott az égbe, lábuknál apró kis falvak húzódtak meg, mohos faházakból. Alkonyatkor belopózott az egyikbe és fölkereste a korcsmát. Ennivalója fogytán volt már és utolsó útjára be akart vásárolni. A nagyszakállú zsidó korcsmáros csinos, feketeszemű

leánya ijedt sikoltással szaladt ki a söntésből, az öreg azonban alázatosan dörzsölve kérdezte, mit parancsol.

— Enni, inni valót — mondta morogva a Rútak Rútja és leült a hosszú asztal mellé. A míg az ételt készítették, megkérdezte, merre van a legsűrűbb erdő és elégedetten bólintgatott a válaszra.

— Itt jobbkéz felől — oda sohasem süt a nap, azt még sohasem irtották, ember legyen, a ki kitalál belőle.

Jól megvacsorált, de olyan sötét és hideg volt künn, hogy nem mert neki vágni a rengetegnek, melyből rémes, fenyegető zúgás hallatszott. A zsidó jó pénzért szállást adott a padláson. Illatos hegyi szénában aludt, soha olyan szépeket nem álmodott. Török basa volt, nagy csibukot szitt és gyönyörűbbnél-gyönyörűbb asszonyok esengtek szelmeért. És már kiválasztott egyet, fekete szemű, karcsútestű teremtest, a korcsmáros leányához hasonlót és oda akarta dobni zsebkendőjét. Azonban hiába kereste, nem találta sehol. Se az övében, se a kaftánjában, beleizzadt a keresésben, a gyönyörűséges odaliszkok kaczagtak rajta, a fekete szemű megczibálta a haját — erre berendelte az eunuchokat és a hóhért — és fölébredt. A padlásablakon besütött a nap és friss levegő áradt be,

dühös volt magára, miért is kereste a zsebkendőt és lemászott a padlásról. A fekete szemű ott leste az ajtóban, ráfintorította csinos arcát, aztán eltűnt a szobában. Most végleg megutálta az életét, ott sötétlett a rengeteg, se vége, se hossza, hegyen föl, völgybe le egyetlen sötétzöld tömegbe olvadtak össze a fák koronái, titokzatosan zúgva s gyöngén hullámozott az egész, a mint végigsuhant fölöttük a reggeli szél.

Keskeny ösvényre bukkanva azon indult el. De az ösvény is hamarosan eltűnt és az erdő belseje mind sűrűbb, mind homályosabb lett. Kuszó növények ölelték át a vastag törzseket, indáikkal behálóztak minden szabad teret, arcát tüskék vérezték, ruháját elszaggatták. Néha-néha közelében megroppant egy száraz ág, léptének zaja kísérteties visszhangot vert, borzongva szorongatta a kötelet és úgy vánszorgott tovább. Már nem látta az eget, alig érezte a nap melegét, nyirkos, fülledt, poshadt volt a levegő. És egyszerre szomjuhozni kezdett. Víz után, nap után, levegő után kezdett szomjazni, érezte, hogy itt már nem tőle függ a halál, hanem meg kell halnia. És ez az érzés retentő félelemmel sajtolta össze szívé. Megállt. A kérlelhetetlen kényszerűség fölébresztette életösztönét. És e hiábavaló ösztön tépte, marcangolta, gyötörte. Irtózva dobta el a kötelet, de

ekkor az éhhalál szörnyű képe merült föl lelke előtt és négykézláb csúszva, a sűrű bokrok közt bujkálva kereste meg újra. Tovább botorkált tehát a fákat mustrálva, de egyiket sem találta alkalmasnak. Oly fáradt volt és oly homályos a reneteg, hogy azt hitte közel az éjféli. Akkor egyszerre messze-messze kis világos foltot vett észre. Oly fényes kis foltot, mint az arany, a folt lassan-lassan keskeny sávvá növekedett; el-elbotolva futott felé, a sáv szélesedett, ragyogó sugárvégek özönlettek a törzsekre, mohó szomjúsággal fürösztötte meg arcát a fényben, a melegben, aztán összeesett.

Mikor fölébredt, kis tisztáson találta magát. Gyönyörű kis tisztás volt, középen repkénynyel befuttatott, régi, mohos gerendákból összerótt kis házikó. A házikó előtt két fekete kecske mekegett, háta mögött zöldelő vetés hullámozott. A Rútak Rútja fölnyitotta szemét és bágyadtan nézett körül.

Oldala mellett örvendetes, vékonyka sikítást hallott.

— Él, apjukom, él!

A másik oldalról ép oly vékony, de reszelős hang felelt.

— Az én áfonya borom! Az én áfonya borom!

És egy sovány, szőrös kéz kis korsót tartott szája elé. Úgy képzelte, hogy az életet szívja be az illatos, pompás itallal. És a mit látott, az volt

a másik élet. Olyan két arc hajolt feléje, hogy első pillanatban megrettenve hunyta be szemét. Talán egyenesen a pokolba jutott és ördögök kínálják áfonya borral. Olyan rút, száraz, összetöpörödött emberke és asszonyka hajolt felé. Hegyes álluk volt és fölfelé keskenyedő ránczosnál-ráncosabb homlokuk. A szemük, a hogyan a nap beletűzött, vörösnek látszott s apró szemgolyójuk forgott, akár a szélmalom. Termetük meggörbült, kopott, de tiszta ruha fityegett rajta, de e ruha alig takart zörgő csontnál és száraz bőrnél egyebet. Szóval a Rútak Rútja elálmélkodott ekkora rútságon és félénk hangon kérdezte:

— Élő emberek vagytok-e? És én a földön vagyok-e még?

Örvendve bólongattak, mint a porcellán mandarinok, mintha nyiszlett fejük úgy lett volna keskeny válluk közé drótozva.

— Persze, hogy élünk! Isten hozott derék vándor, ha föl tudsz állni, állj föl, mert bizony gyöngécskék vagyunk és öregecskék.

A Rútak Rútja akkorát kiáltott örömében, hogy az öregecskék majd összeestek.

— Itt maradok köztetek! Nem megyek el! Dolgozni fogok helyettetek!

Mert úgy érezte, hogy végzete alkalmas helyre hozta. Ezek is rútak, mint ő, nem nézik le, egy-

más közt boldogan élhetnek. Fölugrott és össze-ölelte az öregcskét és megindult velük a kunyhó felé. Az asszonyka vékony hangon sivített.

— Szépecském, Szépecském, gyere csak, vendéget hoztunk!

A Rútak Rútja összerezzen. Hát itt is van szépecske? És kereste a kötelet a zsebében. A kecskék mögött csöppecske leány állt föl. A Rútak Rútja elnevette magát. A Szépecske ugyanis Rútacska volt inkább. Madárfejű, laposmellű teremtés, szakasztott apja, anyja, valamivel, de nem sokkal kevesebb ránccal. És a szeme is lassabban forgott és az idegen láttára egészen megállt és kimeredt.

— Látod, vándor, ez a mi Szépecskénk, a mi virágszálunk, öreg napjaink fényessége.

Odafutottak hozzá és átölelték és össze-vissza csókolták rút kis Szépecskéjüket. Ez tetszett a Rútak Rútjának. Valami mozgolódott a szive táján és nedvesedni kezdett a szeme. Milyen jó világ is lesz itt, ebben a rengeteggel körülzárt kis fészekben, milyen idilli élet! Egy ólból rőfögést hallott, csirkék, tyúkok szaladgáltak az udvaron, az áfonya bor pompás ize ott volt még nyelven és gyomra elégedetten hagyta helyben okoskodását.

Bement velük a furcsa házikóba. Szépecske le-sütött szemmel lépegetett mellette és minden sza-

vára megrettent. A két szoba takaros és tiszta volt, az egyiket mindjárt átadták neki, szénából pompás ágyat készítettek, betakarták puha báránybőrökkel, vidoran ugráltak körülötte, igen jó vacsorával traktálták meg és nagy áhitattal hallgatták beszédét az ismeretlen nagy világról. A Rútak Rútja azonban így beszélt:

— Hejh, nagyon jó dolgom volt ott is. Magas házban laktam, fényes szobában ettem-ittam, csupa tükör volt a fala és bársonyszékeken ültem. És ezer és ezer ember közt sétáltam. Annyi ott az ember, mint itt a fa és este világosabb van, mint itt nappal!

Csóválták, ingatták apró fejüket és a férjecske azt kérdezte:

— Miért nem maradtál ott?

A Rútak Rútja legyintett kezével.

— Meguntam! Az ember megunja a lármát, a henyélést. Unalmamban meg akartam halni.

Micsoda vékony sipítás és szörnyűködés támadt. A Szépecske szája sirásra görbült.

— De most itt maradok köztetők. Itt jól érzem magam.

Ott roppant örültek a szerencsének és másnap, harmadnap és azután is boldogan, elégedetten élt köztük. Szerették. Úgy bizony, szerették, becéztek. És a hogy megszokta őket, nem is találta

nagyon rútaknak. Sőt irigyelte fürgeségüket, hangos jókedvüket, soványságukat karcsúságnak látta és a Szépecske apró szemében bizonyos vonzó fényt fedezett föl. Esténként kiült vele a fatörzsre és együtt nézték a csillagokat és hallgatták az erdő zúgását. És valami csiklandozta a szíve táján, de megmaradt a félénkség benne a nők iránt, nyomta a lelkét saját rúttságának a tudata, annál inkább, minél jobban megbarátkozott a Szépecske madár-arcával.

És egy este sokáig nem tudott elaludni. A Szépecskére gondolt és már Szépecskének találta maga is és félt, hogy vége szakad a boldog életnek. És akkor suttogást hallott a szomszéd szobából, de oly vékonyan suttogtak, hogy minden szót megértett.

- Mit gondolsz, férjecske, mit gondolsz?
- Hajh, hajh, oda van a Szépecskénk, oda van!
- Úgy szereti, mint én téged, édes öregecském!
- Úgy, úgy, de mi mind a ketten rútak voltunk!
- És ő! Hajh, hajh, milyen derék!
- Milyen erős!
- Milyen piros!
- Milyen szép nagy szeme van!
- És milyen kövér! A keze is kövér s az arca mint a ropogósra sült cipó!

— Szép szál legény!

A Rútak Rútja oda volt a gyönyörűségtől. Hisz ez mind igaz — ez eddig eszébe se jutott.

— Ellenben a Szépecskénk?

— Bizony soványka!

— Pedig mennyi kecsketejet iszik!

— És tésztát eszik!

— Úgy van és egészen elvész mellette, egészen elvész!

— A válláig sem ér!

— Fele annyit se nyom!

-- Mi tévők legyünk? Hátha mégis!

A Rútak Rútja elégedetten hallgatott. Bizony szörnyű rút és sovány a Szépecske! Nincs rajta mit ölelni! És valóságosan megborzadt.

— Neki adunk mindent, a házat, a kecskéket és mindent.

-- Az áfonya boromat is, azt szereti!

--- És mi dolgozunk helyettük.

— Akkor talán feleségül veszi!

--- Bizony adná Isten, mert Szépecskénk meghal bánatában.

A Rútak Rútja ekkor már dühösen szisszent föl. Hát meg akarják őt venni! Egy rongyos vityillóért, egy pár kecskéért, ide láncolni örökre három száraz kóró mellé. Végig tapogatta kövér testét. Megsimogatta húsos arczát — meleg volt

mindenütt, hájas, süppedő — és eszébe jutott a Szépecske hideg, száraz kezének szorítása és gúnyosan vonogatta vállát, mint egy igazi világfi, a kinek sikerült egy ártatlan szívet összetörni.

És másnap reggel frissen megmosakodva, kevélyen, leereszkedően jött ki szobájából. Az öregcskék szorongva nézték fönséges megjelenését, a Szépecske úgy összehuzódott, mint egy férgecske. A Rútak Rútja pedig megvetően méregette őket tetőtől-talpig, saját fölfedezett szépségének tükrén keresztül nyomorúságos, idéetlen szörnyeknek találta mindhármat és mikor jóllakott, pöffeszkedve mondta:

— Köszönöm a vendégszeretetet! Elmegyek!

Elfehédtek, elaléltak, a Szépecske úgy összeesett, hogy már alig látszott.

— Igen, mégis a nagyvilág az én elemem! Ez jó volt pihenőnek és azért, hogy ezentúl jobban megbecsüljem a társaságot.

Dehogy mertek volna egy szót szólani. Csak integettek egymásnak, félénken, elrémülve, szerencsétlenül. A Szépecske azonban sirva fakadt. Úgy sirt, mint egy ici-pici madárka. A Rútak Rútja odament hozzá és igen lovagias mozdulattal nyújtott kezét és igen lovagias hangon szólt hozzá:

— Isten veled, Szépecske! Emlékezni fogok rád a nagy világban, hogy milyen jó voltál hozzám.

Szegény Szépecske alázatosan csókolta meg puffadt, vörös kezét.

... És a Rútak Rútja elment. Egy favágó dolgozott az erdő szélén, azzal kivezettette magát a rengetegből. Odabenn az öregcskék ölükbe vették zokogó Szépecskéjüket és együtt sirtak vele és nagyon szerencsétlenek voltak.

Ime a Rútak Rútjának tanulságos története!

A GONOSZTEVŐ.

Csak a hó világított. Ez a fehér, végtelen halotti lepel, mely alvó életet takar. Ez a titokzatosan csillogó szemfedő, mely maga is élet — a megfordított élet. Születik a dermedtő fagyásban s meghal az életre keltő napsugárban. Az égboltozat csillagszemeinek hideg fénye semmivel sincs oly nyomasztó összhangban, mint a hóborította pusztasággal. A természet e fönséges munkaszünete, az erőgyűjtő álom e nyugalmas időszakára még a csendnek is különös varázst kölcsönöz. A nyári csend másmilyen. Nyári éjszakákon titokzatos, lágy, hullámos zsongás hallható, mintha a föld pihegése rezzentené meg az illatos levegőt. A tél csendje a halál némasága.

Az egyhangú fehérséget egyetlen sötét vonal metszi át. Egy kanyargó, végtelenbe vesző vonal, az országút. S a sikamlós, rögös uton csakhamar föltűnik két férfialak közeledő sötét körvonala. Egyenletes léptekkel mennek. Kalapjukon kakastoll

bokréta, vállukon fegyver. Oldalukon meg-megcsörren a kard. Halk, tompa hangon beszélgetnek; kedvetlenül, álmosan, rövid, szaggatott mondatokban.

— Az őrmesternél! Pajtás, az a tea! Ott ülnek mind!

— ...És a huga! Mit szólsz hozzá?

— Őrmesternének való! Mi?

— Meghiszem azt! Pokol fenekére az akasztófa virágjával!

— Megkeserüli! Ha nyakon csípjük... pogány kedvem van.

— És épen karácsonykor szökött meg! Karácsonyfára huzatnám föl a zsványt!

Nevettek, de nevetésük nem volt biztató valakire nézve.

— Látod már a tanyát?

— Látja az ördög! Biztosan erre van?

— Erre! Hallod?

Hosszú, átható vonítás hallatszott, mely kutyaugatáshoz hasonló hangban vészett el. Megállottak.

— Farkas!

— A zsványt segíti! Ha megtámad, lőnünk kell!

Nem szabad! Meghallaná és bottal üthetnők a nyomát. Tűzzük föl a szuronyt!

A szurony nesztelenül siklott ki hüvelyéből és egy pillanat alatt ott csillogott a puskacső mellett.

— Farkas ellen is jó, ember ellen is jó. Csak csorda ne legyen!

— Attól ne tarts komám! Egyes is ritkán akad ma már!

Tovább mentek, lábuk alatt ropogott a fagyos göröngy, — kémlelve néztek szét, de nem láttak semmit.

— Ha megcsípjük no akkor nem bánom az estémet.

— 500 pengő!

— Az! És talán őrmesterség!

— És őrmesterné!

— No, nem mondom! Jó élet az hiába! Legénységi pajta helyett barátságos meleg szoba, ügyes feleség várja az embert.

— Kékszemű!

— Meglehet!

— Karcsú, virgonc, kicsit selypít!

— Selypít? Uras az pajtás és jól áll neki! És ha haza érünk, te is betérhetsz hozzám. Egy pohárka bor majd csak előkerül.

— Köszönöm cimbora! És gyerekek! mi?

— Puskát, csákót kap a fiú és megveri a hugát!

— A hugát? Egy nem is elég?

— Gyerekből, pohárból soh'sincs elég! De meg kell csípni a gazembert!

Megcsípjük! Biztos, hogy ma este fölkereste

a családját. Ha csak nem vadállat, hát fölkereste. Nézz oda!

A távolból, jobbra az országúttól, sötét folt emelkedett ki a fehérségből. Körvonalai lassan bontakoztak ki a homályból, de a csendőrök gyakorlott szeme hamar fölismerte a keresett tanyát.

— Vigyázat pajtás! Rendben a fegyver?

— Rendben! Szükség lesz rá?

Azt mondják, szilaj, hirtelenvérű szörnyeteg!

— És kegyetlen! Még a gyereket is meggyilkolta!

— Üsse a kő! Az apja megérdemelte...

— De a gyerek!... Mindegy! Ha a kezembe kapom...

— Jól megszorítjuk?

— A husig! Kínlódják a betyár, ha mi kínlódunk karácsony szent éjszakáján!

— Úgy van! Lassan! Jobbra fordulj! Világosság van és füst száll a kéményből.

— Vigan vannak!

— Jobb dolga van, mint nekünk! Csöndesen! Te jobbra, én balra! Ha kutyát látsz...

— Az is biztosan benn van! Csak a csendőr jár künn ilyen időben!

— Adj kezet pajtás! Az ember soh'se tudhassa!

Megrázták egymás kezét. Bátor, félelmet nem ismerő, edzett férfi volt mindkettő, de azért most,

a pusztaság közepén, távol minden segítségtől, hivatalos ellenségük közvetetlen közelében szívük pár pillanatig nyugtalanul dobogott. Már egészen a házhoz értek. Nem is ház volt, csak afféle szegényes csőszkunyhó, dűledező, horpadt fedelű, nyomorúságos épület, ferdén kivágott kis ablakokkal. A kémény úgy ágaskodott ki a hóval borított, bomladozó zsúpfödélből, mint egy pipáló madárijesztő. Mert vékony füstoszlop emelkedett belőle az ég felé halványan világító kékes sávval osztva ketté a sötétséget. A csendőrök vigyázva léptegtek mind közelebb és közelebb. A puha hó besüppedt lábuk alatt. Mintha sötét, kísértő árnyak suhannának áldozatuk felé.

— Nézzünk be az ablakon! Vigyázz! Észre ne vegyen!

Az ablakot háromnegyed részben olajos papir helyettesítette. Szerencsére egy tenyérnyi üvegdarab megmaradt s azon keresztül be lehetett látni a szobába. De nem hajoltak közel, nehogy fejük árnyéka elárulja őket.

— Ott van... egyedül! Csípjük nyakon!

— Várj! Nem látod?

Rozoga asztalnál ült a szökött rab. Daróc fegyencruhában, rövidre nyírt haja durva sérteként meredezett lapos, összenyomott koponyáján. Arcának színe zöld volt, mint a penész, alacsony

homloka alól két fekete szem villogott elő lázas, beteges fényben. Tömpe orra, vastag ajka és széles, majdnem négyszögletű álla a ragadozó állatra emlékeztetett. Karja az asztalon pihent, tehetetlenül, mintha nem volna benne élet s nagy, csontos, vörös keze piszkos ujságpapirba takart csomagot szorongatott. Hosszúnyelű balta volt mellé támasztva. A pislogó olajmécs bizonytalan fénye elmosódva világította meg a szobát, de egy-egy erősebb lobbanásnál látni lehetett, hogy a gonosztevő arca várakozást fejez ki, olyan közömbös várakozást, mely megmerevíti a tekintetet.

Az ajtó megnyílt, — gyerekhangok hallatszottak s egy asszony lépett be. Kezében cserépbögrét tartott, melyből forró pára gomolygott ki. Sápadt, rosszul táplált asszony volt, minden ruhadarab lerítt csontos, sovány testéről, a bánat és nyomorúság felszántotta arcát és szemének oly bágyadt, oly fakó volt a fénye, mintha a könnyek forrása rég kiapadt volna. Letette a bögrét az asztalra és fáradt hangon mondta:

- Igyék kigyelmed! Borleves!
- Van benne paprika?
- Van!

A rab megragadta a bögrét és le sem tette addig, míg le nem nyelte a tüzes italt. Utána összerázkódott, nyújtózott egyet és mogorva kedélyességgel mondta:

— No, ez jól esett anyjuk! Reggel óta egy falatot nem láttam! Meg mersz csókolni anyjuk?

— Ó jaj Istenem, mivé lettünk! Miért jött kigyelmed haza? Miért nehezíti a sorsát?

A szegény asszony a kezét tördelte, de nem sírt és nem is ellenkezett. Sovány karjával átölelte a rabot és fejét ráhajtotta széles vállára. A gonosztevő szeme daczosan villant föl:

— Megszöktem, hogy lássam a gyerekeimet. Szent karácsony estéjén látni akartam őket. Asszony, mondom neked — folytatta vadul hörgő hangon sokáig nem jutottak eszembe, azokat láttam éjjel-nappal ... vért... vért...

— Hallgasson — sikoltott az asszony — hallgasson kigyelmed!

— Majd hallgatok ott eleget. Oszť egy este csak látom a Gyurkát, meg a Böskét! Itt belül mindig sötét van asszony, a pokol sötétsége, csak a vér piroslik rajta, akkor Gyurka meg Böske világosan jelentek meg. Világított a szemük, a szájuk, az arcuk. Gyurka rálépett a vérre és eltűnt és azt mondta: Apám, mit hoz a Jézuska? És Böske akkurát úgy tett, mint idehaza. Cibálta a Gyurka ingeújját és láttam a fehér fogát, mikor nevetett. Es attól kezdve mindennap őket láttam és már nem volt csönd többé. Mert addig asszony, itt belül rémséges csönd volt, akár a temetőben

éjfélkor, csak jajkiáltásokat hallottam és attól még rémségesebb volt a csönd!

A csendörök még lélegzetüket is visszafojtva hallgáltak.

— De a cselédeim hangja elűzte az átkozottakat. És akkor egyszer csak elkezdtem rettegni. Van itt belül valaki asszony, aki nem én vagyok, de mégis a vérembe szorult. Azt mondja: ha gyerekeidhez nem megy el a kis Jézus, megint visszajönnek a sötétség meg a vér, a csönd, meg a jajszó. Nem látod többé gyerekeidet. És inkább asszony, százszor inkább akasszanak föl, vagy üljek nehéz vasban életem fogytáig, csak a lelkeim előttem legyenek! No hát érted? Ha ezer ördög állt volna őrt, akkor is megszököm, ők hívtak haza! No nézd meg hát mit hozott a kis Jézus! Ne félj anyjuk, nem lopott jószág. Volt elásott pénzem.

Az asszony rekedten kiáltott fel:

— Abból?

A rab fölnézett a füstös mestergerendára és kemény hangon felelt:

— Nem abból. Ezen nincs vér!

Az asszony remegő kézzel bontotta ki a csomagot. Ó micsoda kincsek voltak benne! Két pár kis csizma, jó meleg nagy kendő, faló, baba, furulya és néhány piros alma. Az asszony meg-

tapogatta a kendőt és aggodalmát elnyomta az öröm egy pillanatra. Aztán megint ijedten meredt urára.

— Hogy merte kigyelmed? A faluban járt?

A rab rekedten nevetett:

— Ott én! Hajnalban bezörgettem Ábrishoz, láttad volna csak a rávasz pofáját! Mondok: Ábris, adsz-e pénzért portékát? Oszd' megmutatom neki a pénzt meg a baltát! Mondok tovább: Ha karácsony napjáig följelentesz, kettéhasítlak, ha akkor följelentesz, pár száz pengő üti markodat. Adott a zsidó esze nélkül, de kikötötte, hogy jól elrejtőzzem és vissza ne menjek magamtól.

Az egyik csendőr megérintette társát:

— Jókor jöttünk!

— Az ám!

— És most — folytatta a rab — imádkoztasd a gyerekeket. Hadd hallom az ártatlan imádságukat.

Az asszony kiment, a gonosztévő pedig gondosan elrakosgatta az asztalon az ajándékokat. Egyik csizmaszárba dugta a lovat, másikba a babát, a furulyát meg kezébe vette. Akkor egyszerre vékony gyermekhangok hallatszottak az ajtó előtt és az asszony suttogása:

— Édes kis Jézus, ki születél váltságunkra, Szűzanyádnak öröme, bűnös ember vigasztalására...

A rab lehorgasztotta fejét és öntudatlanul ismételte:

— Bűnös ember vigasztalására...

— Szegények istápjá, árvák gondviselője...

A rab feje mind mélyebbre hanyatlott:

— Árvák gondviselője...

— Térj be hozzánk szentséges áldásoddal és ne vigy minket a kísértetbe...

A rab összerázkódott, két karját fölemelte az ég felé és úgy rogyott le a földre, mint egy holt tömeg, mint a kit villámütés ér és együtt mondta a gyerekekkel hörögve, fuldokolva:

— De szabadíts meg a gonosztól Amen.

A csendőrök még egymásra sem néztek, szemük odatapadt az ablakhoz és mintha bennük is megrázkódott, felzavarodott volna valami.

A rab még ott térdelt, de az ajtó kissé felnyílt és vékony, üde hang kiáltott be:

— Édesanyám azt mondja, hogy előbb furulyáz az angyal!

A férfi fölállt, megtörülte izzadt homlokát, aztán belefújt a furulyába. Valami sikoltó trilla hagyta el az egyszerű szerszámot, de víg, hangos, éles kiabálás követte. Óh mily boldog, mily örvendező ujjongása a mindenütt, fenn és lenn, a fényben és nyomorban egyenlő tiszta gyermeki léleknek.

Mikor Gyurka föl akarta húzni a csizmát és megtalálta benne a fakó paripát, mikor a Bözsiéből kipottyant a patyolatinges, pirosarcú, szépséges kisasszony, mikor egymás kincsét bámulva, a magukét szorongatták és mikor odasimulva gonosz-tévő apjuk térdéhez, álmélkodva és ragyogó szemüket kerekre fölnyitva és gyermeki szeretetüket szemükből, arcukból kiárasztva, örvendező, tagolatlan kiáltásokat hallattak. A csendőrök azt képzelték, hogy megvilágosodott a szoba. Ime az a nyomorult asszonyszemély milyen szép lett, ime az a gyilkos milyen jóságos, szelid még zordságában is. És megindultak a kérdések, a csepp kis szájakból oly kérdések, hogy sírni lehetett rajtuk, de szennyet, vétket tisztító könnyeket.

— Édesapámat is a Jézuska hozta, úgy-e? Kigyelmed vezette hozzánk?

— Nem fiam, én nem látom, soha sem látom Őtet!

De előre nézett, mintha most valahol a messzeségben feléje közeledve mégis látná!

— Hát ezt a szép meleg ruhát nem ő adta kigyelmednek?

A rab megsimította a fegyencruhát, talán most, most először nem találta borzalmasnak.

— Ő adta fiam! Bizony ő adta rám!

Az asszony összetette kezét és halkan rebegette:

— Legyen meg akarata!

— Legyen meg! — ismételte a rab.

— És már nem megy el tőlünk? Fog velem játszani holnap? Csinál szánkót? Én már elbirom húzni Bözsit!

A rab szeméből könnycsepp gördült ki. Lehajolt két gyermekéhez, magához szorította őket, megcsókolta és az a durva, érdes hang úgy ronegett, mint talán soha, de soha, eltévelyedett életének egyetlen pillanatában sem:

— Elmegyek gyerekeim, vissza kell térni oda, ahová a kis Jézus küld, hogy... hogy ha majd eljön értem véghetetlen irgalmasságában... vezekelvén életemben, magához vegyen és mindörökre láthassalak benneteket...

A gyerekek ezt nem értették, de az asszony és künn a csendőrök is megértették, hogy leszálla szent karácsony éjjelén az irgalom Atyja e sötét, vértől fertőzött szívbe és bele cseppegtette a töredelem kegyelmét és fölnyitá e bűnös lélek előtt a kegyelem kifogyhatatlan kútforrását. És még egyszer megcsókolván gyermekeit, feleségét és letörülve könnytől ázott arcát, leült a földre; Böske és Gyurka fölmásztak a széles hátára...

És bár kívül csikorgó hideg volt és a földi

igazságszolgáltatás két szolgája térdig süppedt a hóba és arcukat kékre marta a fagyos szél, egymásra néztek és amit az egyik mondott, arra szótlanul bólintott a másik:

— Várjunk pajtás... várjunk, míg lefektetik a kicsinyeket!

És vártak, míg lefektették a kicsinyeket...

REGÉNY A PUSZTASÁGBAN.

Szennyes, sárgás köd borult a vidékre. A pusztaságon egy lépésnyire sem lehetett látni s a kocsilámpák gyöngé fénye hiába küzködött a sötétséggel. A lovak jóformán csak ösztönük után baktattak a süppedő sárban. A kocsi belsejéből mindazonáltal vidám fütyölés hallatszott, melyet nyomon kísért valami rekedt, kedvetlen dörögés:

— Meghűtöd magad fiú és még valami csavargóhadat hozol a nyakunkra.

— Ha tudnám, még danolnék is! — szólt egy üde, fiatalosan csengő hang. — De hová lett a szegénylegények romantikája? És általában hová lett a romantika! A te korodban szerettem volna élni!

— Akkor a térdedben és lapockádban éreznéd már a romantikát! Vigye el az ördög az ilyen időt és vigyen el engem is, ha több szót szólok.

— Pista, messze megyünk még?

— Honnan tudjam? — szólt hátra mogorván a kocsis — hisz még a kutyák se ugatnak.

Valóban nyomasztó és kietlen volt a csönd, a sár elnyelte a lovak dobogását s a kerekek zörögését is. A fiatal úr szivarra gyújtott s a föl villanó fény pillanatra megvilágította egészséges, vidám, de szinte nőiesen lágy vonásait.

— Ez az utazás legalább romantikus. Csillagot keresek a ködben, hangot várok a csöndben. Elgondolom, hogy hárman képviseljük itt az életet: te a multat, én a jövőt, kocsisunk a jelent. Kocsink pedig az időt, vagy a sorsot, mely sötétségben keresztül juttat bennünket célunkhoz.

Nem fejezhette be a beszédet, mert vad kutyaugatás verte föl a csöndet, árnyakként ugrándoztak a lovakra, kocsira, csak hegyes foguk fehérlett ki a sötétből s a kocsis dühös ostorcsapásaira pokoli hangzavarban törtek ki anélkül, hogy egy talpatatnyit hátráltak volna. A lovak rémülten ágaskodtak, a fiatalember, ki már tüzes lehetet érzett arra körül, oldalt huzódott és meggyújtván egy szál gyufát, hirtelen lángra lobbantotta az egész dobozt s odacsapta a kutya orrához. A kutya prüsszkölve, szükölve ugrott hátra, a láng belekapott szőrébe s a póruljárt állat füstölögve, lángholva, mint valami pokolbeli szörnyeteg, eszeveszetten kezdett forogni, aztán belevágta magát a sárba és rémítően vonítva fetrengett benne. Cimboraí meghökkenve huzódtak félre, aztán rémült ug-

rálással iramodtak tova. A kocsis még egy ráadást akart mérni ostorával a szerencsétlen állatra, de a fiatalember visszatartotta.

— Hadd el, Pista — szólt szánakozó hangon — ez ugyancsak keményen lakolt kötelessége teljesítéseért.

Az öreg úr dörögve vetette oda:

— Itt a romantika, öcsém. Akármilyen legyek, ha megállapodik az első fejezetnél.

Valóban nem állapodott meg. A távolból folyton nagyobbodó, világító pont közeledett a kocsi felé, vöröses, gyöngye fénysávval oszlatva el a sötétiséget. Mögötte magas férfialak látszott s körülötte félénken szükülő kutyák. Az összeégett állat kínoosan nyöszörögve csúszott felé... Amint a csúffátt komondort megpillantotta, fölemelte lámpáját s rekedt, durva hangon kiáltott föl:

— Ki merte bántani kutyámat? Álljon elő, ha férfi!

A fiatalember egészen odatolta arcát a lámpához!

— Nézzen meg jól — itt vagyok!

— Kölyök — szólt megvetőleg az idegen — én férfit keresek!

Az öreg úr most kibontakozott bundájából, s amennyire köszvénye engedte, ő is előre férközött:

— Hát nézzen ide kelmed, lássa meg a rán-

cok közt ezt a forradást; ez még a koporsómban is hirdetni fogja, hogy nem ijedek meg sem a magam, sem a maga árnyékától.

Az idegen úgy fordította a lámpát, hogy árnyékban maradt.

— Aki erre merészel jönni, az ne várjon jobb fogadtatásra. Itt nincs országút, ez nem vendégfogadó. Ez az ördögszállás és aki idejön, az a pokolba jön!

— No, kelmed ugyan méltó Lucifer benne, atyafi.

A lámpa egyet villant és fénye rááradt a különös emberre. Mindketten meglepetten riadtak vissza. Olyan arc meredt rájuk, mely maga volt a megkövesült rúttság. Valami robbanás éktelenítette el vonásait. Vörös, égett foltok tarkították a fakó, barna bőrt; az egyik szem helyén fekete tapasz, a másik nyugtalanul villogott mély üregében, az ajak fölött s az állon néhány ősz szőrcsomó, ami a régi szakáll és bajuszból megmaradt, rendetlenül előre meredve, mint valami elkoptatott kefe romjai. A vastag, csaknem kifordult ajak mögül rekedt kacagás hallatszott:

— Szokjanak hozzá, amíg nem látom a rémületet arcukon. És tudd meg, vén forradásos veterán, te rozsdás kardvas, te beszegezett ágyúcső, tudd meg Gáspárdy Boldizsár, hogy nem

holmi paraszt atyafi áll előtted, hanem gáborfalvi Gábor Gábor. Emlékszel a dupla Gábrisra? Nohát itt vagyok!

Az öreg, nem törődve sem köszvényével, sem a nedves idővel, lehányta magáról a bundát és nagy elevenséggel ragadta meg a lámpát tartó kezét.

--- Micsoda!... Te élsz?... És te vagy az ördögszállás gazdája?... Ide a kezedet vén cim-bora és szorítsd meg az enyémet... de becsületesen és szívesen!

Gábor Gábor újra rájuk vetette a tolvajlámpa fényét és durva hangon felelt:

--- Becsületes kézszorítást kaphatsz, de szíveset nem kap tőlem anyától született ember!

De Boldizsár bácsi már hatalmába kerítette kezét, érezte, hogy két ujj arról is hiányzik; kissé összeborzongott, de aztán annál hevesebben szorongatta.

— Nem úgy van, öreg. Ha ördögszállásnak hívod tanyádat, jó melegnek kell benne lenni. Semmi kedvem tovább ráztatni a vén csontjaimat, ha már eltévedtünk ebben a förtelmes ködben. Maradt talán még benned annyi magyar vér, hogy szállást adsz a fáradt vándoroknak.

A gazda egy darabig hallgatott s a lámpa fénye hosszasan nyugodott a fiatalember figyelő arcán.

— A kölyöknek is? — kérde aztán mogorva kicsinyléssel.

A fiatalember elvörösödött, ökle összeszorult és fojtott hangon, de kemény, határozott nyomatékkal felelt:

— Uram, én tisztelem az ön ősz fejét és sebét még inkább, melyeket valószínűleg bátyámmal együtt szerzett a esatatéren. De megkövetelem a magam részére is a tisztességet. Diószeghy Ákos vagyok, uram, birtokos és mérnök és eszem ágában sincs magányát háborgatni. Bátyámnak szükségé van meleg szobára, én hozzászoktam az éjszakaihoz. Az istállójában, vagy akár a kocsin is elalszom!

— Jó vér — mormogta az öreg — jó vér! Öcsém — tette hozzá rövid gondolkodás után — béküljön ki és szálljanak le mindaketten. Tíz esztendő óta nem volt nálam vendég.

Összehúzta szemöldökét, majd erős, parancsoló hangon kiáltott a tanya felé:

— Miska, Zsófi, elő! Nyissátok föl a kaput.

Lehajolt a nyöszörgő kutyához és miközben megsimogatta fejét, oly halkan és szeliden beszélt hozzá, mintha édes gyermeke volna:

-- Nem baj, Klapka, meggyógyúlsz; ne félj, tiszta olajban fürösztelék meg... Csendesen, Dembinszky; hiába hizelelgsz, Klapka már a belső kutyám, ő már

hasonlított hozzám. Damjanich, Leiningen hátra; derék jószágok vagytok ti is, de Klapka maródi!

Volt valami megindító e csodálatos embergyűlölőben, ki hűséges állatjait a szabadsághősökről nevezte el és oly szeretettel beszélt hozzájuk, amilyenel emlékében őrizte hajdani vezérei alakját. A fiatalember érzékeny, finom lelkét megragadta e jelenet és leugorva a kocsiról, meghatottan szólt:

— Bátyám, most még jobban sajnálom meg gondolatlanságomat. Higgye el, hogy nem akartam szegény Klapkát megsebesíteni.

— Nem baj, öcsém, mennél szerencsétlenebb, annál jobban ragaszkodik hozzám! Most hát térjünk be!

Az öreg úr is lekászolódt a kocsiról és a tolvajlámpa bizonytalan világítása után botorkáltak előre a sáros uton. A fiatal mérnök éles szeme kutatva nézett szét. A házat magas sövény körítette, a sövény deszkával volt földve és hegyes, hosszú szegek meredtek ki a deszkából. A nyitott kapuban két vén cseléd állott. A férfi mankóra támaszkodott, az asszonynak meg éktelen púp torzította el amúgy is görnyedt termetét. Jól látta azt is, hogy mindketten álmélkodva néznek rájuk, de pislogó szemükből szeretet és hűséges ragaszkodás áradt a gazdára.

— A kisasszony a szobájában van? kérdé tőlük nyers hangon.

— Igenis, kezét csókolom — felelt a férfi alázatosan.

— A lovaknak szénát, zabot, a kocsisnak fél-liter bort a magából. Ételet majd küld a kisasszony.

Kisasszony! Ennek a szónak oly hatása volt e zord, különös környezetben, mint a viharos felhőkől kilövelő napsugárnak. A mérnök izgatott fantáziája egész regényt sejtett, igazi romantikát. Majd hirtelen egy másik gondolat tolult elő zavaros sejtései közül. Hátha rút az is, vén, kényszeredett teremtés, méltó kiegészítője e bizarr társaságnak... De egy fiatalosan csengő, üde hang csakhamar visszavarázsolta a napfényt.

— Gábor bácsi, mi történt? Úgy félek!

A vörös fényövben karcsú leányalak jelent meg, oly hirtelenül, mintha valami bűvös lámpa varázsolta volna elő. Sem magas, sem alacsony nem volt, termete majdnem tökéletes, egyszerű fekete ruhája sehogy sem illett hófehér arcának vonásaihoz. Egyéb szépséget nem is lehetett rajta észrevenni a gyöngédségen és valami mondhatatlan naiv ártatlanságon kívül, mely nagy szemében most csodálkozó megdöbbenéssé merevült. Állva maradt helyén, csak árnyakat láthatott bátyja mellett, de a fiatalember szívében mély szánako-

zás ébredt föl és különös, nyugtalan érzés, melyről nem tudott magának számot adni.

— Vilma, fordulj vissza! Nincs semmi baj! Készíts elő olajat, aztán láss vacsora után. Két vendéget is hoztam...

Az öreg Boldizsár oldalba lökte a házigazdáját.

— Talán bemutatathatnál a kisasszonynak!

— Hallgass! — förmedt rá a gazda dühösen — majd megismered! -- Vilma, megértettél?

— Igen bácsi!

A lámpafény félrekanyarodott és csak könnyű lépések zaja hallatszott a sötétségben. Nemsokára a házhoz értek. Erős, vastagfalú kőépület volt, a régi, nemesi kuriák egyszerű stílusában. De a meszelés teljes hiánya, a köveket borító nyers vakolat, hideg, durva külsőt adott az egésznek. A nagy és tágas szobát, ahová vendégeit vezette, bronz, maszsziv függőlámpa világította meg. A meszeletlen falat a szabadsághősök arcképei borították. Az ajtóval szemben kopott, rongyos zászló, melyről a magyarok Nagyasszonyának szelid, de fakult arca nézett a belépőkre. Semmi más dísz, semmi derű az egész teremben. Nehéz tölgyfa-székek sorakoztak a nagy asztal körül, ragyogva a tisztaságtól és mintegy megdermedve a mozdulatlanságban. Egyik sarokban óriási könyvszekrény, telve könyvekkel, melyeknek egyforma fekete kötése úgy tűnt föl

a fiatal mérnök előtt, mintha a halál ő felsége olvasgatna belőlük unalmas óráiban.

— Pihenjétek ki magatokat, míg a vacsora elkészül, megyek, ha lehet, könnyíték valamit szegény Klapkán!

S otthagya bámuló vendégeit a szobában. Amíg a nehéz lépések elhangzottak, szótlánul néztek egymásra, de ebben a rideg szobában még a csönd is nyomasztó volt s az öreg úr ledobva felsőkabátját, megrázta fejét s nagyot ütött öklével az asztalra:

— Romantika kellett, öcsém-uram? Itt van! Elátkozott ház, embergyűlölő vén sárkány, sőt a rab királykisasszony sem hiányzik. Mit szólsz hozzá?

— Tőled várom a magyarázatot, bátyám! Ki volt e férfi? Honnan ismered?

Az öreg úr egy széket húzott a cserépkályhához, melyből már rég kialudt a tűz és maga elé nézve, mintha a távol multból szedegetné elő emlékeit, kezdett beszélni:

— Hét vármegye legszebb gavallérja volt már húszéves korában. Elbizakodott, hiu legényke, kötekedő, hepciás fráter, de szíve mélyén nemes, becsületes és bátor. A szabadságharcban Isaszegig küzdött, ott szereztem én e vágást, s onnan vitték el őt is, egy kartácstól összezúzva. Abban

az időben nem értünk rá a bajtársaink után kutatni, soha többé hírét se hallottam, de úgy látszik, a halálnál is győtrőbb sebet kapott. Ha ismerted volna hiuságát, nem csodálkoznál embergyűlöletén; én értem az egészet, értem és sajnálom!

— De hogy ismerhetett rád annyi idő óta?

— Öcsém, aki élete javarészét eltemeti, az a multból él. A mult ismerős arcai veszik körül és ha megvénhedtem is, kísértő árnyékként jelenhettem meg előtte a fényes és vidám időkből. Félek, öcsém, igazán félek, hogy nehezen megszerzett nyugalmat zavarunk fel e zord lélekben!

— És ki ez a leány? Micsoda eleven sírba zárták fiatalságát?

Az öreg úr fölvetette szemét és fürkészve nézett a fiatalemberre:

— Öcsém, nem veszedelmes ez a romantika? A mérnök elpirult.

— Ugyan bátyám, hisz tudod, hogy...

— Igaz, félig-meddig vőlegény vagy... nos, okos embernek ismerlek, csak az az ostoba romantika ne volna... Csöndesen!

Az ajtó fölnyílt és félénken, a haja tövéig elpirolva a leány lépett be. Karján hófehér abroszt hozott, de az idegeneket észrevéve, mindjárt vissza is akart fordulni. Gáspárdy Boldizsár azonban

még akkor tanulta az udvariasságot, mikor az gyöngédség és figyelem volt, nem pedig öszintéségnek hazudott durvaság. Felállt helyéről és egy XIV. Lajos korabeli márkít is megszégyenítő könnyedséggel hajtván meg magát, komoly tisztelettel mondá:

— Kisasszony, ne rabolja el tőlünk azt a pillanatot, amikor már eleve is akadály nélkül köszönhetjük meg fáradozását és kérhetjük kegyes bocsánatát.

A fiatal leány még mindig rózsapirosan, de valamivel nagyobb bátorsággal közeledett feléjük és kedves zavartsággal felelt:

— Ó, én úgy örülök!

E halkán kiejtett szavak őszintesége szinte megható volt. Öntudatlanul árulta el egy elzárt fiatal lélek ösztönszerű sóvárgását emberi arcok után.

— Ha igazán örül kisasszony, úgy áldjuk a véletlent. Én Gáspárdy Boldizsár vagyok, régi barátja... bocsánat, nem tudom, mije az én vitéz bajtársam kegyednek...

— Nagyatyám testvére... Nekem senkim sincs már rajta kívül és már ötéves koromtól itt élek..

Futó árnyék lebbent tova arcán és pillanatra lezárta szép barna szemét. Ugy állt ott fekete ruhájában, mint élő szobra a társtalan fájdalomnak. Az öreg úr magában dörögött valamit, a fiatal-ember meg előlépve, lágy, résztvevő hangon mondá:

— Kisasszony, a kegyed önfeláldozása angyali cselekedet és angyali jutalomra méltó. Szívből óhajtom, hogy szabadulása boldog verőfényt árasztson egész életére.

A hosszú, selymes pillák föllebbentek és lecsúszkódtak, a barna szem fényét nedvesség homályosította el, az arc elsápadt, de az ajakról halkan elröppenő szavak határozottan hangzottak:

— Én mindig szegény bátyámmal akarok maradni!

A két férfi megszégyenülve hallgatott. Majd az öreg úr hirtelen lehajolt és megcsókolta a kis fehér kezét:

— Most még inkább hiszek a boldogságában, kisasszony!

Az ajtó mögül fölhangzottak a kemény, szilárd lépések. A leány összerezzen s lázas gyorsasággal látott neki a terítésnek. A két férfi visszahúzódott a kályha mellé és közömbös dolgokról kezdett beszélni. A gazda oly erővel nyitotta ki az ajtót, hogy csaknem kicsapódott sarkából. Megállt a küszöbön, gonosz tűz villogott szemében és durva, zord hangon kiáltott a leányra:

— Vilma, ki engedte meg?

A szegény teremtés egész testében remegett és akadozva, félénken próbált mentegetőzni:

— Igazán bácsi... nem tudtam...

Gáspárdy fölállt és bátran nézett szembe dühös házigazdjával:

— Hagyj békét a kisasszonynak, Gábor! El akart menni, én nem engedtem!

— Te? — szólt gúnyosan Gábor — te magad?

A fiatal leány lángvörös lett, aztán észrevétlenül kisiklott a szobából. A mérnök elfehéredve ugrott föl:

— Ha akarja tudni, hát én sem engedtem! Mi joga kínozza ön az ártatlanságot? S mi joga sértegeti férfiak előtt?

A gazda nagyot sóhajtott, teste megroppant és a forradások arcán szinte lángoltak a belső indulattól:

— A nyomoruságom jogán, öcsém! Nem érted:

— Nem, valóban nem értem! A nyomoruságot nem a félelem enyhíti, hanem az ártatlan, jó szív vigasztalása. De mit várhat oly szívtől, mely retteg öntől, melynek minden dobbanása szabadulás után eseng!

— Ez az — hörgött rekedten Gábor — ez az! A szabadulás vágya! Én, hiszitek, nézzetek rám és higgyétek, hogy senki mást nem szeretek rajta kívül... és ő... ő szabadulni vágyik tőlem!

Valóban hinni kellett e szavaknak. Az épen maradt szemből kristálytisza könnycsepp fakadt... soha el sem képzelt forrás a kietlen sivatagban...

Az öreg Gáspárdy megindultan simogatta fehér szakállát:

Ne hidd, öreg, nem vágyik szabadulni; maga mondta: szeret téged!

— Szeret? kiáltott a gazda és a könny, mintha eltikkadt volna, eltűnt szeméből — szeret? Addig, míg más valakit nem fog szeretni... Mi lesz akkor velem?

A gondolat igazsága és önzése megdöbbenetette a hallgatókat s hirtelen nem is jutott eszükbe megnyugtató cáfolat. A félszem gúnyos kiméletlenséggel mérte végig őket és keserű kacagás hagyta el a rút, forradásos ajkat.

-- Ugy-e, hallgattok? Hallgatsz, te egészséges, vén ember, ki ismerted a boldogságot és hallgatsz, te csinos gavallér, ki úszol a boldogságban? Ti vajjon szeretnétek-e engem? Eltöltenétek-e csak egy hetet is a társaságomban? Szeret a pupos gazdasszonyom, mert a kutyának sem kell és mert tudja, hogy hárompapos temetésben lesz része holta után. És szeret a rokkant huszárom, mert két liter bor jár ki neki napjában és mert szemétdombon pusztulna el, ha elkergetném. És, igen, most már szeret Klapka is, mert cimborái üvölni fognak rá rútsága miatt, csak úgy, mint az emberek én rám és mert mától kezdve szobámban a helye, mivelhogy kiégett a félszeme

neki is és a kegyelmemre szorul. Igen; ez az igazság, most szeret Vilma is, miért ne szeretne... de fiatal és ábrándos, és ha ábrándozik... vajjon az én torzképem jelenik-e meg előtte? Nem bizony, hanem egy fiatal sihederé, aki egy napon megjelenik a sövény mögött és átnéz rajta, ledönti a sövényt és elragadja tőlem... Vagy... vagy eltévedve az országuton...

Ó, kétségtelen, hogy önzés áradt ki e szilaj szenvedéllyel kimondott szavakból, de a szeretet után sóvárgó elhagyatottságnak gyötrő önzése. A fiatalember, akiben az ellentétes érzések fárasztó gyorsasággal váltották föl egymást, félbeszakította a megkezdett mondatot.

— Tőlem ne féltse bátyám és miattam ne szomorítsa jó kis hugát. Én... én vőlegény vagyok!

Az öreg gyanakvóan nézett ujjára.

— Még nincs — szólt mosolyogva az ifjú — de épen abban járunk!

A gazda szeme megvillant és megragadva a vén Gáspárdy vállát, megrázta:

— Igaz ez, öreg?

— Honvédtiszti szavamra igaz! Eljegyzésre utazunk!

Azt várták, hogy a megkönnyebbülés hatalmas kitörését fogják látni, helyett a gazda leroskadt a székre és mindkét kezével eltakarva arcát,

szótlanul gondolkozott. Már szinte megszokták a meglepetéseket, nem csodálkoztak ezen sem. — Közbe bejött a vén pupos asszony és nagy sürgés-forgás között folytatta a félbemaradt terítést. Midőn távozni készült, utána kiáltott:

— Mondd meg a kisasszonynak, hogy bejöhet a vacsorához.

De még be sem csukta az ajtót maga után, már visszahívta:

— Mégse! Maradjon szobájában! De vacsora után nem változik a házirend.

Odament vendégeihez és mintha agya sötét gondolatokkal volna megterhelve, lihegve, élevesztett hangon mondá:

— Jobb, ha nem jön be... jobb, ha nem lát ilyen csinos bajuszt, melyet más valaki fog... Nono, öcsém! Senki sem tehet róla, ha csinos bajusza van és a leányok se tehetnek róla, ha szeretik!

A vén cseléd kiment, meg visszajött. Vacsora alatt, mely kifogástalanul magyaros és izletes volt, nesztelenül járt-kelt az asztal körül, korához képest csodálatraméltó fürgeséggel szolgált föl, fénytelen, öreg szemével folyton figyelve gazdáját. A vendégek jóízűen ettek, a gazda keveset, de mohón; a leányról több szó nem esett köztük. Visszaemlékeztek a szabadságharcra, epizódokat meséltek halk, vontatott és mégis lelkes hangon, melyekben

épen annyi volt az öreges fantázia kendőzése, mint a valóság. A fiatalember szórakozottan hallgatta. Gondolatai kétfelé szakadtak. A menyasszonyának reá váró szép, vidám arca, mosolygó, édes szeme ragyogott rá a távolból, de látta ezt a másikat is, a szomorút, a haloványt, melyen talán sohasem fog derengeni az első szerelem rejtelmes boldogságának rózsás pirja. Szeretett volna bepillantani e zárkózott szívbe, megismerni titkon és tiltottan fejlődött ábrándjait és valahogyan bátorítani, vigasztalni, amennyire emberi szó, résztvevő szívből fakadva, erre képes. Közbe vizsgálta gazdájuk rút vonásait és úgy találta, hasonlít ahhoz, amit eddig elárult lelkéből. A behegedt vörös folt nem ronthatta le a homlok nemes vonalát, fél-szemében becsületes tűz lobog, állja erős, elszánt, makacs lélekre vall, de mindez oly szörnyűséges mégis, úgy keresztül-kasul kuszálva a szörnyű sebektől, hogy alig lehet hinni az egykori szépségben, sőt a hit is borzadályos, mint a tűzvészről elpusztított pompás palota romjának látása. A lélekben is ott van a nemesség, itt-ott előtör, de a meg hasonlítás okozta gyűlölségből, az elhagyatottságból fakadott érzéstől elhomályosítva. Oly merően nézett rá, hogy végre észrevette. Átnyujtotta kezét az asztalon és szokatlan kedélyességgel szólt hozzá:

— Adj kezet, öcsém! Kezdesz tetszeni nekem!

Szemedből látom, hogy ismered a vén embergyűlölő mivoltomat és úgy segéljen, ha már elkerülhetetlen valami vég, hát sajnálom, hogy oda mégy, ahová indultál.

Köszönöm bátyám — felelt a fiatalember megindultan — de van nálam derekabb legény is és kívánom is, hogy akadjon...

Az öreg összehúzta szemöldökét:

— Sohse kívánd, már én se kívánom. Úgy van jó minden, ahogy van, mert ami lesz, az mindig rosszabb. Egészségtekre, ha úgy tetszik... Zsófi, jelentsd a kisasszonynak, hogy végeztünk. Miska pedig jöjjön.

Fölkeltek az asztaltól és leültek a kályha körül. A mankós huszár bekopogott a szobába, gazdájának pipát, a vendégeknek szivart hozott. Az asztal közepére pedig nagy, régimódi, már szinte megfeketedett ezüstkupát állított és horpadt ezüstpoharakat. A poharakat színig tölté borral és körülhordta. A gazda kezébe vett egyet és különös szenvedélyes hangon mondá:

— Üdvözöllek benneteket az elfeledett világból. Kérlek benneteket, ne sajnálkozzatok rajtam, mert én egészen boldog vagyok... Csodálkoztok ugy-e? Halljátok-e? Érzitek-e? Megremegtetik-e hangok lelketek húrját? Elfeleditek-e hallatára a multat és jövőt? Ime, ez az én boldogságom... mert élek...élek!

És valóban álmélkodva és elragadtatva néztek össze. A szomszéd szobából zongoraszó hallatszott át. Régi, rozoga szerszám lehetett, a játék sem volt mesteri, a technika egyszerű, majdnem monoton, réges-régi melódiák egymásba szövése, búbánatos, édes nóták, de fájdalomtól ihletett szó sírt bennük, rég eltemetett vágy támadott föl, az álom elenyészett birodalma népesült meg sorsukat gyászoló alakokkal, a tompa hanghullámok zúgva, zsongva hatoltak keresztül a falon, beáradtak a szívbe, szétfeszítették és megint összeszorították. A két öreg eltakarta arcát, a mérnök lehajtotta fejét, a vén huszár szeme csillogott és remegő kezével az asztalhoz támaszkodott. Egyszer csak a gazda megszólalt; oly hangon, mintha senki sem volna a szobában:

— Most... most temetik a halottakat... a sebesültek nyögnek... az ellenség fut... most... most hantolják a sirokat... vége!

Egy elhaló akkorddal végződött a zene. A vén Gáspárdy fölugrott helyéről és könnyezve kiáltott föl:

— Öreg cimbora, ez varázslat! Miért hallgatjuk itt? Miért nem megyünk be?

— Soha! Sohasem megyek be!... Csodálkozol?... Mindjárt meg fogod látni miért!... Miska, bort ide!

A huszár öntött. Gazdája mohón itta ki s újra a kancsó alá tartotta. A zene újra kezdődött.

— Mindjárt meglátjátok, miért! Csend!... Figyeljete! Egy eszeveszett ifjú táncol, bomlik, udvarol!... Halljátok, micsoda szilajság tombol benne?... Szerelmes az ostoba állat és szeretik a csinos ábrázatát, de most... most iszonyodik valaki tőle... elfordul, fél, irtózik... és most... ah... egy torzpofa zuhan a semmiségbe...

A víg tánc-zenébe átmenet nélkül, mint a zöld, bársonyos mezőt megszakító borzadályos, tátongó mélység, kétségbeesetten gyászos, sötét melódia szakadt, megremegetve a test minden idegét. A gazda fölugrott, szeme irtózatosan villogott, aztán földhöz vágva a poharat, leroskadott az asztalhoz, egész teste vonaglott a belső indulattól, el-elcsukló, hörgő sírás szakadt föl melléből és közbe néhány rekedt, fojtott szó:

Ezért... ezt... ezt nem szabad látnia és... még valamit... ezt se!

Fölkapta a nehéz kupát és hosszan, mohón ivott belőle... Megértették és megdöbbenve és szána-kozva néztek egymásra s a félelmetesen nyomasztó légkörből szabadulni szerettek volna. Mikor letette a kupát, visszaült helyére. Már nyugodt volt arca, de szemében újra látszott valami alattomos ragyogás.

Mára elég volt. Miska, ma nem rugunk be!

Elmehetsz. Na öreg, a kedvedért kivételt teszek. Visszajöttél hozzám a múltból, hát nem bánom, kérdezősködni fogok a régi emberekről. — Öcsém, bemehetsz a leányhoz, mondd neki, hogy mára elég. Mehetsz bátran, nem esik bátyádnak bántódása és tőled nincs okom féltetni Vilmát. Most tudhatod, mit veszíthetek és mit veszítek majd vele! Az életemet, életem egyetlen tartalmát. Miska, vezesd a fiatalurat.

A mérnök örömmel engedelmeskedett. Kiment a vén hadfi után és nesztelenül nyitotta ki a legközelebbi ajtót. A leány még a zongoránál ült, háttal feléje. A fiatal emberre új meglepetés várt. A leányon nem fekete ruha volt, hanem rózsaszínű, egyszerű, bájos szabású, mely gyöngéden simult karcsú természetéhez. Tömött, szőke haja aranykoronaként fénylett fején, ujjai lebegni látszottak a régi zongora kopott billentyűin. Nesztelenül közeledett feléje és megállott a háta mögött. Most halk, álomszerű melódiát játszott, barna szemével a távolba nézett, mintha valahol a messzeségben álmokképeket látna, bűvös boldogságot ígérő álmokképeket, de fenyegető árnyéktól üldözve. A fiatalembert szíve mélyéig meghatotta e látvány és e rögtönzött, fantasztikus zene. Gondolatai társultak a leányéval és szőke menyasszonyát látta a távolban, mosolygó, vidám szemét, nevető, piros ajkát és eltöltötte a reá váró véghe-

tetlen boldogság szelid előérzete. És előrehajolva, maga sem tudta hogyan, de arca csaknem érintette a leány haját, halk, gyöngéd hangon suttogetta:

— Kisasszony, bocsánat...

Vilma fölsikoltott és amint fölnézve, tekintete találkozott a férfi lágy, őszinte szemével, arca lángbaborult és fojtott, ijedt hangon kérdé:

— O, uram, ön idejött?

Igen — felelt a mérnök a házigazdám küldött és azt kívánja, hogy velem beszélgessem és ma ne zongorázzék többé.

— Azt kívánja? És miért?

— A bátyámmal akar diskurálni! És azt hiszi, hogy én képes vagyok önt szórakoztatni.

A leány ölébe ejté kezét és nem szólt semmit. De halántéka lüktetett és arcán gyorsan váltakozott a biborpirosság a halálos fehérséggel. A mérnök elébe került és a zongorára támaszkodott. Csodálatos módon izgatta e leány lelki világa, e titokzatos, elzárt lélek, mely még senki előtt sem nyílt meg, melyben érintetlen kincsek vannak fölhalmozva, alakatlan sejtelmek, várva az éltető, alakot adó világosságra.

Kisasszony — mondta tovább — soha bővösebb zenét nem hallottam. Ha mindez lelkéből árad ki, ha mindazt a sok szenvedést átérzi, úgy véghetetlen boldogságban lesz valaha része. Mert csak az lehet igazán boldog, ki szenvedni is tud.

Vilma kisasszony kissé összerezcent és azon a csöndes, komoly hangon felelt, melyre csak a változhatatlanba való szomorú megnyugvás képes.

O, — én sohasem leszek boldog...

A mérnök mosolygott.

— Látja, ezt minden leány elmondja, egypár-szor életében. És erősíti, hogy ez bizonyos, ezt tudja... Tudja?... De mi a tudás a sejtelmek-hez képest? Nézzen a szemembe és merje... no merje kimondani, hogy soha, de soha nem álmo-dott valami rejtelmes, édes, mondhatatlan boldog-ságról?... A legsötétebb elhagyatottság legkiet-lenebb pillanatában sohasem jutott eszébe, hogy háltha-láltha egyszer... egyszer valamikor a leg-ragyogóbb boldogság legédesebb pillanatát is megéri?... Nos, úgy-e nem felel? Fogadni mer-nék, hogy most, mikor beléptem, szíve ép abba a derült, illatos tündéerkertben bolyongott; még látta ugyan a jelen árnyait, de szemét már a nap sugárzó fénye kápráztatta?

A leány lehajtotta fejét és alig érthetően rebegte :

— Ó, uram, miért mondja ezt nekem?

— Miért? Mert nem akarom, hogy fiatalsága eltemetkezzék! Azt akarom, hogy reméljen és bizzék Isten véghetetlen jóságában. Hogy ne rom-bolja szét erőszakosan ifjú szívének ábrándvilágát. Ön oly nemesen él, hogy minden halandó mélyen

alatta áll és önfeláldozása oly fényességben tűndöklök, hogy mi, gyarló és önző fiai a világnak, csak elvakulva és megszegyenülve nézhetünk feléje.

A leány belesápadt az édes, hizelgő szóáradatba. A mérnök gyönyörködve és elégedetten leste szavai hatását. Úgy képzelte, hogy tartalmat önt ez öntudatlan lélekbe, erőt és bizalmat a megpróbáltatásokkal szemben.

— És ezért hiszem — folytatta tovább — hogy a boldogság nem késik sokáig. Mi a boldogság? Megmagyarázom önnek, mi a boldogság. Akarja?

A barna szemben csak egy sugárzott a sejtett boldogság tökéletes megismerésének vágya.

-- Ah, és ön nem is képzeleli, mily könnyű nekem e magyarázat...

Menyasszonyára gondolt, és a hosszú távollét által erősödött szerelem forró, szenvedélyes szavakban tört utat magának.

Egy napon meglát az ember egy arcot, még sohasem látta addig, nem is képzelte, hogy lehessen hozzája hasonló a világban és megdobban a szíve. Úgy dobban meg, mint még sohase. És ez a dobbanás fáj és mégis egész valónkat ismeretlen gyönyörűséggel árasztja el. És félünk, hogy az egész világ meghallja, csak az nem, akinek szól. És egy hasonlíthatatlanul fenséges és magaslatos pillanatban rájövünk, hogy senki más nem

hallja, nem is képes hallani, csak épen az, akinek szól. Ó kisasszony, egyetlen napnak egyetlen pillanata az egész és mégis ez a végzet. A nap olyan, mint a többi, de hirtelen fényt és szint kap. Felhős az ég? Köd takarja el a napot? Nem, soha! Két ragyogó szempár árasztja ránk a boldogság kiolthatatlan fényességét, elfeledteti a hervadást, elűzi a hideget, eltemeti a mult minden gyötrelmét és csak a ma és holnap bűvös, elválaszthatatlan egységbe olvadó, soha meg nem szünő boldog láncolatát láttatja. Két tekintet egybefonódik, két szív együtt dobban, két gondolat száll párhuzamosan a magasba és Isten trónjánál kér áldást a most született szerelemre... Szerelem? Ugy-e, minő hatása van már e szónak is? Érzi százszoros visszhangját szívében, úgy-e? Ó, én érzem... engem egészen betölt, nincs hely szívemben más érzés számára. Zsarnok, nem tűr társat maga mellett... zsarnok és mégis oly jó szelid igájába hajtani nyakunkat.

A leány keble hevesen hullámozott; kezét összekulcsolta, szeme rátapadt a férfi arcára, ki valahová a messzeségbe nézett és arca úgy, de úgy lángolt és férfias érzéseinek őszintesége és mélysége úgy megszépítette, mintha valósággal valahol a magasban lebegne lelke most is... közel a sugárzó naphoz, közel a szerelemhez!

Ó, az én szerelmem --- folytatta rajongva —

akarja tudni, hogyan támadt, mióta él bennem! Elmondom önnek!

Nem vette észre a leány tiltakozó, esengő mozdulatát. Nem vette észre az arc halotti sápadtságát, sem a szemben föl villanó boldog, ó ezerszer boldog, reménykedő fényt. Felelni akart, de nagy robajjal felnyílt az ajtó és a két öreg lépett be. Megállottak a küszöbnél és úgy nézték a fiatalokat. A leány ijedt mozdulattal hajolt a zongorára és remegő ujaival megütötte a billentyűket. A mérnök mosolyogva hajolt felé és csak ennyit mondott:

— Itt a próza, kisasszony, holnap folytatom; holnap, ha sütni fog a nap!

A házigazda pár pillanatig merően nézett rájuk; aztán odamenve a leányhoz, két keze közé fogta fejét, fürkészve tekintett a nedves fényben csillogó szempárba, aztán megcsókolta a fehér homlokot. Nem szólt semmit, de szemöldöke összerándult, és ha lehetséges, arca még jobban eltorzult valami erőszakosan visszafojtott indulattól.

— Leányom — mondta mégis szeliden — most menj szobádba. Öreg porkolábod elég jól érezte magát, remélem, te is...

Ő — felelt a leány helyett jókedvűen a mérnök — mi jó barátok lettünk. Ugy-e, kisasszony?

A leány hozzásimult az öreg emberhez és félénken intett fejével... Gáspárdy karonfogta öccsét.

— Búcsuzzunk mi is, fiú. Reggel korán kelünk. Nem tudom, találkozunk-e még a kisasszonnyal?

A leány elpirult és öntudatlan heveséssel kiáltott föl:

Igen... én nagyon korán ébredek!

Elbúcsúztak. A mérnök érezte a kis, de izmos kezecske remegését és maga sem tudta hogyan, egyszerre ijesztő nyugtalanság fészkelte meg magát szívében. Még szólni akart, úgy érezte, hogy nem szabad halogatnia az utolsó szót, de a gazda erőszakosan vonta magával ki a leányt.

— Nem cselekedtél rosszat, fiú az átkozott romantikáddal? — kérde komolyan az öreg Gáspárdy, midőn egyedül maradtak.

A mérnök összeresztett — s rövid gondolkodás után kissé bátortalan hangon felelt:

— Hiszem, hogy nem, bátyám!... Igen, szavamra, nem űztem játékot vele.

De nyugtalanul aludt és a hajnal pirkadása már talpon találta. Gyorsan felöltözött és kilépett a széles tornáczra. Kékes párázat lebegett a földéken, az ég peremét biborszínű fátyol borította, az udvaron a kocsis már itatta a fölszerszámozott lovakat. Át- meg átgondolta az este elmondott szavakat és rájött, hogy a név és ténynélküli szavak veszedelmes félreértés okozóivá lehettek. De azt képzelte és iparkodott magával elhíttetni,

hogy ügyesen még mindent helyrehozhat, ha egyáltalán szükséges valamit helyrehozni. A tornác karfájára könyökölve nézte az ég aljának pompázó színváltozását, midőn háta mögött meghallotta a könnyed lépések zaját. Visszafordult és megrettent, félelme kétségbeejtően sötét valónak bizonyult. Oly sápadt volt a leány arca, oly zavart fényű a szeme, oly félénken nyujtott kezét és mégis oly boldogan mosolygott, oly leírhatatlan új szépség vonta be a halavány vonásokat, hogy ez nem lehet más, mint a szerelem... a boldogságban született s a csalódásban megsemmisülő, talán az egész szívet szétromboló szerelem. A mérnök megzavarodva tartotta fogva a remegő kezét, a szilárd talaj megingott lába alatt és nem, sehogy sem talált szavakat e most született, gyöngéd boldogság lerombolására:

— Kisasszony — kezdte később és érezte, hogy leküzdhetetlen zavara is növeli a félreértést — sokat gondolkoztam az éjjel... ne haragudjon rám, talán elragadott a hevem, nem kellett volna úgy beszélnem, ahogy beszéltem, de ó kisasszony, nem mérlegelhettem semmit, a szerelmem ragadott magával!... Kérem, könyörgöm, ne sírjon.

Mert sírt... mert nem állhatott ellen tovább a hatalmas érzésnek, mert már behatolt szívébe és kiűzött onnan minden más érzést és zokogott úgy,

ahogy a boldogság, a váratlan gyönyörűség tud zokogni és feje odahajlott a mérnök vállára. A mérnök halálos ütést érzett a lelkén... ezt ő tette... ez helyrehozhatatlan... itt nincs szó, nincs orvosság, csak halálos méreg és dermesztő fagy.

— Kisasszony — kérem, könyörgöm, ne sírjon! Az én szerelmem... Hogyan mondjam ki a rettenetes valót!

— Majd én kimondom — kiáltott hátuk mögött egy dörgő hang — majd én kimondom helyetted átkozott, simanyelvű fráter! - Ide hozzám, leány, fordítsd el szemedet a gonoszságtól, mely édes szóval összetörte szivedet. Nem tudtad, hát nem mondta úgy-e, hogy vőlegény, hogy menyasszonyához siet! Behálózott, játékot űzött tapasztalatlanságodból és most kinevet, ahogy én előre megjósoltam.

A dühtől fuldokolva beszélt, de hangját éles sikoltás metszette ketté és oly tekintet meredt a mérnök arcára, mely legboldogabb óráiban is kísérteti fogja; halálra vált arc, rémült, üveges szem és a gyenge termet, megrázkódva a szörnyű csalódástól, ájultan hanyatlott az öreg izmos karjai közé.

A mérnök sápadtan tántorodott hátra, elkábulva a rémülettől, kiáltani akart, de nem jött ajkára szó, majd, nem törődve az öreggel, odarohant az élettelen testhez, hogy megragadja lecsüngő kezét és hocsánatért esdő szavával életre keltse. És akkor

egyszerre a gazda, egyik kezével a leányt magához szorítva, a másikat feléje nyújtotta. És gyöngye hangon, a nagy izgalomtól kimerülve, a szív mélyéből fakadó könnyörgő indulattól remegve, mint az alamizsnáért esengő koldus — szólt:

— Ne, ó ne ébressze fel öcsém! Ne nyissa föl a szemét, itt fog meggyógyulni a szivemen, most már boldogtalan, most már hozzám hasonló ő is, most már soha, de soha nem fog elkíváncozni jölem! Ez volt egyetlen vágyam, bűnös, gyűlöletes, de igaz vágyam...

A mérnök megdöbbenve nézett rá. A fél szem könnyben uszott, a forradások vöröslő tűzben izzottak s a karjaiban nyugvó mozdulatlan gyöngéd testet oly erővel szorította magához, hogy a leány, mintha halotti álomból ébredne, fölnyitotta szemét. És ez alig öntudatos szem a mérnök arcára tapadt és a mérnök megfeledkezve mindenről, oda hajolt hozzá és lágy hangon, szeliden szólott hozzá:

— Kisasszony, az égre kérem, ne higgyen! Esküszöm...

De az öreg ember izmos karja oly erővel taszította hátra, hogy csaknem lebukott a lépcsőkön. És már újra féktelen düh lángolt szemében és hangja hörgött a szenvedélyes gyűlöletől.

— Arra esküdj, vőlegény vagy-e? Arra és semmi másra!

A téveteg, fénytelen szemből is e kétségbeejtő kérdést olvasta ki és lehajtotta fejét, mintegy halálos bűntől terhelve és nem tudott felelni.

— Takarodjatok! Készen a kocsi! Üljetek föl. Átkozott legyen az óra és a nap, melyben megnyílt előttetek ajtóm!

De úgy állott ott, csókolva és simogatva a zokogó leányt és diadalmaskodva nézett rá, mintha azt mondta volna: Áldott legyen, ó áldott az óra, mely hozzám fűzte a szerencsétlenség által e szívet is! Már ott volt az öreg Gáspárdy is. Mindent megértett. Becsületes arcán mély szomorúság tükröződött vissza. Karonfogta öccsét és nagyobb rossztól tartva, levezette az udvarra. És csaknem megbotlottak a nyomorékká lett kutyában, mely sántikálva és nyöszörögve vánszorgott fel gazdájához. Szótlanul ültek föl, a mérnök egész testében elzsibbadva, bátyja komor gondolatokba merülve és midőn a kocsi megindult és még egyszer hátranéztek... Látták a torzképű öreget a tornácon állva és félelmetes önzésében becézve a hozzá simuló, oltalmat, vigasztalást váró, tört szívű leányt, miközben érdes kezét nyomorékká tett kutyájának hűségés, meleg nyelve nyalogatta.

É N !

Hajh, micsoda diadal volt az, mikor megismerte Nietzsche hirhedt elméletét! Ez forrt benne is régóta, ez felelt meg erőszakos egyéniségének s ez robbantotta szét azokat a gátakat, melyeket eddig a bele nevelt becsületérzés emelt veszedelmes önzése elé. Sohasem feledem el, hogy jött közénk, rendes vacsorázó társaságunkhoz akkor este. Fejét magasra emelte, széles mellkasa megfeszült, súlyos lépése alatt rengett a padló. Sötétbarna, szabálytalan, de érdekes arca sugárzott fizikai erejének gőgös tudatától, szeme a gúnyos megvetéstől szinte szikrázva mért végig mindnyájunkat, bizony többnyire hozzá képest arasznyi emberkéket, bozontos hajú szellemi óriásokat (akkortájt tudniillik egymást a kölcsönösség fejében szellemi óriásoknak tartottuk) és le sem ült, hanem odaállva asztalunkhoz, a szó szoros értelmében harsányan suttogva kezdett beszélni:

— Szeretném magamat megmutatni annak az

embernek. Odaállani elé és azt mondani: Ide nézzen! Nézze meg ezt a vállt, e kart, e mellet! És ha lángesze beláthat lelkembe, lásson be oda is! Csupa szenvedélyes vágy lakozik ott. Az élet ragadozó vágya! Az ádáz önzés! A tetterre készség! Mutasson nekem célt és legázolom utamban a gyöngéket! Bizonyítsa be rajtam theoriája igazságát! Párbajra hívom az emberi társadalmat összes fegyvereivel!

Mi, elszédülve a szózuhatagtól, csak egymásra néztünk és az igazat megvallva, gyanakodni kezdtünk barátunk józan eszében. A kivételesen kopasz poéta gyenge hangon szólt közbe:

— Kiről is van szó? Ki a legújabb prófétád?

— Ki lenne más, mint Nietzsche! Őt vallom mesteremnek! Le a gyengékkal, a gyengék támaszával, az előítéletekkel. Nincs erény és nincs bűn, csak erő van és gyöngeség! Amit te verseidben dicsőítesz, a hűség, a jóság, a hazaszereget, a szerelem, a vallás, az mind a gyengék tulajdonsága. Századokon át beléoltották az emberi lélekismeretébe, hogy nyugodtan vegetálhasanak a földön! De vége lesz a hazugságok birodalmának! Az erő az egyedüli erény; a testi és lelki erő összessége alkotja a jövő uralkodó planétáját, az Übermenschet! Nézzetek rám! Én is vagyok! Én! És ez az «Én!» ez fog ezentúl

uralkodni rajtam és mindazokon, akik utamba akadnak! Ami ez «én»-nek jó, az hitvallásom, erényem legyen, ami vele ellenkezni mer, az elpusztul! Miért nem jutottam eddig semmire? Mert az erkölcsi törvények babonája lenyűgözte tetterőmet. A gyengeség bűn, a béke tespedés! A háború a nagy tettek szülője! S a világ nagyjai mind sutba dobták a lelkiismeretet és a gyenge emberiség meghódolt sikereik előtt! Aki hátrál és megijed, gyengeséget tanúsít, tehát el kell buknia! Nos! emlékezzetek e pillanatra! Érzem magamban az emberfölötti erőt, egyetlen mozdulattal leráztam magamról babonáitok színes csarangságait. Nem hiszek, nem szerelek, nem remélek többé! Csak akarok! Én akarok! Én!

És mi valósággal megbűvölve és elrémülve hallgattuk! Szörnyen éreztük gyöngé mivoltunkat. Eltörpültünk mellette, hirtelen meg se láthattuk az emberfölöttiség új teoriájának embertelen, mélységes gonoszságát. Tényleg csodálkoztunk eddig is ez óriási erő tespedő tétlenségén, most viszont megdöbbenett e szilaj kitörés. Volt köztünk egy szerény, piros, leányos arcú novellista, aféle kékszemű, szőkehajú érzelgős, aki gyönyörű kis dolgokat írt a szerelemről és akinek novelláiban a hűség, a szeretet, a jóság mindig legyőzte a torzonborz bűnt és ezért kedvenc

írója volt az asszonyoknak és a zöld zsalús vidéki úriházakból sok gyöngéd sóhajtás szállott felé. Amíg a hatalmas férfi helyet foglalt — és azzal kezdte új működését, hogy kiméletlenül taszigált szét két egymás mellett ülő embert és közjük telepedve parancsoló, durva hangon kiabált pincér után — György Pál, a novellista, reá emelte leányos, szelid szemét és kellemes, halk, de meggyőződésétől szilárd hangon szólalt meg:

— Azt mondom neked, Hajdu Balázs, én, ki prófétád szerint elpusztítandó kinövése vagyok az emberiségnek és akit te erős karod egy szorításával valóban megfojthatsz, azt mondom neked, hogy leggonoszabb ellenségeddel szövetkeztél össze! És ez nem más, mint az a nagybetűs, idéző- és felkiáltójeles «Én!»

— Hallgass! — kiáltott föl szilajul Hajdu Balázs — aztán kevélyen végignézte a kis emberkét és legyintett kezével. — Különben beszélhetsz! Eltűröm!

— Köszönöm! — felelt György Pál s piros ajka szélén szelidke kis gúny suhant el. — Az én Énem nekem nem nagy ellenségem, látod! Szelid zsarnok, azt akarja, hogy kellemes perceket okozzak másoknak, biztat a jóra, irtózik a hazugságtól és mégse egészen megbízható!

— No lám!

— Úgy bizony! Néha azt mondja: Sohase leszel gazdag, sohase leszel híres ember! Mert mindig jó emberek számára írsz. Irnál a tömegnek, legyeznéd szenvedélyeidet, az érzékiség kábító posványába mártanád tolladat és ma már mindenki ismerne, házad, pénzed volna, kedved szerint házasodhatnál. Ilyeneket is mond néha rossz kedvében az én csendes Énem!

— És igaza van! Ezerszer igaza van! Ostoba, kotyvalék limonádé, amit összeírsz!

— Felüdíti azokat, akiknek szántam! És én azt felelem: Jól van ez így, kedves Énem! Békességben élünk egymással is, másokkal is. Kevesen szeretnek, de igazán és senki sem gyűlöl. Lelkiismeretünk nyugodt, bizunk Isten jóságában és az emberi szív jórahajlandósága irányítja tollunkat. Hitünket megtagadnánk, anyánk emlékét fedelnénk, dicsőítve a bűnt. És az én Énem megnyugszik.

Hajdu Balázs diadalmasan kacagott föl:

— Ez az! Ez az ósdi felfogás! Gyenge ember gyenge egyéniségét így tartja fön­n az előítélet! Az igazság, az életösztön szavát, mely néha a magad fajta békában is megnyilatkozik, így hallgattatja el a hit és anyád emléke és más egyéb dib-dáb babona. És miért? Mert ha ösztönödre hallgatva, harcba indulnál, sem lelki, sem fizikai

erőd nem bírná ki a küzdelmet! Meghátrálnál, elesnél, elpusztulnál! De én!

— De te? A te «Én»-ed az önzés maga, a romboló szenvedély, érzékeidnek, testednek szeretete! Vigyázz, Hajdu Balázs! Vigyázz, hogy amikor szabadon akarsz előre törni, saját Éned rabigájába ne essél, mert bizony mondom, súlyos ígát veszel magadra. Mert Éned elbizakodott és nem tűr ellenszegülést. Mert korlátlan hatalomra tör tested, lelked fölött; mert minden porcikáját testednek, minden érzését lelkednek szolgálatába hajtja. És ha eldobod magadtól a hitet és anyád emlékét és a szeretetet, melyek egyedül képesek visszaszorítani a szenvedélyek áradatát, oly bizonyos, minthogy itt ülsz velem szemben és ember-evő pillantással meredsz rám, mondom, oly bizonyos, hogy szenvedélyeid el fognak sodorni, meg fognak örölni és...

— Soha! — kiáltott Hajdu Balázs és súlyos öklével akkorát csapott az asztalra, hogy a poharak rémült csörömpöléssel kezdtek ugrándozni. — Az «Én»-emnek több esze van! Azt mondja: Ki a világba! Küzd ki helyedet! Emelkedj a magasba! Ne nézz se hátra, se lábad alá! Ne lásd, akiket legázoltál, ne hallgass nyögdcéslésre! Ne lásd a szép szemeket se, ha visszatartanak, de kövesd gondolkozás nélkül, ha előre visznek!

Az asszonyokra gondoltál, ugy-e? A szerelemre bizonyosan! Az én világomban nincs szerelem se! Ha céloznak megfelel a nő, magamhoz veszem, ha nem, eltiprom! S ha elhagyja magát tiportatni, megérdemelte sorsát, gyenge volt!

— És ha véletlenül erősebb akad nálad?

— Nálam? Asszony? Erősebb? — Három szó, három kérdésben, három gúnyos, kicsinylő kérdésben! És körül nézett. És szeme, arca, ajka győzelmesen sugárzott. És el kellett ismernünk, hogy minden idők minden asszonyának méltó ideálja ő és mégsem szerettük volna hugunk vagy menyasszonyunk közelében tudni és valahogyan összeborzongtunk, mintha valahonnan a távolból már hallanók a viharokkal terhes ég mennydörgő robaját.

Mondom, sohasem feledem el e jelenetet és már akkor sejtettem, hogy sötét tragédia első felvonása játszódik le előttünk. Úgy esett, hogy különböző forrásokból megismertem az egészet és úgy mondom el, ahogyan az én «Én»-em parancsolja, azoknak, akik hisznek, remélnek és szeretnek.

I. A HATALOM.

Két év sem telt és Hajdu Balázs máris az első helyre került a mindennapi harc szürke

közkatonái közt. Ez egyszer komolyan ragaszkodott elvéhez! Szakadatlanul, pihenés nélkül hatolt előre a tolongó tömegben, könyökkel tört utat magának; imponáló megjelenése, csengő, megvesztegetően hajlékony hangja, pazar szóbősége eleve a magyar politikai élet vezérei közé jelölte ki. Pályáját az ellenzéken kezdte s midőn népszerűsége a kormányra nézve veszedelmessé kezdett válni, egy vakmerő, de ügyes frázisokkal jól megokolt fordulattal a kormánypárt sorai közé lépett. Az «Én» hatalom után vágyódott; a népszerűség volt az első lépcsőfok, a tapsoló, lelkes tömeg tenyerén a magasba emelkedve, e bizonytalan talajról biztos kézzel ragadta meg a hatalmat tőle elválasztó korlátot és ámuló hivei feje fölött átvette magát rajta az önzés emelte vas-kos bástya mögé. Ez volt a diadal! A lelkes fogadtatás, mely elleplezte az irigységet épúgy, mint a megvetést. A miniszterek gratulálva rázogatták kezét — ők mind előre látták, hogy oly kiválóan gyakorlati észjárású politikus nem érezheti jól magát a meddő szószátyárok között — köztük tettel is szolgálhat a hazának, amott minden cselekvés lapos szóözönbe fullad. És Hajdu Baláznak volt már annyi jártassága a politikában, hogy a miniszteri szavakban se bizzék jobban a kelleténél. S ügyesen, mindenkit csodálatra

ragadva viselkedett az új pártban. Nem hajlongott, nem hizelkedett s nem lett szavazógép. Azi akarta, hogy féljenek tőle még mindig az egyik részen s ne veszítse el népszerűségét egészen a másikon. Minden komoly kérdésben kifejtette aggodalmait, a kormány mulasztására higgadtan, személyeskedés nélkül mutatott rá, hogy aztán ügyes, szinte észrevétlen célzással helyesebb utat ajánlhasson. Végre volt párthivei is, akik kezdetben dühös gyűlölettel fordultak el tőle, kezdték hangoztatni, hogy a «gyáván meghunyászkodó rabszolgák gyűlevész tömegében szükség van oly független gondolkozású férfiúra, aminő Hajdu Balázs», sőt midőn a megszokás az elvszegésnek élet eltompította, már büszkélkedni is kezdtek a a kormánypárt «egyetlen férfiával», aki az ő soraik közül került ki.

Igy jutott Hajdu Balázs, sokakat elhagyva, sokakat félre lökve, sokakat megvetve és letiporva az államtitkár- és miniszterjelöltek tarka-barka kategóriájába. Ezek az urak annyira hisznek saját nélkülözhetetlenségükben és a fölényes, de alapjában véve könnyű szerrel felültethető sajtó annyiszor hirdeti róluk e becses tulajdonságot, és minden kabinetváltságkor oly csodás kitartással kerül felszínre a nevük, hogy végre a közvélemény kemény agya is megpuhul és a felséges

nép komoly áhítattal tekint az utcán tekintélyes alakjuk után. Büszkén nyargal mindegyik fölcicomázott vesszőparipáján, melyből saját és kétségkívül az ország hite szerint is húsból és vérből való csodatáltos lesz, ha egyszer belekóstol a hatalom zabjába. A Hajdu Balázs vesszőparipája kemény vasból készült és erélynek nevezte. Ha érces hangja megcsendült az országgyűlésen és hatalmas termete kiegyenesedett és magas homlokán fölgyúladt az akarat hódító fénye, valóban mintaképe volt az erélynek. A megalkuvást törülte szótárából. Azt mondotta: az engedékenységgé gyáva áldozat a tömeg kegyeért; minden oly törekvés, mely a jelen társadalmi állapot bomlasztását célozza, mely tehát célja és eszközei szerint is erőszakos, csak erőszakos uton fojtható el. A kormány azért van a hatalom birtokában, hogy élni tudjon vele. A haza nem mézes beszédek vár, nem ékesen szóló, üresen puffogó rábeszélést, hanem erélyt a gondolatban, erélyt a tervben s erélyt a kivitelben. Ó, hogy tetszett a beszéd a gyáváknak, akik oly bátran kockáztatják a mások bőrét, a bátraknak, akik irtóznak a felelősségtől, a kétlakiaknak, akik sóvár szemmel lesik a felkelő napot és legelőször bukkannak elő a letűntnek árnyékából. És tetszett a naivoknak, akik minden újnak hisznek és az ostobák-

nak, akik mindent újnak hisznek és a blazirt bölcseknek, akik mindenben nevetve a tömeg hiszékenységén mulatnak.

A miniszterelnök e nagyhatású beszéd után szobájába hívatta Hajdu Balázst. E ragyogó kárpitú, fejedelmileg butorozott terembe, hol már annyi hajó sülyedt el és annyi siklott tovább könnyedén és semmit sem látva azon zátonyok közül, melyek az elmerülteknek bukását okozták. A kövér, alacsony férfi föl-alá járt a puha szőnyegen. Ideges, okos arca, jó szívről tanúskodó mély nézésű szeme kutatva pihent meg a belépő elegáns alakon. Bár minden idegszála remegett a tudatban, hogy most — most következik a döntő fordulat, fegyelmezett arcizmai nem árulták el lelkének fölindultságát. Teljes tisztelettel hajolt meg a kormányelnök előtt és várt. Jól ismerte szokását. A gondolat biztos volt nála, de a szavakat keresnie kellett. S ha egyszer megtalálta, akkor viszont eltűnt a gondolat a színes, röpke szóáradatban.

— Szervusz, Balázs — mondta később és kezét nyujtotta felé. — Ülj le, gyujts rá! Mai sikeredhez gratulálok. Én volnék tehát az az ékesen szóló, üresen puffogó rábeszélő?

Hajdu Balázs kissé elpirult.

— De kegyelmes uram!

— Hadd csak! Neked van igazad. Az én időm lejárt. A kötel, mely a hatalomhoz kötött, cernává kopott és már nem soká tart. A korrupció nyakunkig ért, én, ki nem tudok úszni, idejében szárazra menekülök, hogy bele ne fulladjak. Van egy kis birtokom . . .

Szeme fölillant, mintha már látná a nyárfáktól szegélyezett földet.

— Nos tehát — folytatta rövid szünet után — rájöttem, hogy mi mind meddő küzdelmet folytattunk. Cicerók többé nem támadhatnak meg Catilinákat, mert manapság körülöttünk tömérdek titkos és nyílt Catilina suttog vagy üvölt az üresen puffogó Cicero feje után.

Hajdu Baláznak arcába szökött a vér, de a miniszterelnök csendesen mosolyogva nézett rá, mintha gyönyörködve hagyná a bizonytalanságban vergődni.

— Sose heveskedjél! Értelek és ismerlek! Figyelem pályafutásodat, tudom mire törsz; ez a szoba itt s ama bársonyszék ott életed célja. Helyesen van! Meg van benned Caesar erélye és Napoleon lelkiismeretlensége. A mai társadalom zömét a gyávák vonszolható tömege alkotja; én nem birok vele, nem is akarok. A gonoszoknak imponál a jóság, a gyáváknak soha. A gyávaság a jósággal szemben kétszínű, a gonoszság

az eréllyel szemben makacs. Látod, megszerettem a klasszikusokat, mert sokat tanultam tőlük. Te a jövő embere vagy. A te vasmarkod nem ételt fog kínálni, hanem megragadja és megszorítja a gyeplőt. Én hiába látom ezt be, természetemmel ellenkezik. Ágaskodni fognak, míg egyet meg nem fékezel, aztán lábaidhoz simulva nyalogatják kezedet, főként ha a legerősebbet tepered le először. Azt mondják rólam, hogy hiú vagyok és igazuk van. De ki nem hiú abban, amiben kiemelkedik a sokaság közül. Tiszta szándékaimra voltam hiú s egyebet nem is viszek magammal megvalósítatlan szándékoknál.

Hajdu Balázs nehezen tűrtőztetett nyugtalansággal hallgatta e melankolikus önvallomásokat. Tökéletesen helyeselt minden szót és szive fenekén szálnalmat érzett ez irigyelt férfi iránt, aki im, saját magát a gyengék életképtelen fajához sorolja. Szerette volna, ha mestere, Nietzsche, látná őket egymás mellett, fönséges elméletének két élő bizonyítékát.

— Ebből elég — mondta tovább a miniszterelnök — ezt csak neked mondom. A többit nem-sokára mindenki tudni fogja. Azt akarom, hogy én fedezzelek föl. Azt akarom, hogy emlékezzél meg rólam, ha majd e polcra jutsz. És azt akarom, tette hozzá komoran — hogy ellensé-

geim is emlegessenek, ha majd te foglald el helyemet!

Fürkészve nézte a Hajdu Balázs fokongként sugárzó arcát és a sokáig lenyügzött elkeseredés kitört lelkéből.

— Mert te nem fogod kimélni őket. Ők minden hatalomban sütkéreznek és minden hatalom ellen intrikálnak. Te a nyakukra ülsz majd és moccani se mernek. Te megkorbácsolod őket és ők hízelegve áldoznak a korbács előtt. Ime, az én hiúságom! Egy gyenge, puhaszívú ember, mert valóban az vagyok, karon fogja az acélizmú és vasszívú férfit és fölsegíti a hatalomra. Látvány-nak mulatságos, ténynek siralmas, gondolatnak fenséges! Államtitkárom leszesz a belügyminiszteriumban. Az neked való hely. Kezedben a szocializmus, a nemzetiségi kérdés és ami fő, a választások. Teljes hatalmat engedek neked s ha nem csalódom benned, pedig nem fogok csalódni, téged foglak utódomul ajánlani a felségnél, sokkal hamarébb, mint gondolnád!

Hajdu Balázs föluggrott helyéről. Szive vadul dobogott, halántéka lüktetett, agyát lázas forróság borította el, mindkét kezét előre nyujtotta és hálája ez egyszer egészen őszinte volt.

— Köszönöm, kegyelmes uram, nem fogsz bennem csalódni.

— Nem, semmi esetre sem — felelt finom gúnnyal a kegyelmes úr. — Én azt jobban tudom, mint te. Engem alig fogsz látni a belügyben. Valóságos miniszter leszesz. Okos ember létedre tudod, hogy nálunk caesari abszolútizmus helyett miniszteri abszolútizmus van, veszedelmesebb, mint ama másik, mivelhogy tiz feje van, több a mesebeli sárkányénál s ha egyet levágunk, szintén új nő helyette. Hát ezt az abszolút hatalmat kezédbe adom. Élj vele. Egytől félek csak...

Hajdu Balázs kevélyen egyenesítette ki termetét.

— Én semmitől, kegyelmes uram!

A kegyelmes úr fölemelte kezét és mutatóujjával megfenyegette vendégét:

— Az asszonytól! Szép vagy, hatalom lesz a kezédben, vigyázz! Minden abszolútizmus fölött áll az asszonyi abszolútizmus. A regevilág igen sok sárkányát asszonykéz sütötte mézes pogácsa pusztította el.

És Hajdu Balásznak valahogyan eszébe ötlött egy kis vendéglő sarokasztala, az asztal mellől egy novellista szelid, leányos tekintete tapadt arcára s a vékony, finom ajkáról ugyanazon figyelmeztetés hangzott felé. A kettős hang, két gyenge lény hangja azonban nem erősítette az intést. Találkozott már asszonyokkal eddig is és elné-

zett felettük, találkozhatnak ezután is. Úgy képzelte, hogy az ő asszonya hozzá leszen hasonlatos és szépségének elbűvölő ereje belekapcsolódik egyéniségébe s az is csak emelni fogja gyors szárny-csapással a magasban fénylő nap felé.

— Kegyelmes uram — felelt nyugodt mosollyal — az asszony lehet a politikában eszköz, de tényező csak akkor, ha ostoba emberekkel akad össze. A bizalmasad mutatja, hogy engem nem tartasz ostobának.

— Barátom — mondta most már kedélyesen a kormányelnök — én filozófus lettem s állítom, hogy minden emberi szenvedély a végletekig nyújtva az ostobaság szürke kódébe fullad.

S e kétértelmű megjegyzéssel búcsuzott Hajdu Balázstól. S két hét múlva a sarokasztal egyszerű társasága már az új államtitkár kinevezéséről beszélgetett.

II. AZ ASSZONY.

Kihallgatási nap volt. Az államtitkár közbe szünetet rendelt. Végtelenül fáradtnak érezte magát. A kérvényekből már egész halom hevert előtte. Kicsinyes dolgok, kisemberek kis panaszai; képzelt érdemeken való kérődzések, kárörvendő leleplezése a mások által elkövetett visszaéléseknek, vállalkozók ravasz kísérletei a hatalom ki-

játszására, tönkrejutott hivatalkeresők szemérmetlen öndicsőítése és ehhez hasonlók voltak leróva a gondosan kétrét hajtott folyamodványokban. A nagyszabású tevékenység után a kihallgatási órák oly terhes unalommal nehezedtek lelkére, mintha valamely általa alkotott kolosszális épület apró repedéseit kellene betapasztania. Az alázatos hajlongásokat már megszokta, a hódolás köznapivá vált, sikerei ellenállhatatlanul sodorták feléje a tömeg kegyét, szaporítván egyúttal nyílt és titkos ellenségei számát is. Egyikkel csak oly keveset törődött, mint a másikkal. Kezében volt a hatalom s ez szerezte meg számára a gyönyörűség netovábbját. Néha mégis üresnek érezte a szívét. Fásultság lepte meg, a céltalanság méla sejtelve. De ez gyengeségszámba ment és egész vad energiáját harcba vitte e gyengeség ellen. Kezdte érezni, hogy e gyengeség vészes erővel rendelkezik és valósággal rettegett saját lelkének ismeretlen tulajdonságaitól.

És mert most is ott kísértett feléje az aktahalmaz közül, csaknem úgy képzelte, hogy gúnyosan ásít és gonoszul vigyorog, megnyomta az ezüst csengő gombját. Alacsony, rút emberke lépett be, aki rúttsága és értelmes arca által különbözött a miniszteri és államtitkári előszobák talpig kivasalt fogalmazóitól.

— Sokan vannak még?

— Elegen, méltóságos uram.

— Képviselő is?

Nincs, méltóságos uram!

— Ez is szerencse! Tehát kezdjük újból.

Íróasztala mellé állt és szokás szerint gépiesen babrált a folyamodványok között. Megnézte a listát. Özveggy asszony, nyugdíjigény, neve özv. Bacsányi Domokosné született Katolnay Katalin. Sírás lesz gondolta és kedvetlenül olvasta el újra és újra a nevet. Az ajtónyílásra sem emelte föl fejét. Röviden akart végezni, elébe vágni a panaszoknak, ígérve minden ígérhető. De hirtelen álmélkodva nézett föl. Nyugodt csengésű, büszke, szinte parancsoló hangot hallott, mely mintha saját hangjának enyhébb árnyalatú visszhangja volna.

— Méltóságos uram, szives figyelmébe ajánlom a kérvényemet.

Semmi szószaporítás, semmi áradozás, semmi könny és sóhaj és megalázkodás. Fejedelmi megjelenésű asszony állott előtte. Gyönyörű, karcsú és mégis izmos alakjához egyszerű, argol szabású sötétkék ruha simult, elegáns és egyszerű, aminőt csak a divat raffinált mesterei tudnak készíteni. Arca sem szabályos, sem szép nem volt, de a hófehér, gyengén pirosuló bőr élesen

ütött el a sötétfekete hajtól. Merészen ívelt szemöldöke alól a sugárzó, barna szem mély értelmét, erős akaratot és fegyelmezett szenvedélyt árult el. Nem márványból faragott, hanem bronzból öntött női szoborhoz volt hasonlatos. Hajdu Balázs az első pillanatban csak a rája szegeződő barna szempárt látta. Némi szánakozást olvasott ki belőle és csodálatosképen kissé elröstelte magát. A barna szempár sugárzó fényében látta aztán a hófehér arcot is, a kissé nagy, de sima, egyenes orrot, a húsos, vérpiros ajkat és az erősen fejlett állat, melynek nőiességét egyedül egy kis gödröcske alkotta, az egyedüli bájos, szinte kacér pont az erős vonalak között.

— Foglaljon helyet, asszonyom — mondta halk, nyugodt hangon, midőn már összeszedte magát — és adja elő kérését.

— Köszönöm — felelt az asszony és úgy ült le, mintha otthonában lenne és Hajdu Balázs is úgy képzelte, mintha sohasem hiányzott volna a rideg, bőr karosszékből e magas, festői alak. — Rövid leszek — folytatta tovább, le nem véve szemét az államtitkárról írásomból mindent elolvashat méltóságod és kérem, olvassa is el. Amit leírtam, meggyőződésemmel; meg kell mentenem egy férfit és meg is fogom menteni, akaratára ellenére is. De méltóságod akarni fogja.

-- Férfit? — Az államtitkár arca halaványabb lett egy árnyalattal.

Az asszony mosolygott.

— Azt. A fogalmazónak nem mondhattam meg, hogy özvegy asszony létemre férfi érdekében kilincselek. Biztosítom, hogy az a férfi megérdemli.

— Hiszem, asszonyom — szólt fagyosan az államtitkár — de mit gondol, ez elég magyarázat egy, bocsánat, mégis csak teljesen ismeretlen egyén részéről?

Az asszony büszke mozdulattal emelte föl fejét és a barna szempár hirtelen elsötétedett, oly váratlanul, hogy Hajdu Balázs majdnem bele-szédült.

— Jól mondja: egyén! Ha csak asszony volnék, soha be nem tettem volna ide a lábamat. De én *egyén* vagyok. Valaki, aki senki máshoz nem hasonlít. Nem csipkefelhőbe burkolt hegyes nyelvű, illatos szolgálója a teremtés urának, hanem *egyén*, véletlenül nőnek született egyén, a nő olthatatlan ábrándjaival s a férfi minden ábrándot megvalósító akaratával. Még most is ismeretlen vagyok?

Sohasem is volt ismeretlen, soha, egyetlen percig sem; e szenvedélyes szavak az ő gondolatainak adtak merész értelmet; e nő, igen, e nő

az ő lelkének fele, de más férfiúért indul harcba. Azok a névtelen sejtelmek, melyek eddig a szív mélyén meglapulva, a fásultság érzetét keltették, most lázongó indulatokként támadtak föl és féktelenségre hajló, türelmetlen természetét szilaj dühvel lázították fel, hogy szembe szálljon ismeretlen ellenfelével a közelgő küzdelemben.

— Asszonyom — szólt hidegen, de hangjának éle eltompult — bevallom, hogy a férfi, akiért ön közbenjár, érdekkel. Igérem, hogyha méltónak találom önhöz, információdni fogok felőle, teljesíteni fogom kérését. De csak ha méltónak találom!

A szavakat kísérő izzó tekintet azonban azt mondta: Senki sem méltó hozzád rajtam kívül. Az asszony mosolyogva állt fel. Ő nyújtott kezét s fejével biccentve csak annyit mondott:

— Köszönöm, mert akkor nyert ügyem van!

És eltűnt az ajtó mögött. És a szerencsétlen kérelmezők, akik utána jöttek, mind leforrázva és kétségbeesve távoztak a hatalom titokzatos műhelyéből. Az államtitkár úr ideges, ingerlékeny, szórakozott volt. Kurtán bánt el velük. A panaszkodókat letorkolta, az állásért esengőkre gúnyosan mosolygott, a protekciósleveleket fölbontatlanul dobta az asztalra. Az utolsó szegény ördög után, szélütött vármegyei díjnok volt, aki

némi segítségért rimánkodott, becsengette a fogalmazót:

— Ma már senkit sem fogadok! Értette?

Igenis méltóságos uram. Képviselőt se?

Az államtitkár haragosan ütött az asztalra.

— Azt legkevésbé! Elmehet!

A fogalmazó rútul elfintorította rút arcát és kiment. Hajdu Balázs bevetette magát karosszékébe s néhány percig homlokára szorította kezét. A nagy izgalom után valósággal megbénította agyát a sok apró-cseprő dolog. Ő, aki csak az erőben és az erő érvényesülésében hisz, aki szívesen elpusztítana minden gyengét a föld színéről, kénytelen épen az óhajtott hatalom birtokában — nyomorult, gyenge teremtmények istápolásáról gondoskodni. Eme nevetséges ellentét közel járt a tragikumhoz és úgy fájt, mintha meggyőződésével egybeforrt szivéből élő részeket szaggyatott volna ki a végzet. Most különösen fájt. Most különösen érezte. Most megjelent előtte a küzdőtárs, az őstermészet igaz asszonya, nem báb, nem szolgálélek, nem kicsinyes, hanem mindazon tulajdonságok birtokosa, melyek belőle éppen férfi voltánál fogva hiányoznak, de amelyekre épen férfi volta miatt olyannyira szüksége van. Megjelent és eltűnt és azon vette észre, hogy gyűlöli a férfit, akiért jött és lába előtt

szeretné látni meggyötörve, összetiporva, semmivé téve. Fölvette a kérvényt és olvasni kezdte. Energiikus, de vékony vonalú betűkkel volt írva és amint belemélyedt az olvasásba, arca kipirult, meg elsápadt, homlokán kidagadtak az erek, a szeme sugározni, égni, lobogni látszott és mikor a végéhez jutott, újra kezdte és ismét és ismét, mígnem minden betűje eltörülhetetlenül vésődött emlékezetébe. A csodálatos írás így hangzott:

«Méltóságos Uram! Szokatlan úton és szokatlan formában kezdem az ismerkedést, jobban mondva ismertetem meg magamat. Mert én rég ismerem önt. Az alattomos érdekharok vérszegény katonái közt fényesen vértezett gladiatorként jelent meg a küzdőtéren: kegyelmet nem kért és nem adott; ereje tudatában és abban bizva csupán, hatolt előre és én hallottam azt, amit ön már a távolság miatt sem hallhatott: a legázoltak gyáva siránkozását, a letöröttek tehetetlen, fogcsikorgató zúgását. Ah, uram! éreztem, hogy ilyen látványért érdemes élni. Valaha nők is forgatták a világtörténelem kerekét és mennyire elsatnyulhatott nememben az önérzet, hogy hiú kendőzéssel a mai férfiak hitvány kegyeért versengenek! Engem a végzet dobott oda egynek, mivelhogy tapasztalatlanságom hitt a végzetben, de ma már csak önmagamban hiszek és önmagam irányítom éle-

temet és csak úgy nem fog senki eltéríteni útam-ról, melynek végpontján ragyogó célomat látom, mint önt!

Azaz hogy e részben kétségem van. Mert ön, megnyerve a hatalom egy részét, megállott. Úgy látszik legalább, mintha megállott volna. Én én, ki lázas kíváncsisággal — miért ne mondanám ki — lelki rokonságunk szülte jogommal követtem előhaladását: megdöbbenve és csalódva és csalódásomban bizony-bizony valamelyest lesujtva láttam, hogy megpihent egy kis kör csalóka fényében. Ön és pihenés? Ön és csalódás? A gladiator kezét nyújt utolsó ellenfelének és megosztja vele az amúgy sem teljes dicsőséget? Nem, soha! Tudja-e, mit hihetnek, mit fognak hinni, suttozni, beszélni, kiabálni nemsokára a világban? Tudja, mit hiszek én már most? Ime, beoltom itemet önbe, hogy cselekedjék, mielőtt hozzáférhetne az ostoba közvélemény emésztő rozsdája.

Tehát: ön sikereket aratott. Vaskézzel nyomta el a szocialista zavargásokat. Mit szól hozzá a közvélemény? A miniszterelnök új tulajdonságát revelálta lelkének! Eddig csak igazságszeretetét ismertük, most az igazság sujtó kezét érezteti a társadalmi rend ellenségeivel. Tovább: Ön elhallgattatta a nemzetiségi izgatókat. S a közvélemény? Hozsannát zeng a kormányelnöknek, aki összes

elődeit felülmulja az igaz nemzeti politika átérté-
sében és megvalósításában. Közbe agyonlőnek
néhány élehetetlen emberi férget, felfüggesztenek
néhány demagóg ellenzékit, s a közvélemény?
«A kormányelnök jogérzete bizonyára undorral
fordul el e szükségtelen erőszakoskodástól, *melyet
csak eszközének jól ismert szívtelensége, vak hatalmi
vágya idézhetett elő!*» Hallja ezt, uram? Lát már?
Ön és eszköz! Ön eszköze egy férfiatlan, tunya,
szószátyár politikai kalandornak! Ön, az öserő!
Ön, a testet öltött akarat! Aludt eddig? Vagy
elkábult parányi hatáskörének hazug fényétől?
Nem veszi észre, hogy egy ravasz ember meg-
rendült népszerűségét támasztja alá hatalmas vál-
laival? Hogy a leggyalázatosabb játékot űzik önnel,
melyet valaha férfival űztek! Ó, milyen nevetsé-
ges! A báb rángatja mesterét! Ó, mily tragikus,
hogy sírni tudnék, ha rég le nem fojtottam volna
a könnyek forrását!

Nos, uram, megmondom, mi hiányzik önnek!
Azzal nem törődöm, ha kinevet, azzal se törődöm,
ha kalandornak tart, azzal sem törődöm, ha akár-
miféle aljas, önző célzatot tulajdonít nekem. Ha
az, akinek én ismerem, úgyis egyetért velem s ha
nem az, örökre sajnálni fogom a papírt is, melyre
e sorokat róttam. Szóval: *én hiányzom önnek*. Ha
ez igazságra rájön, nem kell megokolnom, ha nem

jött még rá, meg se kísérem. Értse meg, senkije és semmiye sem akarok lenni. De a bennem élő hatalmas akaratot össze akarom láncolni az önével, hogy győzelmesen száguldjunk keresztül a testi-lelki nyomorékok tömegén — *a hatalom teljessége felé.*

És most — méltóságos államtitkár úr — jóakarátú kegyeibe bátorodom ajánlani Hajdu Balázst! Kegyeskedjék szerény kérelmemet figyelmére méltatni s vagyok mély tisztelettel

Méltóságodnak alázatos szolgálója

Özv. Bacsányi Domokosné sz. Katolnay Katalin.

Az utolsó sorok nőies dévajtsága rövid mosollyal gyöngítette a fölzuduló indulatrohamot. Mintha valaki a legördített súlyos sziklák után virágot dobálna a mélységbe. Hajdu Balázs egyszerre érezte lelkében az emberi szenvedély minden fajának legszélsőbb mértékét. Düh és gyűlölet, megalázkodás és féktelen büszkeség és aztán valami elképzelhetetlen boldogság sejtelmének lázrohama szorított ki szívéből minden mást. Ah, féltettetek az asszonytól? Te naiv poéta és te agyafurt vén politikus. Most hát rettegjetek! Megtaláltam! És ketten együtt, két «Én»-ünk együtt olyan látvánnyal és olyan tettekkel fog szolgálni a világnak, hogy beleszédülve és térdre borulva fog kegyelemért könyörögni!

Hirtelen összerezzent. Megtalálta? De hol, merre? Izgatottan forgatta a levelet, aztán megkönnyebbülve lélekzett föl. Oldalt, a sarokban, egész apró betűkkel írt sort olvashatott: I. ker., Bükkös-völgy, Katalin-villa.

III. AZ ASSZONY TÖRTÉNETE.

A Katalin-villa szeliden lejtő hegyoldalon emelkedett. Háta mögött útakkal átszelt, fogyatékos erdő borította a hegyet, előtte, le az országútig selymes fényű pázsit, melynek kellemes zöldszínét csak a villát környező kis kert szakította meg. A villa egyébként alig különbözött a fővárosi stilszerűtlen nyári kalitkáktól. Svájci veranda, rokokó homlokzat s oldalt középkori csúcsos bástyatorony, mely idétlenül támaszkodott a filigrán épülethez és összeroppanással fenyegette. A verandát csíkos, angol ponyva fődte, oszlopaire sűrű vadszőlő futott föl és páratlanul szép kilátást nyújtott a hatalmas várost szürke szalagként kettészelő Dunára, Buda zig-zugos utcáira és Pest háztengerére, mely fölött örökké ott függött mozdulatlanul, komoran a gőz és por szennyes, sötét tömege. Bacsányiné éppen a verandán könyökölt. Bordó-vörös, fekete bársonypántokkal diszített reformruhát viselt, mely egyenletesen hullámzó, lágy, széles redőkben simult magas termetére. Fekete

hajának acélfényű tömege laza, görög kontyban volt feltűzve és szinte felségessé emelte megjelenése hideg méltóságát. Barna szeme az országutat vizsgálta, összeszorított ajka szélén szilárd eltökéltség látszott és szépsége összhangját alig rontotta az a néhány finom ránc a halánték körül, mely ma még csak enyhe simogatását jelezte az idő kérlelhetetlen kezének.

Egyike volt azoknak a gyönyörű szeptemberi napoknak, amikor a nyár utolszor mutatja meg bűvös, ragyogó szépségét a már hervadó természetben. A nap még perzselő hévvel ontja sugárait, de pirosuló és sárguló lombokat aranyoz meg az erdőborította hegyeken és a csodaszép ellentét összeölelkezése tündöklő, változatos szinpompával vont be a vidéket. Az országúton kocsik robogtak, gyalogosok jöttek-mentek, még nyári ruhába öltözködve frissen, vidáman, mintha valósággal megfürödtek volna a nap hevében és a város pora és az élet verejtéke lepergett, elpárolgott volna róluk. Egy-egy élesebb kacagás fölhangzott a verandáig, az asszony ilyenkor összehúzta szemöldökét és szép arca irigynek, majdnem gonosznak látszott. Majdnem azt fejezte ki: hogyan merészel boldognak lenni ott lenni a csöcselék! Mikor az ő szíve szétfeszül az izgatott várakozástól. Biztosra vette, hogy eljön. Hogy egy napot

sem vár! Hogy merész lépése nem marad hatás nélkül! Hogy nagyravágása és hiúsága hozzá hajtja a férfit, hozzáköti az ő nagyravágásához és hiúságához és aztán történni fog valami...

Nem fűzhette tovább gondolatát. A kerítés előtt kocsi állt meg s az államtitkár szállott ki belőle. Igazán fejedelmi megjelenés volt. Fekete Ferenc-József-kabátjában, fénylő cylinderében magasabbnak látszott; kemény, határozott léptekkel sietett végig az orgonabokrok szegélyezte úton, melyen már sárguló leveleket kergetett a szél és a veranda alá érve úgy köszönt föl, mintha már rég ismerték volna egymást. A vadszőlő sűrű, vörös levelei közül lemosolygó asszony láttára hevesen dobbant meg a szive és vérének tüze ott izzott szemében.

— Isten hozta — szólt szíves hangon az asszony. És aztán a meggyőződés nyugodtságával tette hozzá: — Tudtam, hogy el fog jönni. Vártam!

Hajdu Balázs már ott állt előtte. Feléje nyújtotta nőiesen fehér, de izmos kezét s a férfi tisztelettel csókolta meg.

Tudtam, hogy vár.

Az asszony halkan nevetett. Előtűnt kissé erős fogsora, mely a félig nyílt vérvörös ajkakkal valahogyan a hiúzéra emlékeztetett, de csak fokozta az arc démoni bűbáját.

— Ime, egyként képzelődök is vagyunk. Fog-

laljon helyet. Maradjunk itt. Szeretem látni e hatalmas folyamot, ama háztengert. Egy ház, egy ember nyomorúság, de házak és emberek tömege az elkábít és szédítő vágyakat nyújt!

És amíg beszélt, szeme kitágulva tekintett a messzeségbe, ama szédítő vágy ott ragyogott homlokán és Hajdu Balázs irigyelte e vágyat a házak és emberek tömegétől.

— Meghódítom, ha akarja — mondta fojtott hangon. — Uralkodni fog rajtuk, ha segít.

Az asszony most feléje fordította fejét és szemközt nézett vele.

— Méltóságos uram, mi még nem ismerjük egymást. Ön engem semmiesetre sem. Én önt igen. Ön a nyilvánosság előtt él, a küzdők első sorában forgatja fegyverét, mindenki szemeláttára; tettei föltárják lelkét, akinek látó szeme van, bele-nézhet. És nekem látó szemem van. De rólam máig mitsem tudott és ha magától lerázta volna válláról azt a nyügöt, melyet egy ügyes diplomata ravasz fortélyra rakott rá, talán ma sem tudna semmit. De én föl akartam nyitni szemét; merészség volt ez, tolakodás, avagy csak a rendületlen bizalom, hogy nem fog félreismerni? Mit gondol?

— Nem gondolok semmit, asszonyom! Igaza van. Fölnyitotta a szememet és látok. A tespedés szélén állottam, iszapját már éreztem lelkemen, de

okát sem nem sejtettem, sem nem kutattam. Ha azt állítja, hogy ismer, tudnia kell, hogy nincs szükség magyarázatra. Kemény fából vagyok faragva, asszonyom, azt hittem, elég vagyok magamnak, megfeledkeztem férfi voltomról, de most már, ezentúl nem is fogok és nem is tudnék megfeledkezni.

Az az acélos hang itt gyöngéden rezgett, az a szilaj tűzű szempár lágyan szegeződött a nyugodtan figyelő asszonyi arcra.

— Akkor arról sem beszélek, hogy miért mentem személyesen önhöz.

— Ó, asszonyom, látnom kellett önt, hogy írásból erőt meríthessek.

És hiába kutatott e gyönyörű vonásokban valami változást. Valami alig észrevehető elváltozását a színnek, valami elsuhanó pirt vagy gyöngéd fény föl villanását a barna szempárban: nyugodt, hidegen közömbös volt az arc és mélyen figyelő, a lélek rejtekébe hatoló a szem, és mégsem visszariasztó, hanem vonzotta magához ellenállhatatlanul és dacossá és elszánttá tette minden akadállyal szemben.

— Ismétlem tehát azt, amit írtam: ha hiszi, hogy segítségére lehetek és ezzel a segítséggel élni akar, nem szabad semmi mást gondolnia rólam, mint azt, hogy egy, a köznapisággal nem

törődő asszony küzdő társa lesz a harcban. De csak a harcban. A siker egyedül az öné marad.

— Nem, asszonyom!

— De igen. Legalább e pillanatban nem beszélünk másról a küzdelmen kívül. A jutalom reménye és mindenféle velejáró vágy gyengeség. És én, én nem vagyok gyöngé.

Keményen ejtette ki a szavakat, még vonásai is kőkemények voltak s még szemeiből is kemény sugár lövelt ki. Most először riadt meg Hajdu Balázs. Mint az ugrásra készülő, győzelméről biztos oroszlán szelidítője előtt. Az asszony lényéből kiáradó erő és elszántság — úgy rémlett neki — sokkal fölötte van az övének és megrettent ettől a sejtelemtől. Az asszony észrevette a változást és kissé mosolyogva, gyöngédebb hangon folytatta:

— Ön félti erejét, mert talán vágyai, reményei vannak. Fojtsa el őket. Szeme a csatatéren legyen csupán, fegyvereit nézze és az ellenség fegyvereit. Egész énjét vigye a küzdelembe, egy parány se maradjon belőle el, se a múltba ne húzza, se a jövőbe. A katonát a múltba, a békés múltba nézés gyávává teszi, a jövő győzelem elképzelése elharmarkodottá. Higgadt, kemény, elszánt szív, mely semmi másra nem tör, mint átgázolni minden akadályt és letiporni kimélet nélkül minden ellen-

séget, visz a győzelemhez. S a győzelem? Nos, a győzelem magától is meghoz mindent. Akkor már fölszabadulhatnak a vágyak, ha vannak, addig zárja őket le, szorítsa vissza és bizni fog magában. Akkor a vágy már nem gyöngeség, mivelhogy megszűnik vágy lenni. Valósággá válik!

Hajdu Balázs előrehajolva figyelt. Így csak az ő lelkének fele beszélhet. Saját gondolatainak visszhangja csengett e telt, piros ajakról, saját szívének emésztő lángja lobogott a barna szemben. Női mása volt, szépségben, erőben, akaratban. És bár a vágyak elnyomásáról beszélt, az utolsó szavak ragyogó képet varázsoltak eléje arról a pillanatról, amikor vágya valósággá válik. És hal-
kan, suttogva kérde:

— Valósággá fog válni?

És álmélkodott, mennyire képes ez asszony indulatain uralkodni. E lány kérdésre minden nyoma eltűnt az iménti fölhevülésnek. Sőt némi gúnyos árnyék suhant el szép arcán.

— Méltóságos uram, korán elfeledi a tanítást. A vágyról, mint teoriáról, még beszélhattünk, mint valóságról nem. És nagyon kérem, legyen ez érintkezésünkben, a többi közt, szigorú föltétel. Beleegyezik?

Hajdu Balázs megbűvölve szorította meg a feléje nyújtott baráti kezét.

— Szoknom kell hozzá, asszonyom. Belátom, hogy igaza van. E részben gyöngeséget éreztem magamban, de elpusztítom, mint a többit.

Kiegyenesedett, büszkén nézett az asszony szemébe, egész acélos akaratereje összpontosult szavaiban. Valami belső kényszernek engedve mindketten fölállottak; kezet szorítottak újra, a két fénylő szempár tekintete összevillant, erős szövetség létesült, szövetség a hatalomért. A város meg, komor gőzleplebe burkolózva, nyugodt méltósággal áll a nagy folyó partján, a messzeségbe vesző síkságon, embertömege tovább küzd, kavarog, marakodik, szeretetet és gyűlöletet, bűnt és erényt árasztva szét, és szerte az országban sem a jók, sem a rosszak, sem a gyávák, sem a hősök, sem a hazugok, sem az őszinték, senki, de senki milliók közül nem sejtette, hogy a vadszőlő vöröslő indái között, egy szerény nyárilak verandáján, két hatalmas «Én», két mindenre elszánt «Én» szilárd kézszerítése határoz sorsuk fölött...

— És most kezdte újra az asszony, leülve és otthonias természetességgel — minthogy e ponttal tisztában vagyunk és ki sem mondhatom, mennyire örvendek annak, hogy méltóságos uram...

Hajdu Balázs közbevágott:

— Szövetségünk után nincs helye többé semmi címzésnek. Utálom!

— Igaza van, én is! Magának kevés! Tehát: nagyon, de nagyon örvendek annak, hogy önt barátom, jó lesz így?

— Köszönöm!

— Hogy önt, barátom, olyannak találtam minden tekintetben, amilyennek képzeltem. Bármi kis hiány végét szakította volna tárgyalásunknak. Nekem tehát előnyöm van ön fölött: ismerem egész életét. Önnek is meg kell tudnia egyetmást fegyvertársáról.

És elmondta történetét. A mesemondó közömbös hangján. A visszaemlékezés sem el nem lágyította, sem érdessé nem tette. Egyébként nem is színezett semmit. Nem lázongott, nem panaszkodott. Megérzett hangján, hogy multja kifizetett számla. Nagy árt fizetett érte: ifjúsága ábrándjait, de kifizette s ma már csak hasznavehetetlen papirdarab. Tényeket sorolt föl, minden magyarázat nélkül.

— Gazdagnak születtem s mint szegény leány, egy tönkrement ember leánya, mentem férjhez. Apám becsülete is kockán forgott s habozás nélkül fogadtam el az első mentő kezét. A mentő kéz tulajdonosa úgynevezett jó ember volt. Jó, gyenge ember! Mellette utáltam meg a gyengeséget s egyéb baj nem is történt. Csak a szűk-körü falusi élet lázított, de kisszerűségre, korlátai

nevetségesen fontoskodó apró emberkéi váltották ki belőlem összes képességeimet. Mit csináltam volna köztük én? Elnéztem fejük fölött és kerestem a napot, mely elhomályosítja e nyomorultul pislogó mécseseket. Nincs bennem álszégyen, az is gyöngeség, értelmemben találtam meg a napot. És fanatikusan bizva sorsom átalakulásában, munkába vettem eszemet. Majd megnézheti könyvtáramat és meg fogja érteni, hogyan birtam tíz évet eltölteni hozzáláncolva a megtestesült gyöngeséghez. Meghalt, nyugodjék békével. Följöttem Pestre, itt vagyok. Asszony a mi világunkban nem foghat semmihez, holott énbennem enyészhetetlen tüze ég a munkabírásnak. Merő véletlen, melyet én végzetnek nevezek, hozott engem az ön útjába. Gyöngé, üres, hazug és pöffeszkedő társadalmunkban ön férfinak látszott. A látszat igaznak bizonyult s én újból följánlom önnek, barátom, mindazt, amit száműzetésemben összegyűjtöttem és azt is, amit a természet oltott belém.

Alkonyodott már. Az ég alja izzott, tüzes kévék rajzolódtak a kék boltozatra a hegyek mögött s a hegyek árnyéka lomha tömegként nehezedett a völgyre. De oly friss, üde volt a levegő, oly tiszta, hogy az árnyék szinte élesíteni látszott a tárgyak körvonalait. Ez a félhomály, a félhomályba rejtőzködő klasszikus termet, a félhomályból kifehérlő

csodaszép arc, az alkonyat csendjében elhangzó szavak zenéje új, soha el nem képzelt világot állított Hajdu Balázs szeme elé. Hiába gondolt a küzdelemre, a győzelem pillanata varázsolódott elő a messzeségből, amikor mindent elérve, mindent kicsinynek fog találni ez asszonyi kéz örök birtoka nélkül. És kételkedni kezdett abban, amit az asszony mondott és kételkedésében gyönyörűséget talált. Hogy fojtsa el reménykedését és vágyait? Hisz elfojtva most már meddőnek tűnnék föl a küzdelem maga? De e tökéletes szépségű végcélt látva, azt és semmi mást, a küzdés könnyűvé válik, minden akadály nevetséges semmiség és ereje határtalan. Kihevült arcáról minden gondolatát leolvashatta hidegen figyelő szövegsége és le is olvasta. Alig észrevehető mozdulattal oldalt fordult s alakjának éles silhouettje antik bronzszobor plasztikájával vált ki a vadszőlő alkotta háttérből. Mosoly rezdült meg ajkán és szempilláján, pupillája kissé kitágult, mint a távolba néző, kezét, mintha elfáradt volna, ölébe ejtette és fejét gyöngéd puha mozdulattal féloldalt hajtotta, hogy nyakának fehérsége kivillant a fekete bársonygallérból. E pillanatban szép asszony volt és semmi más. De hibátlan, elbűvölő szépség, mely leigázza, rabszolgává teszi a férfit és Hajdu Balázs közel állt ahhoz, hogy elárulja rabszolga

voltát és kinyujtsa két kezét a bilincsekért. De mindez nagyon rövid ideig tartott. E nőnél igazán uralkodott az «Én» akarata, kemény szóval parancsolt minden érzékének s mihelyt észrevette az államtitkár lángoló arcát, elfoglalta előbbi helyzetét és csendes, komoly hangon beszélt tovább:

Magamról nincs több mondani valóm, tisztában vagyunk egymással és most áttérhetünk a haditervre. Meglátja, hogy kész tervem van. Az ön fegyvertára mindennel rendelkezik, ami a nyílt harchoz szükséges. De vértézete époly szembetűnő, mint támadó fegyverei. Holott önnek a politika alattomoságaival is kell küzdenie. A vértézett lovag nagyobbhat zuhan a titkos verembe és könnyebben leszakad alatta a hinár. Ami önben hiányzik, azt fogja tőlem megkapni. Megírtam, minő játékot űz önnel a miniszterelnök. Mint használja föl erélyét, tehetségeit saját ritkuló nimbusza helyreállítására. Nos, mi ezt a nimbuszt szét fogjuk tépni és foszlányaiból diadalmas zászlót fonunk, melyen az ön neve ragyog majd messzelátó fénnel. Hallgasson ide.

Közelebb húzta székét és suttogva beszélt, mintha a falaktól is féltené titkát. Közelléte, leheletének melege, hajának illata, halk szavainak értelme elkábította az államtitkárt. Kezdetben csak e közellét hatott rá, később a szavak értelme beleolvadt a

szépség varázsába s a végén már csak a szavakra figyelt, mohó füllel ügyelve, hogy egyet se ejtsen el belőlük. A politikus legyőzte a férfit. A terv igazi asszonyi mű volt. Felséges és ravasz, nagyszabású, de apró részekből összeróva, mint a pikkelyekből készült páncél. Az igazság öltözetébe burkolt becsstenség, a hálátlanságra épített önzés. De biztos sikert ígért és e siker lángolva sugárzott elő a jövő homályából és káprázatos fényében eltűnt, elenyészett az eszközök silánysága és az áldozat maga, akin végig kellett gázolniok, siralmasan és tehetetlenül és sajnálatra méltatlanul hevert a győztesek által letiport úton.

Mikor befejezte szavait, ismét hátrahúzódott és mosolyogva kérdezte:

— Nos, barátom? Mit szól hozzá?

Az államtitkár heves mozdulattal ugrott föl és szenvedélyes hangon azt mondta:

— Asszonyom, mi vagyok én önhöz képest. Faragatlan barbár, vad, erőszakos, ostoba...

— Nem, barátom, ön egész férfi s én egész asszony! Egyéb különbség nincs köztünk. A férfiak nem tudják, minő hiányos fegyvertáruk az asszony fegyverei nélkül. Átnyujtom önnek az enyéimet, bizton hiszem, hogy nem rozsdásodnak el. Méltó kezekben vannak.

— Köszönöm. A világ nagyot fog látni. Ba-

rátaim beleszédülnek. Ellenségeim belepusztulnak.

— Úgy lesz!

Fölállt és kezét nyujtotta.

— És most mennie kell. Ne gondoljon semmi másra a terven kívül, a hadjárat részleteit dolgozza ki...

— Egyedül? Nem, asszonyom, el fogok jönni holnap is...

Az asszony tiltakozó mozdulatot tett kezével.

— Nem szabad! Önt eddig is figyelemmel kísérték s ezután fokozott mértékben fogják. Nem járhat elég ritkán egy magányos asszonyhoz, anélkül, hogy a világ meg ne tudja?

— S ön törődik a világgal?

— Magam miatt? Soha! De ügyünk miatt igen! Nem szabad sebezhető oldalának lenni. Az asszony pedig a világ szemében gyöngesség és veszedelmes fegyvert ad ellenségeinek kezébe. Hogy az aljasabbról ne beszéljek, ott van a gúny, az államférfi megölője. Ön egyedül vívja meg a harcot... láthatja, önzetlen vagyok.

— És kegyetlen is — szolt közbe lojtott, komor hangon Hajdu Balázs. Kegyetlen és valamivel nem számol. Azzal nem számol, hogy mióta önt megismertem, nem találom föl magamban az egész embert. És hátha elcsüggedek magamra hagyva?

Hátha elvesztem a fonalat? És, szóval képtelenség, hogy önt ne lássam, addig!

Lappangó tűz égett az asszony szemében. E fojtott, szenvedélyes szavak már a szerelmes férfi szavai voltak, de ama tűz csak az elért diadal lángjának viszfénye volt.

— Nem azt mondtam: soha, azt sem mondtam, hogy *addig* nem. Csak azt mondtam, hogy ritkán. Teszem azt, minden második vasárnap. Meglátogatja amúgy nyárspolgárian egy asszonyismerősét. Erről akár maga is beszélhet. Lehetünk akár régi rokonok is, hisz rokonabbak vagyunk a vér-szerintiéknél. S ez tette hozzá határozottan — megváltozhatatlan föltétel.

De Hajdu Balázs úgy képzelte, mintha szívére nehéz vasajtó csapódott volna, mely minden vérét agyába sajtolta ki.

— Lehetetlen! Két hét!

Oly elszántan nézett s férfias arcán oly szilaj eltökéltség látszott, hogy az asszony pillanatnyi gondolkozás után kissé előre hajolt és lágy hangon, biztató, enyhe tekintetét reászegezve, felelt

— Nem ismer? Nem gondolja, hogy e föltétel merőben asszonyias is lehet? Lehet a szövetséges próbája, de lehet az asszony próbája is. Egészen akarom ismerni, értse meg, egészen akarom ismerni erejét és állhatatosságát.

Ó, mily valóban asszonyi beszéd volt ez. Semmitmondó és mindent sejtető. És Hajdu Balázs mindent sejtett, a hang és tekintet leolvasztá a szívére nehezedő vastömeget, a szilajság édes, gyöngéd, boldog érzéssé szelidült.

— Állhatatosnak és erősnek fog találni. Elfogadom a föltételt.

— Így jól van. És jutalmul engedélyt kap mindjárt. Levélben annyiszor érintkezhetünk, ahányszor önnek jólesik vagy inkább, ahányszor szükség van rá. Én vagyok a vezérkar. Minden mozdulatáról, de az ellenség minden mozdulatáról is értesülve kell lennem! Ezt csak öntől kaphatom meg és gyorsan kell megkapnom. Válasszon ki egy teljesen megbízható embert. Egyet a gyöngék közül, akin föltétlenül uralkodik, aki vakon csodálja önt – a gyöngék vagy rettegik, vagy csodálják az erőt – ő lesz a közvetítő köztünk három vasárnapon belül. Megvan elégedve?

Ha meg van-e elégedve? Mikor talán mindennap írhat neki és olvashatja válaszát? Lehajolt és hosszan, forrón csókolta meg az asszony kezét...

Amíg magas alakja ott lépdelt tova a kerti úton, nem keményen, hanem lassan, mintha minden lépése beláthatatlan messzeségbe röpítené, az asszony ott állt a verandán. Kezét összekulcsolta

feje fölött, arca merev, hideg és kegyetlenül gúnyos volt. És amikor Hajdu Balázs fölszállt kocsijára és fölállva utóljára emelte meg kalapját és hódoló mozdulattal hajolt felé, keserű mosoly merevült meg ajka szélén, szívére szorította kezét és mintegy önmagába beszélve, suttogva kérde:

— Most sem dobogsz? Hát ez sem az igazi? Ez sem?

IV. IDILL.

A végzetes szót csak otthon, legénylakásának magányában ejtette ki Hajdu Balázs. Amíg haza nem ért s amíg robogó kocsija hegyen, völgyön, alagúton, hidon, villamos fényben úszó utcákon vitte, úgy ült a bőrülésen mozdulatlanul és gondolat nélkül, mintha testét, lelkét egyazon boldog feszültség fosztaná meg az élet külső nyilvánításától. Boldog feszültség, melynek nincs neve, értelme, nincs formája, sem körvonala, mivelhogy tagjaiból és szívéből kiáradva, egyetlen végeszszakadatlan bűvös világot alkot benne és körülötte. De otthon, mikor inasa kinyitotta az ajtót és elvette botját, kalapját, ez izmos fickó látása, aki alázatossgot erőszakolt borotvált, cinikus arcára s dolgozó zobájának látása, mely kényelmes volt és hideg, komor, eloszlatta a feszültséget. Forró agyá-

ból eltűnt a láz, mintha hirtelen jeges tömlőt tett volna rá valami láthatatlan kéz, szeme tisztán, világosan látott, de szive nyugtalanul dobogott tovább is és kierőszakolta ajkán a szót:

Szeretem!

Ez olyan volt, mint az ítélet. Sejtette, előre látta, bizonyos volt benne, de a csendes szobában kifejtve, önmaga által is alig hallva, mégis szászszoros erővel visszhangzott egész lényében és megdöbbentő hatással rázta föl benső világát. Ismételte a szót, csupán csak a szót, mindegyre más és más színe lett hangjának, mindegyre más és más, mélyebb, tágasabb értelme, kemény természetének acélja benne és általa megolvadt és forró, tüzes hullámokban áradt szét. Ami eddig volt, amit elért, amiért küzdött, összezsugorodott, elhamvadt e langoló folyamban. A szív, akarátának félénk, megvetett rabszolgája lerázta bilincseit és zsarnokká lett, oly kegyetlen és önző zsarnok, aminő csak az elnyomott, fölszabadult rabszolgából válhatik. De Hajdu Balázs ezt nem tartotta veszedelmesnek. Ez volt a boldogság, a végeszakadatlan gyönyörűség, akarata elbódulva simult e zsarnokhoz és engedelmesen várta parancsát. Csak erőszakos, nyers egyéniségnél lehet ily mindent fölforgató, mindent fölemésztő hatása a szerelemnek. Nem szelid érzés, nem enyhe boldog-

ság, nem álmodozó sejtés, hanem kiméretlen, vad, önző szenvedély, mely egyként hevít hőstettre vagy gonoszságra.

Leült íróasztalához. Fölbontatlan levelek tömege hevert egy csomóban. Hivatalos és nem hivatalos levelek. Jayíthatatlan tolakodók, akik magánlakásában is üldözik. Kérvényezők és protegálók, akik most mind egy szálíg elképedve és siralmas arccal látták volna, mint szórja le öklével az államtitkár úr szépen kicirkalmazott írásaikat. Egyen azonban mégis megakadt a szeme. Nagyobbfajtájú levél volt, de rajta valahogyan ismerősnek tetszett a nőies betűkkel írt címzés. Ezek a kerek, puha, kissé reszketeg betűk édesanyjára emlékeztették, aki már rég meghalt és ez az emlékezés fájdalmas árnyként suhant tova káprázatain. Meghalt, mielőtt látta volna fiát a hirnév útján, meghalt azzal a gyötrő tudattal, hogy szívének gyermeke haszontalan, dib-dáb alakká válik a nagyvilágban. Anyjának emléke? Mily gyengeséget jelentett ez eddig emberfölötti «Én»-je előtt és most az a fájdalmas árnyék tompította képzeletének ragyogását és ellenállhatatlan erővel fékezte szívének vad dobogását is. Fölbontotta a levelet. Kemény papírlap hullott ki belőle. Csinos kis jószág. Alul a szélén nefelejtsfüzér s közepén két név:

GERGELYFFY KIÁRÁT

eljegyezte

DR. LAKATOS IVÁN.

E kis hír, mely szerelmet, boldogságot jelentett, e naiv kis lapocska, mely két szív összefűzéséről szólt a nagyvilágnak, elűzte az árnyékot, de már nem keltette föl újra a szenvedély vad rohamát. Nyomában nyugalom támadt, a fölzaklatott idegek enyhítő elernyedése. Ime, a kis unokahuga! Azon csodálkozott, hogy már menyasszony. Évek óta nem hallott róla. Nénje és meghalt sógora a gyengék táborához tartoztak, irtózott minden családi köteléktől, jól tudván, hány karriert vágott már ketté a segélyre szoruló atyafiság makacs tapadása az előretörő, pozícióba jutott családtaghoz. De most fölvette és elolvasta a levelet. Rövid volt, szerény, de nem alázatos.

«Kedves bátyám! Kis leányom eljegyzését tudatom veled. Ha akarod látni boldogságukat, nézd meg őket. Ha a szerelem képes a szegénységet elviselhetővé tenni, boldogok lesznek. Nekem nagy öröm volna, ha téged, egyetlen testvéremet magam mellett tudnálak családom életének e fontos és mindenkor oly bizonytalan napjaiban. Csak szeretetedet kérem, ha gyermekkorunkra visszaemlékezve, föltámad belőle valami szívedben, jöjj,

hozd magaddal, egész szeretetével fogja viszonzni
nénéd *Klári.*»

Föltámadt, egyszerre föltámadt egész szeretete. De zavarosan, mint a homokból feltörő forrás vize. A száraz, tikkadt talaj mohón issza be, szinte úgy látszik, sohasem fog kristálytiszta csörgedezni, hanem szennyes iszappá válik, mígnem eltelve a szokatlan itallal, mederré keményül, melyben vigan hömpölyög a friss, tiszta víz. Ilyen zavarosan fakadt az emlékezés Hajdu lelkében. Szégyen, lelkiismeretfurdalás, különös félelem vegyült bele. Szerette-e valaha nénjét? És ha szerette, miért hagyta el? Tegnap e kérdésre gúnyosan felelt volna, ma töredelmesen. Tegnap «Én»-jének esze vezényelt, ma szive parancsol és bizonyos, hogy e szív más talajon mozog és új tükörben mutatja a világot.

Anélkül, hogy határozott terve lett volna, nem akarván és nem is mervén boncolgatni új érzéseit, fölkerelkedett, kocsiba ült és nénje lakására hajtattott. Kívül lakott, az Üllői-út egy mellékutcájában, ahol kis, kopott házeszкимók mellett óriási bérkaszárnnyák emelkednek. A bérkaszárnnyakban csupa két-háromszobás lakás kis hivatalnokok, nyugdíjas özvegyek számára valók, a keskeny, piszkos folyosókon tömérdek gyermek lebzsel és lármáz. Itt még a cselédek is mogorván

járnak, mintha megvetnék és lenéznék gazdájuk szegénységét. Mikor az államtitkár megérkezett, már sötét este volt. A takarékosan lecsavart gázláng pislogó fénye világította annyira, amennyire a lépcsőházat s csak nagynehezen találta meg a levélben jelzett ajtószámot. De ez a keresgélés a homályban, a mindenünnen előbukkanó szegénység lehütötte. Amíg megnyomta a csengőt és látta megvilágosodni az előszobát, kedve lett volna visszafordulni, de hangot hallott bentről, szelid, nyájas, ismerős hangot és másik pillanatban már ott is állt előtte valaki, remegett kezében a gyertya, remegett egész testében maga is, halavány, sovány arca kigyult és halkan sikoltott.

— Balázs, édes jó öcsém, te vagy? Eljöttél?

— Eljöttem, persze, hogy eljöttem! Miért ne jöttem volna! — Saját maga előtt is nyersnek tűnt fel a hangja. És az is volt. Kelletlen hangulatok nyomultak felé. Ez a szikár asszony, egyszerű, fekete ruhájában, e valaha oly szép arc, most fölszántva ráncokkal, e valaha tündöklő szempár, most beesve és elhomályosulva, alig pár évvel idősebb nála, de mintha évtizedek gondja, szenvedése vájt volna mély és széles árkot közöttük — mindez türelmetlenné tette. Ime, nénje alig jut szóhoz, meg sem moccan helyéből, csak néz rá merően és amíg néz, szeme megtelik könnyel és

egyszerre csak leteszi a gyertyát, hangos zokogásra fakad és odaomlik vállára, ráhajtja, hozzásimítja könnyes arcát, érzi szívének dobogását, érzi e remegő, törékeny testből kiáradó nagy szeretetet, érzi, de keményen tartja magát, viszonozza az ölelést, de a nagylelkűség bizonyos képmutató lát-szatával csak homlokát csókolja meg nénjének és mosolygott is, úgy ahogyan hízeltető kutyájára szokott mosolyogni a messze útról hazatért gazda.

— No-no, Klári, csillapodjál hát! Micsoda nagy dolog is az egész. Bizony rég eljöttem volna, de hát... szóval itt vagyok és én is örvendek. És mutasd meg a fiatalokat! Gratulálni akarok nekik!

— Milyen boldog lesz Klára, hogy eljöttél; ime, itt vannak!

Csinos, piros arcú leány ugrott föl az asztaltól. Hamvas, üde bőre bíborszínre gyúlt ki nagybátyja láttára. Nyulánk, izmos termete volt, de arcának lágy vonásai és szürkés-kék szemének epedő tekintete érzékeny, ábrándozó kedélyre vallott. Bájosan mulatságos volt zavara, félszemmél anyját és vőlegényét leste, de egész nézése nagybátyjára tapadt. Félénk szeretet és aggódó tisztelet váltakozott nézésében és mintha más valakitől várta volna a jelt vagy a biztatást, hogy melyik legyen a győztes a két érzés közül.

Hajdu Balázs gyors, éles megfigyeléssel birt,

egyetlen pillantással áttekintett tért és tömeget. Mindenütt észrevette a kimagaslót, a szembetűnőt, épúgy, mint a mélységet és árnyékot. E bájos fiatal leány látása tavaszi ködön áttűző napfényre emlékeztette és egyetlen szavába került és elszalott a köd:

-- Ide, kis boldog menyasszony! Hát minden csókod a vőlegényed számára való?

Már nem válhatott pirosabbá, de szégyenkező arcoskája sugárzott a boldogságtól, ifjú lényének vidámsága visszatért és átölelve és sírva és nevetve csókolta meg nagybátyját az arcán és a kezén is, melyet hiába próbált kiszabadítani a kis, türelmetlen ujjacskák közül.

Alig ért a válláig, szőke haja aranykoszorúként nyugodott fején és Hajdu meghatottan simogatta ez élő, puha selyemtömeget. Már nem latolgatta és elemezte érzéseit, átengedte magát e gyöngéd erőszaknak, még nénye is szinte megfiatalodott, szinte elsimultak a ráncok arcán és boldog megindultság fátyolozta el szemét. És a vőlegény! Hajdu fürkészve és önkéntelenül elmosolyodva nézte. Jövendő anyósa mellett állott, megmerevedve és le nem véve tiszta, világoskék szemét az államtitkárról. Mintha meg volna bűvölve, a hívő rajongása prófétája iránt jegecesedett meg tekintetében. Oly finom arcbőre volt, hogy meg-

látszott ereiben a vér hullámzó játéka. Igen szép fiú számba ment, elegáns, nyulánk, karcsú természetével, finom metszetű orrával és szájával, selymes, hullámzó szőke hajával, de nőiesen szép fiú, érzélgős és rajongásra hajló, olyan, aki gyengesége tudatában fanatikus bámulója az igazi erőnek. És Hajdu Balázsban, e szálas athlétában, e bronzból öntött férfiban, e csodált és irigyelt államférfiban ezt az igazi erőt látta és a tudat, hogy menyasszonya révén közelébe juthat, kézszerítésében lehet része, oly gyönyörűséggel rajzolódott le egész lényén, mely semmiképen sem lehetett kellemetlen az államtitkár előtt.

— Nos, öcsém — szólt készakarva kissé hideg hangon — szerencsét kívánok kis menyasszonyodhoz. Igen derék legénynek kell lenned, ha ki akarsz érdemelni.

Kibontakozva huga öleléséből, kezét nyújtott az elragadtatott vőlegénynek. Úgy találta, hogy keze puhább és hajlékonyabb a leányénál is és mosolyogva csóválta fejét.

— De hiszen itt két gyerek száll szembe az élettel! Klári — fordult nénjéhez — azt hiszem, melléjük kell állnunk. Igen, vedd tudomásul, hogy melléjük fogok állni.

E szavak az ő ajkairól nem jöhettek henye ígéret számba. Komolyan, mindhármojukat egybe-

foglalva tekintetével mondta és mindhárman átérezték a pillanat fontosságát. Az anya megölelte leányát és szóltanul, de boldog megnyugvással nézte piruló arcát, a fiatalember pedig megrázódott és gyors, férfias elszántsággal előre lépett.

— Méltóságos uram — szólt a kezdő hivatalnok izgatott zavarával — mi boldogok vagyunk. A méltóságod szeretete olyan lesz számunkra, mint a... mint a nap...

Hajdu nevetve vágott közbe:

— Először is, öcsém, ne méltoságozz, másodszor, ne mondj poétai hasonlatokat, nem szeretem. Elég gyengének látlak, Isten őrizz, hogy poéta is legyél és harmadszor, mi vagy tulajdonképen?

E nyers szavak jókedvűen hangzottak, nem volt bennük gúny, inkább csak kedélyes évdődés és a fiatalember rózsapiros lett, akár egy serdülő leány, a fölhatalmazásra.

— Hát, kedves bátyám, oly boldoggá tett, hogy így szólíthatom, én segédfogalmazó vagyok a kereskedelmi miniszteriumban.

Az államtitkár csodálkozva csapta össze kezét.

— És ebből akartok megélni? Ugyan Klári, te életed végeig könnyelmű maradsz. Nem tanul-tál a saját sorsodból?

Az asszony boldog tekintete szinte simogatta a fiatalokat.

— Könyelmű? Nem, öcsém, én boldog voltam a szegénységben is, mert szerettem.

Ekkor már ott ültek körben az asztalnál, a petroleumlámpa sárga fénye világította meg arcukon a boldogságban való hitet. Hajdu Balázs megdöbbenve látta ezt és csodálkozott, hogy semmi gúnyolódó hang nem fakad föl lelkéből e naiv bizodalom ellen, hanem mintha trónra jutott szívében édes visszhangja támadna e két szónak: Mert szerettem!

— Javíthatatlan vagy, igaz! De benned volt valami az én erőmből, mely uradat is fönn tartotta, de e két gyermek... Iván, holnap tizenegy órakor fölkeresel hivatalomban. Tervem van veled.

És valami eszébe jutott, hogy a többiek is láthatták a kemény, férfias vonásokat meglágyító gyöngéd fényt. Hisz megbízható emberre van szüksége, aki közvetítse érintkezését szíve asszonyával. És talál-e megbízhatóbbat e szerelmes vőlegénynél, akinek gyöngye egyénisége látható hódolattal olvad bele az övébe. Senki, de senki nem sejthette, mily sötét, viharos felhő gyülekezik e gondolat nyomában; káprázó szemük csak boldogságuk biztosítékát látta benne és szívükben hála és szeretet vert gyökeret és úgy suhant el felettük ez est, vidáman, jókedvűen, telve kacagással, piruló ömledezéssel és úgy ölelkezett a

jövő reménye a multa való emlékezéssel, akár a gyermekkor egy játékos, derült délutánja...

V. A DÖNTÉS.

A politikai élet feszültsége — a hírlapok nyelven szólva — elérte a tetőpontot. Az újságok válsághirekkel voltak tele. A közvélemény izgatottan leste a felmerülő új mozzanatokat. A kormány lába alatt megingott a talaj, szemlátomást saját pártjában veszítette el a népszerűséget. Azok, kik előre megérzik az új fordulatot, titkos gyülekezéseken ápták az elégtelenséget és gondjuk volt rá, hogy mozgalmuknak nyoma legyen a sajtóban. A nyilvánosság előtt lecáfolták ugyan, de cáfolatukból kiérzett az őszinteség hiánya. Féltvén a hatalmat, már előre kapaszkodtak az új felé a régi romjain, melynek összeomlását alattomos rugásaikkal siettették. Általánosan hangzott, hogy szép szóval nem lehet a felzúduló és növekvő ellenzéki mozgalmat legyűrni és keresték a jövő emberét és a pártkörben Hajdu Balázs udvara mindinkább növekedett. Küszöbön állt az új választás, amelyben a félelmes államtitkárnak döntő szerep jut és a kisebb és nagyobb stréberek, a politikai kameleonok hozzádörgölöztek, sima arcukat körülötte melengették, praeparált nyelvük hizelgő szavakkal legyezgette nagyra-

vágyását. Mindez nem szédítette el Hajdút. Mosolygott a mosolygókra, a hizelgést úgy vette, mint az orvos a honoráriumot, zsebre vágta és nem gondolt többé az adományozóra. Alapjában megvetette e tömeget, tisztában volt értékével, de szüksége lévén rá, nem mutatott ki semmit. Csak ha a miniszterelnökre tettek gúnyolódó, vagy kétértelmű célzást, akkor komorodott el és lényegének nyersesége elhallgattatta a fondorkodókat.

— Mit akartok? Én hivatalnok vagyok és barátja! És jegyezzétek meg, hogy kitartok mellette az utolsó percig!

Az utolsó percig! A kis augurok titkon össze-súgtak és ők is igen jól tudták, mit jelent e szó a politikus szájában. Az utolsó percig! Épen csak az utolsó percig!

Ez izgalmas napok, a jövő küzdelmek kilátása, a várható bonyodalmak, az intrikák szövevénye, a döntő perc várása megkönnyítették az új, erős szenvedély elviselését. Egy pillanatig sem homályosodott el az asszony képe, ott élt szívében, büszke, királynői szépsége melléje szegődött nem mint akadály, hanem mint segítőtárs. A vőlegény pontosan jelentkezett. Csak úgy ragyogott gyermekes arca a bizalomtól és egészen belesápadt, amint az államtitkár hivatalos, kemény vonásait

megpillantotta. Nem a tegnapi kedélyes rokon ült a masszív íróasztal előtt, hanem az eszközét kereső államférfi.

— Szervusz — bólintott felé és sötét szemével úgy nézett reá, mintha egyenesen szívébe akarna látni. A szegény fiú megsemmisülve és szédelegve állott előtte, de a rajongás talán még kivívóbban fejeződött ki tekintetében.

— Gondoskodni akarok jövődről. Azt akarom, hogy házasságtokat ne tegye próbára a szegénység. Magam mellé veszek a miniszteriumba. Holnapra készen lesz a fogalmazói kinevezésed!

E hideg szavak az álmok tündérvilágát varázsolták a fiatal ember elé! Egyszerre fogalmazó és itt, e csodált nagy férfiú közelében. Hajdu Balázs igazán megijedt szavai hatásától. Halál-sápadtan, kimeredt szemmel nézett rá a fiú és meg kellett fognia az íróasztal szélét, hogy le ne essék. Fölállt tehát helyéről, súlyos kezét gyöngéden tette a vállára és szelidebb hangon folytatta:

— No-no, öcsém, semmi érzékenység! Ne is légy nagyon elragadtatva. Én semmit sem teszek ok nélkül és önzetlenül. Ülj le és hallgass végig.

A vőlegény szemében könny csillogott és ez lecsillapította. Belesülyedt az angol bőrfotelbe, eltűnt a magas támlák között, de arca világított,

ahogyan csak a hála, szeretet és őszinteség képes világítani.

— Ide, ahol én állok, fiú, ide kevés szeretet hatol föl. Nincs is rá szükségem. De most, e válságos időben, oly valamire van szükségem, melynek gyökere — elismerem — a szeretetben izmosodik. Ez a bizalom. Föltétlenül megbízható emberre van szükségem, olyanra, aki magamért és nem állásomért szeret, olyanra, aki akkor vak és süket, amikor én akarom. Aki nem gondolkozik, nem bírál, hanem föltétlen, a bizalomból fakadó engedelmességgel követi utasításomat. Megértettél?

Nem kellett felelnie. A megértés gyönyörűsége ott ült arcán és szemében.

— Jól van. Bízom benned. Szeretted Klárát és becsületes fiú vagy. Holnap már elfoglalod állásodat és megadom az utasításokat. Egy szót se! A hálálkodást nem szeretem.

S másnap a vőlegény már levelet vitt a villába. Egyetlen nyílt értelmű szó sem volt benne, de minden sorában lüktetett a szenvedély.

... Új világban élek. Mindent másként látok. A küzdelem középpontjában állva, nyugodtan nézem a tülekedést. Valaki itt van oldalamon és óv, hogy ne pazaroljam erőmet. Érzem közelségét, minden gondolatom kétszeres erővel hat,

minden mondásomnak kétszeres a súlya és cselekedetem hatása ezerszeres lesz. Honnan e változás bennem, ki bolond főnhéjazással hittem, hogy «Én»-em már nem gyarapodhatik tartalom-ban? Honnan ez elszántság, melyet a sikertelenségnek még halavány árnyéka sem gyengíthet? Tudom honnan van, tudom kinek köszönhetem és e tudatban látná csak, mily magasból szemlélem a gyávák és gyengék erőlködését. Hangyaboly van lábam előtt! Hangjukat nem hallom, lázas küzködésük nevetséges és szánalmas. Létük tőlem függ és az én létem...? Azt hiszi, nem bizom benne? Vad és elszánt hit ez, oly biztos, mint a halál és én alig várom, hogy újra lássam...

Aztán rövid tudósítás következett a «helyzet»-ről, melyben az államférfi okossága és biztos áttekintése nyilvánult. A választ a lakására vitette s ott találta asztalán. Igen rövid volt és némi kis csalódást okozott, mint a felhevült képzelet legtöbb reális megvalósulása.

«Kedves barátom, ön talán nagyon is bizik bennem! És mégis azt mondom, jól teszi és mégis arra kérem, ne írjon mást, mint ami közös tervünkre vonatkozik. Maga mellett akarok állni, de jobb szeretném, ha nem gondolna mindig erre. A hangyabolyt ne vesse meg nagyon,

eszükbe juthat, hogy ön ellenségük és előzőnlük testét. Képes-e ellenük védekezni? Abból, amit írt, úgy látom, közelg a döntő perc. Annak mi-kéntjétől függ tervünk megvalósulása és ösztön van bennem, hogy időnek is alig lehet nevezni közelségét. A fiatal ember tehát az ön hugának vőlegénye? A huga helyében féltékeny lennék önre. Valóban, benne megbizhatunk . . . »

Hidegnek találta, semmitmondónak, hiába keresett benne biztatást vagy azt a különös meleg-séget, mely a legköznapiabb levélen is előmlik, ha szerető szív vezeti a tollat. És bár így volt a dolog és egész valójában átérezte a csalódást, e csalódás rövid ideig tartott. Csak maga elé varáz-solta a gyönyörű termetet, a klasszikus szép arcot, a kifejezésben gazdag szempárt, amint le-mondást követelt a jelenben minden vágyról — megnyugodott és a megnyugvás pillanatában már is úgy látta, amint féloldalra hajtva fejét fátyolozott mosollyal néz a messzeségbe, sejtetve mindazt a boldogságot, amiben őket a jelen tila-lom ellenére is részeltetni fogja a jövő.

Egyébként a válság minden idejét elfoglalta. Nappalait hivatalában, estéit a klubban kellett töltenie. Nénjéhez nem mehetett föl. Tőle is, hugától is hálálkodó levelet kapott. Imádkoznak boldogságáért. Valamikor e két fogalomnak —

imádság és boldogság — nem volt semmi jelentősége, most mosolygott és szokása ellenére elzárta a két levelet. Hivatalában nem volt nyugta, újságírók, képviselők kilincseltek, a parlamenti küzdelemből is kivette részét. Már nem udvariaszkodott régi párthiveivel, nem ismert el semmit igazságnak abból, aminek fanatikus hirdetésével szerezte meg népszerűségét, hanem maró gúnynyal támadta őket, kemény rendszabályokkal fenyegetőzött, vad kiméletlenséggel tört pálcát az obstrukció fölött. Fölszólalásait ügyesen választotta meg. A miniszterelnök, mint aféle jószívű filozófus, még mindig hitt szavai meggyőző hatásában és valóban senki sem tudott nálánál ügyesebben argumentálni. Csakhogy a hosszú vitában az argumentumok új és új köntösbe való öltöztetése fárasztóvá és unalmassá vált. Az ellenzék nevetett, a kormánypárt álmosan éljenzett és megszokásból gratulált, ellenben az államtitkár, látszólag a miniszterelnököt védelmezve, a tetszetős érveket eldobta magától, szilaj egyéniségéből félelmesen pusztító tűz áradt ki, minden logika nélkül lángolva, de minden haszontalan frázist elemészte. Pártja tombolva helyeselt, az ellenzék pedig megriadva csikorgatta fogát.

Szombat volt. Ötödik nap az asszony nál tett látogatása óta. Négy levél jött és ment, bár

semmi új mozzanat nem merült föl. De rá nézve már lelki szükség volt az írás, mely nem is állt egyébből, mint lelki állapotának többé-kevésbbé szubjektív rajzából. Nem fogadott szót, alig titkolta szenvedélyét, minél inkább távolodott az idő, annál hevesebb és emésztőbb lett vágya újból való látása után. A válasz mindig kimért és józan volt, de sohasem elriasztó. Akadt benne egy-egy derült, vagy dévaj, vagy nőiesen finom célzás, melynek melege átáradt az egész tartalomra. E szombaton is hivatalos szobájában, az aktacsomagok fölött, a legutolsó levélen és megírandó válaszon gondolkozott, mikor a nagy épület csendjét három éles csengetés verte föl.

Akármily fegyelmezett volt is akarata, elsápadt. A miniszterelnök jön! A miniszterelnök őhozzá. Igérete szerint mindeddig felé sem nézett a miniszteriumnak, az államtitkár csaknem korlátlanul rendelkezett s az elkerülhetetlenül szükséges megbeszélésekre mindig Hajdu ment a kegyelmes úrhoz. És Hajdu Balázs tudta, hogy itt a döntő perc. E látogatás nem jelenthet egyebet. Minden energiáját összeszedte. Idegei annyira megfeszültek, hogy a kipárnázott ajtón keresztül is hallani vélte a jól ismert lépteket. Föállt és sietett az ajtó felé, de a miniszterelnök már belépett. Szókása szerint fejét lehorgasztva jött s csak akkor

nézett föl, midőn kezét nyujtva fogadta államtitkárának köszöntését.

— Szervusz, jó napot. Adj egy szivart és üljünk le. Ne az íróasztalhoz, ide szemközt velem.

Olyan széket jelölt ki, melyre szemben esett a világosság és Hajdu Balázs tudta, hogy most, e nagy emberismerő és mély gondolkozó előtt minden izmára vigyáznia kell. Nyugodtan ült le, napfényt érzett az arcán és büszkén élvezte. Úgy rémlett, hogy az asszony ott áll mögötte láthatatlanul és a félelemnek semmi, de semmi nyoma sem rezdült meg bensőjében. Látszólag a kegyelmes úr is nyugodt volt, kényelmesen gyujtott a szivarra, sűrű füstöt eresztett vastag ajkai közül, mintha felhőbe akarna burkolózni. De nagy, gyors mozgású szemének élénksége most természetellenes benyomást tett. Bordópiros, vérmes arcán fekete árnyak suhantak tova és széles, izmos törzse, mely egészen betöltötte az angol fotelt, mintha nem talált volna kényelmes ülést, nyugtalanul feszengett. Hajdu Balázs mindent észrevett és megerősödött föltevésében. Itt a döntés perce. Fölvértzetten, teljes fegyverzetben várt.

— Emlékszel-e arra a beszélgetésünkre, mely téged ide ültetett?

— Minden szavadra hálásan emlékszem, kegyelmes uram.

A fényes szemgolyók a fekete keretű csiptető alatt gúnyosan villantak föl.

— Hálásan? Tudod mit, ostobaságról ne fecsegjünk. Azt mondtam akkor: Az én hiúságom, hogy egy gyenge, puhaszívú ember — mert valóban az vagyok — karonfogja az acélizmú és vasszívú férfit és fölsegítse a hatalomra. Mert azt akarom, hogy nyakukra ülj azoknak, kik minden hatalomban sütkéreznek. Mert te megkorbácsolod őket és ők hizelegve áldoznak a korbács előtt. Jól emlékszem?

Jól, kegyelmes uram.

Nos hát, az idő elérkezett. Megcsömörlöttem, torkig vagyok. Azt hiszed, hogy az ellenzékkal vagyok torkig? Nem, barátom, párthiveimtől undorodom, pártom tagjaitól, a kik már nem hiveim...

— Kegyelmes uram...

Hallgass! Te sem vagy kivétel, de veled tisztában vagyok. Neked van egyéniséged, homlokegyenest ellentétes az enyémmel, époly kevéssé lehetsz az, ami én vagyok, mint megfordítva. Semmi harag nincs szivemben irántad. Annyira nincs, hogy utódomul foglak ajánlani a felségnek.

Hajdu Balázs kissé meghajtottá fejét. Mégis akárhogy várta ezt, akárhogy elkészült rá, úgy

járt, mint a vak, ki visszanyeri szemevilágát és nem lát mást még sem mérhetetlen, káprázatos, szinte fájdalmasan káprázatos fényességben kívül. O azonban a fényességben közeledő, a fényességet elhomályosító női alakot is látott.

— Így lesz — folytatta a kegyelmes úr gyorsan és hangja erősen vibrált — utódom lesz: erő, erő, erő, e szót zugják felém a szélrózsa minden irányából. Hogyan? Hát az én jó magyar népemnek igazán erő kell? Szív, ész, okosság semmi? Kenőcs és pirula? Holott operáló késre van szükség! Tudod, mi jut eszembe? Talán nem is a mi népünk beteg, hanem mi orvosok vagyunk vakok, süketek és ostobák... A hatalom fényétől vakok, a hizelgéstől süketek és önzésünk által ostobák.

Szeretett beszélni, olykor saját gondolataitól elragadtatva beszélt, de most hirtelen megdöbbenve hallgatott el és megtörülte nemes, magas homlokát.

— Ugy-e ez árulás eddigi meggyőződésünk és politikánk ellen. Figyelmeztess, ha még eltérek a tárgytól, de lelki világomban tanyát ütött a meghasonlás és napról-napra fogyasztja multamba vetett hitemet.

Micsoda szavak! Hit, meggyőződés, politika, meghasonlás! Hajdu Balázs meghatottság

nélkül nézte e nemes férfi önkínzását. Mire való volt neki a hatalom, ha nem tud vele élni? Már emelt fővel nézett reá, sőt mintha szerepet csereltek volna, az ő tekintetében látszott a fensőbbiség.

— Igen — folytatta a miniszterelnök — ma fölutazom Bécsbe, referálok Ő felségének a helyzetről, az országgyűlés felosztatását fogom javasolni.

Ez az! Két egyetértő tekintet villant össze! A távolból az asszonyé a Hajduéval. Valósággal látta a diadal fényét a csodaszép szemben. Hisz terve éppen ezen a választáson fordul meg.

— Kétségtelen, hogy megnyerem a legmagasabb jóváhagyást. Hétfőn már felosztatjuk az országgyűlést, a választásokat azonban mint tényleges miniszterelnök fogom vezetni.

Erre nem számított az államtitkár! Erre nem volt fegyvere, ez keresztülhúzta tervüket. Megrezzent és elsápadt és azt sem vette észre, mint huzódnak össze a ráncok a miniszterelnök homlokán.

Ne félj --- mondta komoran --- csak a választásokig tartom meg állásomat, utána megyek és utánam te jösz. Ez kétségtelen. Addig talán lesz türelmed a várakozásra.

Az államtitkár dühös volt magára. Igaz, hogy

kegyelmes főnöke félreértette arcának elváltozását, de a félreértés valahogyan még lealázóbbnak tűnt föl és most először támadt homályos, kelletlen sejtése arról, mintha e töprengő, határozatlan, lenézett államférfi valami ismeretlen vonatkozásában az emberi életnek fölötte állna. De e kelletlen dolgot is rövidesen elzavarta a miniszterelnök további beszéde.

— Természetes, hogy csak névleg vezetem a választást. Te leszel az úr, a magad számára kell többséget alkotnod. Minden fegyvert a kezédbe adok. Megmutathatod a világnak, mire vagy képes! És hogy nem most mondok már le, annak egyedüli oka: mert nem bukni, hanem lemondani akarok. Utolsó próbája e választás meggyőződésemenek és politikai hitemnek. Meg fognak választani, nincs kétségem, hogy többség lesz a hátam mögött, tényleg már a te többséged, de névleg még az enyém és én, mint diadalmas hadvezér vonulhatok vissza. Megértettél?

Az államtitkár érkezettnek látta az időt, hogy kilépjen tartózkodó viselkedéséből. Az, amit hallott, csodálkozással töltötte el. Természetéből folyt, hogy elismerje az igazi nagyságot s a miniszterelnök logikája és terve csak igazi államférfi agyában születhetett. Az, hogy hiúság és önzés nyilvánult benne, nem zavarta, sőt növelte

csodálkozását, hisz mindkét tulajdonság saját Énjének is alkotó része volt.

— Kegyelmes uram — mondta oly tiszteletteljes hangon, melynek hallatára a miniszterelnök megmozdult székében és meglepődve nézett a beszélőre — kegyelmes uram, tökéletésen értelek. Amit reám bízol, abban helyt állok. Amit ígérsz, abban hiszek. És ha olyannak tartasz, amilyen vagyok, kérlek, hidd el te is, hogy mesteremnek tisztellek.

A miniszterelnök kezét nyújtott és keserű kedve mintha felengedett volna.

— Lehetséges — szólt mosolyogva — lehetséges. Az ellentétek valóban vonzzák egymást. Engem határozottan vonz a te energiád, téged meg... téged meg... az én...

— A te éles ésszel párosult jószágod. Ne vedd ezt hizelgésnek, kegyelmes uram...

A miniszterelnök fölállt. Arcáról eltűnt a gond és szinte vidám lett. Nekigömbölyödött; jóízű humor sugárzott okos szeméből.

— Vasárnap este vacsorára várlak. Jöjj ki a vonathoz. Együtt megyünk haza s otthon megbeszéljük a részleteket. Tehát kemény legény leszel, mi? Jól a nyakukra taposol! Hajh, milyen boldog leszek falusi tusculanumomban! Remélem, fölkeresel. Isten veled!

Az ajtóból visszafordult:

Igaz! Az ujságoknak ennyit: A miniszterelnök a folyó ügyek referálása végett ma délbén Bécsbe utazott. Utazása a válsággal semmi összefüggésben nincs. — Hadd képedjenek el hétfőn. Oly vigan nevetett, akár egy gyermek, aki ügyes csinytevésen töri fejét.

Hajdu Balázs gyorsan visszaült íróasztalához. Levélpapírt vett elő és hevenyében pár sort írt rá:

«Kedves barátném! A döntő perc elérkezett. Ma még beszélnem kell magával. Lehet, hogy hetekig nem mehetek. Gyorsan, rögtön válaszoljon.»

Aláírta nevét, borítékba zárta, lepecsételte és becsöngette fogalmazóját.

— Itt van — mondta, rá sem nézett a fiatalemberre — vidd el rögtön a szokott helyre. Ülj kocsiba és hajtass. A választ itt várom!

A levél, melyet feléje nyujtott, zörögve hullott a földre. Oly izgatott volt, hogy ez ügyetlenség dühbe hozta, de mielőtt szólhatott volna, tekintete ráesett a fiú arcára. A vőlegény sápadt volt, szeme beesett és üdesége eltűnt s a kék gyűrűk ijesztő kifejezést adtak arcának.

— Hohó, fiú, beteg vagy?

— Nem, bátyám — szólt könnyörögve — nincs

semmi bajom! De hallgasson meg! Nem bírom tovább...

Az államtitkár jóízűen nevetett. Úgy vélte, megérti állapotát és mint a gyermeket szokás, csitítgatva szólott:

-- Ó, ó türelmetlen fiatalember, hat hét múlva meg lesz az esküvőd, biztosítlak!

-- De...!

— Semmi de! Egy percnyi fölösleges időnk sincs! Vak vagy és süket! Rögtön indulj!

Ingerülten, semmi ellentmondást nem tűrő hangon beszélt. Bosszantotta a gyermekeskedés most, mikor saját sorsa egy ország sorsával fűződött össze. Kezébe vett egy aktát és belenézett. A fogalmazó még halotthalványan állott egy percig, aztán valami titokzatos fény villant föl szemében ajka mozgott egy kissé, mintha kényszerű mondanivalója volna, de az államtitkár tartása zord tiltakozás volt minden szó ellen. Megrázkódott, meghajtotta magát és tolvajként osont ki az ajtón.

Két óra múlva meghozta a választ. Egyetlen szó volt benne:

«Várom!»

VI. A VALLOMÁS.

Amíg a kocsi gyors hajtással vitte a villa felé, még egyszer átgondolta az asszony tervét és

kivitelét most sokkal nehezebbnek találta. A terv ugyanis az előrelátható választásokon alapult. Minthogy a választást ő fogja vezetni, arra kellett volna törekednie, hogy a miniszterelnök és személyes hivei ne jussanak mandátumhoz. Kerületeikben tehát szabad kezet enged az ellenzéknek, nem alkalmaz hivatalos pressziót s ezt annál könnyebben teheti, mert általánosan ismertes a miniszterelnök ellenszenv minden erőszakossággal szemben. Ellenben magát és párt-hiveit a kormányzati hatalom minden eszközével, a választások összes kipróbált fogásaival keresztülhajtja. A siker bizonyos, a miniszterelnök és hiveinek bukása egész, a megalkuvásra és békéltetésre irányított politikájának bukását jelenti ország-világ előtt, ő maga ellenben, az általa teremtett képviselők tömegével a mellőzhetetlen államférfi helyzetébe jut. És ami fő, ilyformán nem a miniszterelnök kegye révén, de a saját erejéből éri el a legfőbb hatalmi polcot. Akkor, abban a világitásban látva a miniszterelnököt, amint az asszony eléje állította, aki csak saját céljaira használja föl erejét és képességeit, nem törődött ez ügyes, ravasz terv aljasságával. Szeget szeggel! De most, beszélgetésük után, mikor főnöke föltárta lelkét előtte és mikor egyenes úton is céljához juthatott, mikor e minden okos-

sága mellett is naiv férfi egészen rábízta magát, most fölöslegesnek találta a ravaszkodást, undorodott tőle, a gyengeség színében jelentkezett.

A budai hegyek közé ért. Sűrű köd ereszkedett le, vagy jobban mondva szállt föl az erdő fái közül és lomha tömegével elzárta a kilátást. A kacér kis villák feketélő felhőknek látszottak a nagy szürkességben. A nyáron élénk, napsütötte zöld vidék kihalt. Egy fáradtan lépegető vadászt hagyott el kocsija, egy sváb dühöngött, kocsisa nevetve és lenézően suhintott felé ostorával. Mindezt látta, bár nem törődött vele. Arra gondolt és bizton hitte, hogy barátnője is örvesteni fog az új fordultnak és már nem is látott mást rajta kívül és ruganyos mozdulattal ugrott ki a kocsiból a rég nem látott villa előtt.

Mintha egész évszak mult volna el azóta! Az orgonabokrok szomorú kopaszsággal őrizték az utat. A hirtelen beállott hideg és köd kegyetlen pusztítást végeztek lombozatukon. A levéltelen vad szőlőindák a verandán dideregni látszottak és most tűnt elő, hogy a veranda oszlopairól, melyet eleven zöldjükkal eddig eltakartak, lepatogott a festék és faragványait eltöredezte az idő. De ablakok világítottak a ködön keresztül — vörösesen pislogó szemek — számára az ígért földjének vakító világosságai. Eddig rá sem gon-

dolt, de most eszébe jutott, hogy még nem is ismeri a villa belsejét, senkit azok közül, kik Bacsányiné körül vannak és őt szolgálják. Gyorsan haladt föl a veranda lépcsőjén. A verandáról széles üvegajtó nyílt egy nagyobbfajta szobába. Az ajtón két széthúzható nehéz függöny zárta el a szobát a külső világtól. Most is össze volt vonva s midőn kopogtatott, félszárnya gyöngén meglibbent s ugyanazon pillanatban az ajtó is föltárult. Oly gyorsan történt az egész, hogy Hajdunak a hirtelen világosságtól elkáprázott a szeme.

— Isten hozta! — hallotta a jól ismert, zengzetes hangot. Nem vagyunk valami következetesek föltételünkhöz. Maga megszégését kéri tőlem s én megszegem.

Az államtitkár nem tudta levenni szemét róla. Igazság szerint most látta először így, teljes világításban és a környezet, amelyben most előtte állott, annyira elütött egyéniségétől, hogy zavarában alig talált szavakat.

— De asszonyom — ön így lakik?

Mert a szobának berendezése gyöngéd lelkű, fiatal leányra vallott. Halványsárga falkárpit, halványzöld atlással bevont könnyed formájú székek és pamlag. Csinos majolikavázákban fehér őszi rózsák, kis mahagóni íróasztal és a falon köröskörül Watteau képeinek színes másolatai

finom aranyozott keretekben. A pármai ibolya enyhe illata lengett a szobában, az egész csodásan bájos és üde volt és bár meglepte az államtitkárt, az asszony arcára nézve, mégis úgy találta, hogy nem rí ki szoborszerű alakja e sok leányos holmi közül. Egészen másnak tűnt föl, mint utolsó találkozásukkor. Könnyű feketével vonalzott rózsaszínű blúzában, a sima, fekete szoknyában, melynek mesteri szabása csak sejtette természetnek pompás körvonalait, szinte leányosan karcsúnak látszott. Egészséges vére rózsás pirt lehelt arcára és szemében mintha állandósult volna valami boldog álmodozás. Rámosolygott Hajdura, mulattott zavarán. Mosolygása ingerkedő volt, majdnem kacér és hangja pajzánul kihívó:

Hát ugyan mit gondolt? Talán lomha bőrszékek közt és méteres íróasztal előtt képzelt el? Talpig feketében, mint egy apácafejedelem-asszonyt? Nem, barátom. Annyira komoly volt életem és lelki világomban annyi súlyos gondolat és oly emésztő vágyak vannak összesajtolva, hogy hébe-korba meg kell tőlük szabadulnom. Hébe-korba ugyanis roppant mód fiatalnak érzem magamat, elfog a boldogság epedő vágya, tudja, azé a boldogságé, melyről az ifjú leányok álmodnak tündérképeket. Akkor idejövök, ez a szoba az én oázisom!

Nem volt ez tettetés, szeme, arca, csak úgy sugárzott, hangja csak úgy csengett és mindkét kezét kinyújtva az államtitkár felé, komolyabb hangon folytatta :

— Így van, barátom! Megengedhetem magamnak ezt a fényűzést. Mert ez nem is aféle beteges ösztön vagy érzelgős vágy, hanem akaratom következménye. Mit gondol, ha én akarnék boldog lenni, nemcsak így, gondolatban, hanem a valóságban is, nem elérném abban a pillanatban?

Hajdu lehajolt és mindkét bársonysima kezét megcsókolván, tompa hangon felelt :

– Abban a pillanatban, asszonyom!

Az asszony pedig elnézett feje fölött, valahová a messzeségbe és félig lehunyta szemét. Aztán könnyedén fölsóhajtott :

– Meglátjuk! De most menjünk át a másik szobába. Komoly dolgokról kell beszélnünk...

Hajdu majdnem alázatos hangon vágott közbe :

— Legyen kegyes, asszonyom és ne távolítson el innen! Ha itt lebegnek szívének sejtelvei, maradhassak a közelükben. Ki tudja, hátha amit mondani akarok...

— Amit mondani akar, barátom, annak nem lehet semmi köze a szívhez. A politika és a szív? Hová gondol? Egyik a másikkal a gyilkosa!

Mi most még csak együtt küzdő szövetségesek vagyunk! Józanul kell látnunk és ha épen tudni kívánja, ebben a szobában nem rendelkezem feltétlenül a józan látással!

Ez újszerű megnyilatkozását e bűvös egyéniségnek Hajdu Balázs boldog mámmal írta számlája javára. Mit jelenthetett e fogadás? Mi mást jelentettek a mosolyogva elejtett, titkos értelmű szavak? Milyen boldogság lehet az, amit vár és kitől várhatja? Azt hitte, az asszony meghallja szívének hangos dobogását.

Ment utána a puha szőnyegen a szomszéd szobába. Ott minden más volt s az ellentét szembeszökő. Művészien góthikus, bőrrel párnázott faragott diófaszékek, óriási, nyersformájú könyvszekrény, tömött könyvsorokkal. A falon tájképek, melyek zord, havazó tájakat ábrázoltak s a nagy masszív íróasztalon könyvek és hirlapok heverték szanaszét.

— Láss! — szólt az asszony — e szobát férjem számára rendeztem be, de már akkor tudtam, hogy az enyém lesz. Itt született elégedetlenségem, itt oszlatták el jó barátaim, e könyvek s itt támadt az a tervem, hogy fölkeresve önt, életem egyhangúságát fölcseréljem a küzdelemmel. Még mindig vissza akar menni?

— Nem, ha itt jutottam eszébe először, ma-

radjunk itt. És valóban   tette hozzá különös,
érthetetlenül szorongó érzéssel hangjában —
mintha itt közelebb érezném magamat önhöz.

Bacsányiné helyet mutatott és amíg az államtitkár leült, hideg tekintettel nézte.

— Igaza van! Mi a viharban tartozunk össze, szélcsendben ...

— De ha leküzdjük a vihart, ha győztünk, mégis el fog következni a szélcsend?

— Igen — hagyta rá az asszony és hangja bágyadt volt — el fog következni a szélcsend, barátom.

És Hajdu Balázs megnyugodott. Ha el fog következni a szélcsend, a szerelem forró napja veszi át uralmát és gondolata oly elevenen tükröződött le arcán, hogy Bacsányiné elfordította fejét, ajka idegesen rándult össze és Hajdu boldog izgalommal vette észre a halaványságot, mely pillanatra föl váltotta az előbbi rózsás pirt.

— Félek — mondta később komolyan és már szilárd és kemény volt hangja — félek, hogy oly térre kalandozunk, amelyet nekünk inessze kell elkerülni. Mondja el tehát gyorsan a történeteket.

Hajdu Balázs elmondta. Csaknem szószерint ismételte beszélgetésüket a miniszterelnökkel. Nem vette le szemét az asszonyról, nézte arcának elváltozását. Nem az a bájos, üde asszony volt

többé, aki leányos boldogságról álmodik, a dévaj mosoly eltűnt ajkáról, egész lényével figyelt, előre hajolva, kipirulva, szeme föl-föllángolt, homlokán a két pompásan ívelt szemöldök közt mély vágás keletkezett, hideg, kegyetlen gúny áradt ki tekintetéből, ajkát a megvetés makacsságával szorította össze. Fenségesen szép volt így, a királytigris párjára emlékeztetett, mely várja a martalékot és készül résztvenni a küzdelemben.

— Ez az egész — fejezte be az államtitkár kihevülve — amint látja, a diadal biztos, mert a küzdelem minden fegyvere a kezemben van.

De az asszony nem mozdult figyelő tartásából. Még várt valamit és oly halk hangon, mely hasonlatos volt a kigyó sziszegéséhez, kérdezte:

— És ön hogyan akarja e fegyvereket használni?

Hajdu Balázs őszintén felelt, úgy, amint útközben elgondolta:

— Ha egyenes úton is célhoz érünk, miért térjünk le róla? A miniszterelnök föltétlen bizik bennem...

Az asszony elsápadt és fölállt. Oly izgatottság ömlött el egész lényén, mely átáradt az államtitkárra is, mint jövőendő veszedelem előre vetett árnyéka. Nagy, férfias léptekkel járt föl-alá a szobában, majd hirtelen megállt és merőn nézett

Hajdura. Mozdulatlan, sápadt arca maga volt az eltökéltség, szemének fénye sohasem hasonlított annyira a hideg acélhoz, mint most.

— Barátom, váljunk el. Menjen a maga útján. Mi szüksége van ott az én segítségemre! Ölébe hull a hatalom és dicsőség, magától, küzdelem nélkül, fogadja el. Amit írtam, amit mondtam, maradjon esztelen hazugság.

Hajdu dermedten hallgatta e szilaj hévvel ki-ejtett szavakat. Ha azt kívánja: haljon meg ott nyomban, lábai előtt: meghal! Ha azt kívánja, dobja el magától a hatalmat, a dicsőséget, most, ott ülve közelében, szépségének bűvös köréhez láncolva, eldobja, de hogy elváljon tőle, ez feneketlen mélységbe való halálos alázuhanásnak látszott.

— Elválni öntől!? — kiáltott rekedt hangon. — Lehetségesnek tartja ezt? És miért?

Az asszony, mintha saját szenvedélyétől ellankadt volna, ismét leült és fáradtan felelt:

— Miért? Miért? Mert jobb volna így mindkettőnkre nézve!

Hajdu Balázsnak a homlokán kidagadtak az erek. Nem értett semmit, de valami lappangva leselkedő sötétséget sejtett, lenyügözött indulata fékezhetetlen erővel tört elő szívéből és már-már zord szavakká alakult. Akkor az asszony hirtelen

megsimította homlokát és kezének érintésétől elsimult a ránc, szemébe visszaköltözött a nyugalom.

— Csitt! Ne szóljon egy szót sem! Ön még sok meglepetésre lehet elkészülve, ha Éncmet ismerni akarja. Mert én magam sem ismerem, lehetséges, hogy magam sokkal inkább megdöbentem előbbi szavaimtól, mint ön. De már vége van. Ismét akaratom parancsol.

Lényének kifürkészhetetlen volta most először támasztott emésztő kétséget a Hajdu lelkében. Sötéten nézett maga elé. Nyugtalanság és aggodalom kerítette hatalmába. Nyomasztó kételkedés egyedüli vágyának teljesüléséről.

— Mit akar hát velem? — kérde komoran. — Magához láncol és eldob? Reményt nyujt és kimarkolja szivemből a hitet? Hiszi, hogy én játékszer lehetek?

— Játékszer? — mosolygott az asszony és fehér keze ott pihent fekete szoknyáján. — Ilyen páncélos lovag? Hát nem ért engem? Hisz ön nem ért engem!

Megint az a biztató, kacér fény lobbant föl szemében, keresztültörve a félig leeresztett hosszú selymes pillákon, perzselő tűzzel és mégis lágy simogatással, melytől elolvad a szív minden vértete.

— Nem ért ön? — ismételte szomorú árnyalattal — küzdeni akartam magával és kizár a küzdelemből. Segítő társává szegődtem és ön könnyű diadalról mesél? Azt hiszi, nincs bennem semmi asszonyi?

— De miért küzdjünk, hol és kivel? — Minden kételkedés eloszlott e szavakra szívéből, vágyakozva nézett és szívta föl az asszony meleg pilantását.

— Hol és kivel? Már rendbeszedtem gondolataimat. Már tisztán látom a helyzetet és tudja-e, hogy maga politikusnak kissé naiv?

— Én — naiv? És hangosan nevetett. Visszagondolt politikai multjára, az eszközökre, melyek segítségével emelkedett, az elvekre, melyeket eldobott, az élő és élettelen akadályokra, melyeken keresztül törtetett és nevetett. — Én és naiv? — ismételte jókedvűen és saját egészséges nevetésének hallása a nyomasztó érzések utolsó foszlányát is elsöpörte.

— Igen, barátom! Naiv, mert hisz! Hisz egy embernek, aki soha életében egyenes úton nem járt, aki mindig csak alkudott, alkudott, míg végre saját magát is elalkudta. Nem veszi észre, hogy a régi játékot folytatja. Az ön erejével akarja helyzetét megszilárdítani. Ő maga nem volna képes erőszakos választásokat csinálni,

ismeri a magyar népet, tudja, hogy a jelen viszonyok közt egy úgynevezett tiszta választás politikájának csúfos bukását jelentené. Tehát teljes hatalmat ad egy férfinak, akinek erejétől mindenki retteg. Teljes hatalmat? Igen! Választass kényed-kedved szerint, szerezz nekem többséget és én neked adom a hatalmat! Hát elhiszi ezt egy Hajdu Balázs?

Most Hajdu Balázs hajolt előre, mert az ő szeme lángolt és az ő arca izzott.

— Hát elhiszi — folytatta szinte gyűlölködve, — hogy az a férfi, akinek Énje merő hiúság, elhagyja a hatalom teljességét akkor, amikor ország-világ diadalát fogja hirdetni? És ha olyan lesz a választás, amilyent öntől titokban vár, és én — én nyiltan várok — az úgynevezett fölzúduló közvéleménynek ki lesz az áldozata? Ön, szegény barátom! Ez a modern Pilátus szemforgatva mossa majd kezét s Hajdu Balázs a hatalom helyett visszasülyed a szürke hétköznapiságba. Nos, ez ragadt indulatba az imént, ez az áttetsző játék a maga nagy képességeivel! A látvány, ami szemem elé vetődött: Hajdu Balázs, négyrét görnyedve és hatalmas vállain egy ravasz fondorkodó hajóját mentve ki a zavaros hullámokból. Nem, barátom, ez nem önnek való szerep! Azt a rozzant terhet dobja le, hadd

törjön porrá, amit elér, az a siker önnek hozza meg a jutalmat. Ért engem?

Hajdu Balázs megragadta kezét és oly szilaj erővel szorította meg, hogy az asszony ajka megrándult a fájdalomtól. És megcsókolta, sokszor egymásután és aztán ragyogó szemével a büszkeségtől ragyogó arcba tekintve, lázas hévvel szólt:

— És ön akart engem eltávolítani? Ön, az én szememfénye, aki nélkül vak vagyok?

— Tehát hisz nekem? Másként lát?

— Tisztán látok! Bizonyos szavaknak más és súlyos jelentőségük lett. Annak az embernek megvan az a képessége, hogy közelében minden óvatosságról megfeledkezünk és hiszünk gyönyörűen stilizált mondatainak. De most utána gondolván minden szavának, tudom, hogy önnek van igaza. Bocsásson meg, hogy kételkedtem barátságában, sőt köszönöm azt is, hogy kiméretlen volt irántam.

— Így jól van — szólt az asszony így tervünk épségben marad. A miniszterelnök kerületében tehát...

— Nem lesz semmi hivatalos presszió!

— Tiszta választás fogja megbuktatni! És párt híveit is, amennyire lehet, az egész vonalon; ellenben ön és a szilárd, nyílt politikának követői...

Bizza rám csak!

Rá lehetett bízni! E pillanatban a hatalmas, vasmarkú államtitkár ült ott. Egész arca megke-ményedett. A rá váró feladat és munka, az ádáz küzdelem egy ország közvéleményével, megszáz-szorozta erejét. Lelkiismerete meg se moccant, keresztülgázol ellenségein, hadsereget gyűjt, be-veszi a hatalom várát és mindenkit hódolásra kényszerít.

— Igen, bízom is önben, barátom — felelt az asszony és amíg az államtitkárnak a bronz tömör fényében ragyogó férfiasan kemény arcát nézte, valami megrezzent a szívében. — Most egész Énjére szükség lesz, most nem szabad hátrálnia kegyelmeznie, sajnálkoznia. Minden eltévesztett csapás, minden bizonytalan mozdulat halált hozó lehet önre nézve. Kell, hogy minden percét a csatatéren töltsse.

— Ez az — mondta komoran Hajdu — ez a legterhesebb. Félek, hogy sokáig nem láthatom. Ezer és ezer emberen kell rajta tartanom a keze-met. Be akarom járni a kerületeket, szóval, miért nem lehet ön már most mellettem?

Csaknem végzetes szó csúszott ki száján és nem is gátolta más, mint barátjánőjének ijedten tiltakozó mozdulata...

— Hisz mellette leszek — mondta szokatlan

hévvel, de bizonyos ideges szaggatottsággal. — Gondolataim követni fogják és találkozni fognak az ön gondolataival... és... ígérem, hogy hosszabban fogok írni is!

— Nekem több kell... több kell! Azt szeretném, ha mindennap fokozhatnám erőmet hangának hallásával.

— Mindennek eljöhét az ideje, barátom! De meggyőződésem, hogy gyakori találkozásunk megfosztaná önt attól a nyugalomtól, amelyre szüksége van. Nos, nem elég nyíltan beszélek? Kíván még többet? Avagy hiú és képzelődő asszonyoknak tart?

Leányosan elpirulva és asszonyosan, hófehér fogsorát villogtatva mosolygott, hogy Hajdunak fejébe szállott a vér és újból megfogta a nem ellenkező kezét.

— Nyujtson legalább reményt... nyujtson legalább reményt — suttogta szenvedélyes hévvel. — Hát nem érzi, mennyire szeretem! Hát nem érzi, hogy hatalomnak és dicsőségnek csak azért van már értéke előttem, mert talán megoszthatom magával!?

Látta, mint sápad el az asszony arca, mint homályosul el tündöklő szeme! Keze remegett a kezében, alakja, mintha ismeretlen, szilaj érzések csaptak volna össze bensejében, megrázkódott.

Olvasni vágyott e rejtelmesen gyönyörű vonásokban, a feneketlen mélységű szemben, olvasni a választ, fölismerni szavai visszhangját, de csak azt látta, mint simul el a meglepetés izgalma, mint néz le rá, nem boldogan, nem szerelmesen, de mégis biztatóan.

— Szerezze meg a hatalmat és a dicsőséget — szólt nagyon komolyan.

— Önért? Az ön számára?

— Ha azt hiszi, hogy ez megkönnyíti a küzdelmet . . . gondolhatja, nem bánom, gondolhatja, hogy az én számomra!

Katalin! — kiáltott föl Hajdu és most először szólította nevén — hatalmam, életem, dicsőségem!

Egyebet nem tudott mondani. Szerelme egész valóját hatalmába kerítette. Szemére köd borult, vérének lázas lüktetése, szívének vad dobogása minden gondolatot kivetett fejéből. Agya is lángolt és majd szétpattant. A kezében tartott kezét magához vonta és remegő karja megérintette az asszony derekát. Érezte közelségét, hajának illatát, arcának bársonya érintette az övét és pillanatra közvetetlen közelből szegeződött rá a barna szem . . . aztán egyszerre csak erőszakos taszítást érzett, hátratántorodott és komolyan csengő, de nem haragos, inkább szomorú hangot hallott.

— Nem, barátom! Nem szabad gyengéknek

lennünk. Föltételeink javarészt már megszegtük, de itt álljunk meg. Nem haragszom!

Kezet nyújtott. Hajdu még kábultan ült helyén, arca ott, ahol az asszonyé megérintette, szinte fizikai fájdalommal égett, de a bűvös, puha kéz, mely odaadóan simult az övébe, gyöngéd szorításával megnyugtatta, lecsillapította és megszegyenítette.

Bocsásson meg — suttogta — ne felejtse, hogy én még sohasem szerettem!

Az asszony közelebb lépett hozzá:

Hogyan? Ön még sohasem szeretett?

— Sohasem! Gyengeségnek tartottam és minden más szerelem gyengeség is. De a magamfajta férfinál és az én koromban az első szerelem élet vagy halál!

— Az első szerelem élet vagy halál! — ismételte tompán az asszony és belesápadt e pár szó elmondásába. Mindketten megindultan hallgattak. A csend behatolt a Hajdu fölzaklatott szívébe, mint szeliden langyos áram folyta körül, a boldogság mérhetetlenségének érzete támadt föl benne s ehhez képest minden más cél, törekvés nevetséges törpeséggé sülyedt és valósággal hátlás volt a nő iránt, ki szívében ezt a csodás érzést fakasztotta.

- Jöjjön, barátom! Itt már nekünk nincs ke-

resni valónk! — hallotta, de úgy, mintha minden szó a távol messzeségből szűrődne át hozzá. — Ön végezni fogja dolgait, küzd és győz; közbe, ha ideje van, ír nekem! De a ma történtek után jönnie nem szabad!

Bánta is már Hajdu! Hisz mindig látja úgyis, sohasem marad már el tőle szépséges arca, világítani fogja útját és vezérelni gondolatait. Engedelmesen kelt fel és követte a szobába. Szerelmének megvallása után e bájos, illatos kis fészek látása enyhítette meghatottságát, az ibolyaillat emlékeztette a tavaszra és az asszony, kit szeretett, maga volt a tavasz megtestesült királynője. Figyelte karcsú termetének ruganyos mozdulatait, amint az ajtóhoz ment, félrevonta a függönyt és sokáig, mintha ő is megindultságát akarná palástolni, szó nélkül nézett ki a ködben úszó vidékre. Melléje állt ő is, a völgyből semmi sem látszott, de a távolban a várhegy bástyájának lámpái pislogó, vörös pontokként törtek át a ködön. És úgy, egymás mellett állva és a messzeségbe tekintve, az asszony hirtelen megszólalt.

— Szép a huga?

— Csinos székeség. Jó kis leány.

Szereti a vőlegényét?

Hajdu csendesen nevetett:

— Nincs szerelem az enyémen kívül!

Az asszony válla megrándult:

— De mégis, szeretik egymást?

— Hogyne! A maguk módja szerint! De az nem élet és halál.

Nem élet és halál! Igaza van, nem élet és halál!

Gyorsan megfordult és ránézett Hajdura.

— Késő, van. El kell mennie! Ma várják a klubban!

Hajdunak csapongó jókedve támadt:

— És hogy fognak bámulni ellenségeim! Ma nagylelkű leszek. Ma minden kérést teljesítek! Csupa derült arcot akarok magam körül látni.

De mikor búcsuzni kezdett, mikor utóljára csókolta meg az asszony kezét, mikor utóljára látta a kivilágított ablakban álló alak karcsú körvonalait, a köd, mely elzárta a szemhatárt, valahogyan ráborult lelkének világos egére is. Fáradtan és szomorúan fázva ült kocsijába. És nem tudta, nem sejtette, nem érezte: miért fáradt, miért szomorú és miért fázik még a szive is.

VII. FÖNNT ÉS LENT!

Téli választás Magyarországon! Mikor a parasztnak nincs dolga, ellenben pénze és tüzfája fogyaszték. Mikor végrehajtó és uzsorás leleselkedik a kiskapuban és a zsidó korcsmáros söntése oly hivo-

gatólag világít a hosszú esték homályában. Elv és meggyőződés aránylag olcsó áron kél el, a kereslet és kínálat közti arány fedezi egymást és a lelkiismeretlenség orgiákat ül. Ez Hajdu Balázsnak való küzdelem volt. Gyenge lelkek megvásárlása, becsületes, önzetlen, tehát szintén gyenge férfiak letörése, korlátlan és felelőtlen kihasználása a kezébe adott hatalomnak, dorbézolás az erőszakoskodásban, fortélyos, ravasz kortesfogásoknak kieszélése vagy helybenhagyása és az a tudat, hogy célja elérésére fegyveres erőt is mozgósíthat — ez mámorhoz hasonló állapotba juttatta. Az a másik mámor, férfias szerelmének, jövődő boldogságának mámora, beleolvadt és elválaszthatatlanul egyesült vele. A hatalom teljességét, a miniszterelnökséget, el nem képzelhette az asszony nélkül és ha házasságára gondolt, államférfiúi diadalának fényessége övezte mindkettőjüket. Dicsősége szerelmét és szerelme dicsőségének élvezését sokszorozta s a kettő együtt elszántságát és erejét.

Az ellenzéki lapok rémes híreket hoztak a választás előkészületeiről. Szerintük minden főispán hóhér és minden szolgabíró pribék volt. Milliókról suttoztak, tereferéltek, lármáztak, ordítottak. Azok, kiknek veszendőbe jutott a mandátumuk, kik sem pénzzel, sem népszerűséggel nem győzték a küzdelmet, siettek visszalépni, a vezérek pe-

dig, a korán beállott téli hidegben, bejárták a kerületeket és szónokoltak és szónokoltak és szónokoltak, amíg csak a fagyoskodó választók ott nem hagyták őket és be nem tértek a kormány jól fűtött korcsmaiba. A vendéglősök és cigányok aranykora volt ez, a vizes vagy spirituszos bor eldorádója, a lelkiismeret országos vására s az erkölcsi züllés és népromlás bakanáliája. Az államtitkár herculesi munkát végzett. Jóformán ki sem mozdult hivatalából, késő éjjelig ott ült íróasztala mellett, berendelt hivatalnokait valósággal elbűvölte emberfölötti munkabíráásával és megrémítette kiméletlenségével. Hogy csúsztak-másztak előtte a kegyelmes urak, a bukott és tényleges miniszterek, titkos és nyílt ellenségeinek arca hogy ragyogott az elragadtatás mosolyától, ha kegyes vagy biztató szóval bocsátotta el őket. Bőséges adatokat gyűjtött az emberismeretből és elraktározta elméjében és minél inkább bővült e raktár és szaporodtak fiókjai, annál kevesebb részvétet érzett, annál törpébbnek, hitványabbnak és megvetésre méltóbbnak találta az alatta és mellette és ellene tülekedő emberi tömeget.

Közbe kicsinyes dolgokkal is kellett törődnie. Nénjétől két-három levelet is kapott, kérő, szomorú hangú leveleket, hogy menjen hozzájuk vagy fogadja őt lakásán, mert úgy érzi, valami

baj van a fiatalok között. Nevetett és bosszankodott. Baj? Miféle baj lehet? Összecivódtak, annyi az egész. Még komoly haragot sem tudok föltételezni két oly limonádévérű emberfia közt. De bosszantotta, hogy most, mikor lángban áll az ország lelkülete és ő égő csóvákka áll a közepén, hogy most naiv kis szivecskék szerelmi perpatvarával foglalkozzék. A harmadik levél után azonban mégis behívatta a vőlegényt. Röviden akart végezni és keményen rivallt rá:

— Mi a baj otthon, úrfi? Miért huztátok föl az orrotokat?

Föltűnt neki a fiú beteges sápadtsága és szemének zavaros tüze és mindjárt enyhített is hangjának ridegségén.

— Mikor voltál menyasszonyodnál?

A vőlegény ítéletre váró bűnősként felelt:

— Két hete.

Hajdu az asztalra ütött öklével:

— Megbolondultál? Mi lelt?

A fogalmazó lesütötte szemét. Nem, már korántsem volt oly üdén őszinte az arca.

— Nem volt időm — suttogta.

Az államtitkár előtt most vált világossá a baj oka. Persze, hisz itt tartja folyton maga mellett ezt a jámbor férgecskét. Jókedvűen nevetett és súlyos kezével ráütött a fiú vállára.

— Ó, ó, hát innen ez a sorvadás! Kegyetlen gazdád vagyok, mi? Elválasztom a szerelmes párokat. De hogy tartsam eszembe a ti szívügyeteket az én gondjaim mellett? Nos, mától kezdve mindennap nyolc órakor elmehetsz este. Ma is, végy egy óriási bokrétát kis Klárádnak, de óriási legyen és illatos, és olyan örömkönnyeket fog hullatni a szemecskéjéből...

A fiatalember meg se moccan, valamivel sápadtabb lett és halk, remegő hangon mondta:

— Méltóságos uram, kedves bátyám, itt akarok dolgozni ön mellett. Hálátlan lennék...

Hajdu elnézően mosolygott.

— Szép, fiam, a hála; derék legény vagy, hogy a szivedet is alája rendeled, de föloldlak alóla és parancsolom, hogy virágaiddal megjelenj. Megértettél?

Ez utolsó szavakat a jól ismert és félt, ellentmondást nem tűrő hangon ejtette ki és a fogalmazó lehajtott fővel indult kifelé. Hajdu még utána szólt, de fejét íróasztala fölé hajtotta, hogy palástolja arcának izgatottságát:

— A nagyságos asszony mikorra ígérte a választ?

— Mára! — hangzott szinte elfulva a felelet.

— Jó, úgy délután be se jöjj. Négykor kimégy, a választ lakásomra viszed és nyolc órára menyasszonyod kezét csókolod. Szervusz!

Az ajtó bezárult, az akták és jelentések fölött megjelent a rég nem látott csodaszép arc, bővösen mosolyogva és nedves, fehér fogsorát villogtatva bíborajkai mögül. Mért sohasem szerette jobban, mint ez izzó napokban, a lázas, emésztő munka közepett. A reá való emlékezés erőgyűjtés volt, az izmok és idegek pihenése. Minden sor írás tőle: üzenet a boldogság birodalmából. Anynyira élvezte a jól ismert betűk formáit is, hogy már föl sem tűnt a tartalom egyhangúsága. Nem volt az visszhangja saját levelei szenvedélyes kitöréseinek, alig-alig hullámozott érzés a sorokban, de Hajdu ép azt a makacs, erőszakos kitartást hitte az asszony szerelme legbiztosabb jelének, mellyel politikai életének minden részlete iránt érdeklődött, azt a mély belátást és világos értelmet, mellyel eligazodott a legkényesebb kérdésekben is. Ez értelmi összhang köztük oly benső és csodálatos módon szilárdult meg, melyet csak egész lényük tökéletes összeolvadásával lehetett magyarázni. Ha egyáltalában megmagyarázni akart volna valamit. Szeretett, szeretett és szeretett!

A döntő nap, az általános választások napja, veszedelmes gyorsasággal következett. Saját kerületében ellenjelöltje sem akadt, a biztos mandátumok ki voltak osztva életre-halálra kész fanatikus hívei között, a legkeményebb ellenzékiekkel szem-

ben az irtóhadjárat csaknem biztos sikerrel kecsegtetett, a jelentések előre is diadalmámborban úsztak. Ellenben a miniszterelnök kerületében, ez eddig langyos, egyhangú kerületben magasra csapott a párttusa lángja. Az ellenzék rávetette magát, véresszájú demagógok rázták föl a vizenyős lelkeket s a miniszterelnök mintha még örült volna a nyilvánvaló terrorizmusnak és fanatizálásnak, mellyel hiveit el akarták tőle tántorítani.

— Mennél jobban dühöngenek és köpködik rám a mérget — mondta gúnyosan mosolyogva Hajdunak — annál tisztább a diadalom. A többség tehát biztos?

Biztos, kegyelmes uram!

— Nem avatkozom abba, amit reád bízom, de szeretném, ha a választáson vér nem folya.

A vér szó kiejtésére elsápadt és mély nézésű szeme szinte megüvesedett. Hajdu megvetően vont vállat.

— Vér? Kegyelmes uram, vérnek sohasem szabad, de sokszor kell folyania.

Nem tettél intézkedést?

-- Hogyne! Utasításaim már szétmentek.

Utasításai már valóban szétmentek, de a miniszterelnök megborzadt volna azok tartalmától. Most megnyugodott e tiszteletteljes válaszból és tovább ment a félig üresen tátongó klub termein keresz-

tül, hol e rövidke párbeszéd lefolyt. Mert minél inkább közeledett az idő, annál kihaltabb volt a pártélet. A jelöltek állandóan választóik között voltak, jóformán Hajdu egyedül maradt a központban, figyelő, szilárd kezét rajta tartván az ország lázasan lüktető, megmérgezett vérű ütőerén. A korteszaj üvöltéssé fajult ebben a politikai hadjáratban. Soha annyi zászlót nem tépett rongyokká a szél és soha annyi nekihevült torkot nem tett rekedtté a hideg.

Nem irunk irány-regényt. Sem pártokat, sem elveket nem taglalunk. Csak beállítottunk egy elbizakodott «Én»-t közéletünkbe és régi igazság, hogy minél gyengébb a közélet erkölcsi alapja, annál biztosabban szerezhethet benne hatalmat és befolyást az eszközeiben nem válogatós vakmerőség. Sok derék ember között meghúzódik a gonoszság, sok hitvány közt kiemelkedik és úrrá lesz. Hajdu Balázs a választás napján azzal a biztos tudattal ment hivatalába, hogy úrrá lesz. A diadal előérzete vidámságot varázsolt rideg arcára. Még a hajlongó kapusnak is jókedvűen köszönt s friss, ruganyos léptekkel sietett föl a szőnyeges lépcsőkön. Tíz óra volt, de már is egész halmaz sürgöny várta. Egyhangú választások, váratlan visszalépések hírei. Megnézte újra a választások tervezetét, a jelöltek névsorát s a meg-

választottakat megjelölte. Aggodalom, szorongás nem bántotta; e nap életének ünnepnapja volt, merő ragyogás; örvöntüzek gyulnak mindenfelé, megvilágítva az éjszaka sötétségét és milliók diadalordítását hallotta mindenünnen a messzeségből. Amíg gépiesen nézte a különféle táblázatok és térképeket, hirtelen és minden ok nélkül eszébe jutott a kis sarokasztal egy kurtakorcsma füstös szobájában, az asztal körül a hencegő, naiv legénykék, a kékszemű kis novellista, aki egykor oly együgyűen védte a gyengeségét és oly jámboran jósolgatott veszedelmeket az asszonyról. Ó, az asszony! Kinyújtózkodott székében és fejét a bőrtámlára támasztva gondolt reá, ki im' nem veszedelme, de segítőtársa lett, ki holnap, holnapután — nemsokára elválaszthatatlanul és mindörökre hozzácsatolja életét sikerének és dicsőségének koronájaként! Úgy képzelte, hogy megvalósította mesterének, Nietzschének elméletét. Minden elérhetőt elért, akaratának vasenergiájával. Egész «Én»-jét harcba vitte és ki fogja, ki meri számonkérni eszközeit a nagy siker után? A közvélemény, mely ma szitkozódik és sárral dobálja, holnap hozsanát zeng és tömjénezi. A megelégedés édes nyugalma zsidbasztotta meg idegzetét és hivatalának szürke falait bearanyozta asszonyának csodás szépsége.

Délután sürgöny jött a miniszterelnök kerületéből. Bizalmas embere küldte: *Csendörök öt ellenzékít agyonlőttek. Bukás bizonyos.* Rút mosoly torzította el férfias arcát. Épen ez kellett. E vajszívű férfit összetöri e hír és ország-világ előtt kompromittálja. Még ily terrorizmus mellett sem győzhet. Kell-e kiáltóbb bizonyíték népszerűtlensége mellett! S midőn az alkonyat leszállt, a miniszteri palota harangja három éles hanggal jelezte a kegyelmes úr érkezését. Hajdu fölgyújtotta a nagy villamos csillárt. Teljes fényességben akarta fogadni. Már nem félt tőle. Siránkozásra készült, kellemetlenkedésre — az ilyen jelenettől irtózott ugyan valamelyest, de nem félt.

A miniszterelnök belépett. A villam fehér fényében még sápadtabbnak látszott és máskor vörös orrának zöldbe játszó halványsága hullaszerű benyomást keltett. Meggörnyedten jött, széles törzse megrokkant s rövid lábai alig birták terhét. Nem leült, hanem beleesett, egyetlen merev mozdulattal a székre és pár pillanatig merően, semmit sem látva nézett maga elé.

— Megbuktam! — szólt fáradt, rekedt hangon — itt a sürgöny!

Ellenzék kétszáz szótöbbséggel győzött. Halatlan visszaélések. Peticio sikere bizonyos. Főispán.

Hajdu fegyelmezte arcát. Se örömet, se részvétet nem mutatott. A megkövesült közömbösség rítt le vonásairól.

— Bosszantó dolog, kegyelmes uram — szólt nyugodtan. A választások után reparálhatjuk. Valakit leinondatunk egy biztos kerületben...

A miniszterelnök sápadt arca kissé nekipirult:

— Én, én kérjek mandátumot akárkitől?

Fölhevülése hamar eltűnt és szintelen hangon kérde tovább:

— És te?

— Egyhangúlag.

— Persze, persze! Megérik a napot... Mutasd a lisztát.

Odaadta a már lezajlott választások jegyzékét és figyelte idegesen vonagló arcát. Hívei valóban kibuktak s titkos ellenségei bekerültek... Kissé remegett a keze, amint visszaadta, de hangjából valami száraz gúny érzett ki:

— Jól rendezted, öcsém! Nagyon jól rendezted!

Mit akarsz mondani, kegyelmes uram?

kérdé Hajdu büszkén kiegyenesedve.

— Semmit, semmit; lehet, hogy már belátok a kártyádba, lehet, hogy nem. Lehet, hogy bizonyos ponton más embernek tartottalak, lehet, hogy nem.

Hajdu Balázs elérte. Bizonyos ponton becsü-

letes embernek tartotta, megbizott benne! Ezt jelentették a szavak. Fölcsapott arcába a vér és hevesen kiáltott föl:

— Kegyelmes uram, bizalmi állást töltök be. Rendelkezésedre bocsátom...

A miniszterelnök fanyarul nevetett:

— Kinek? Nekem? Mi fogható a te önzetlenségedhez! Én, a bukott, lemondassam az államtitkárt, akinek politikája az egész vonalon győzött!

Fölállt, föl-alá járt a szobában, majd hirtelen kiegyenesedett Hajdu előtt. Szeme gúnyos fennsőbbiséggel szegeződött arcára. Soha Hajdu ily eszesnek, de egyúttal ily félelmetesen ravasznak nem látta a jól ismert vonásokat.

— Hátha azt mondanám: Jól van! Az erőszak győzött. A nemzet erős kezet kíván, tehát engedelmeskedem és leszek erős kezű! Mit gondolsz, elbocsátana engem a felség? És ha el nem bocsátana, azok, kiket te választattál meg, elpártolnának tőlem? Mit gondolsz?

Most Hajdu sápadt el. Oly egyszerű igazság volt ez, mely minden tervét fölforgatta, mely a diadal pillanatában csapott le reá. Szerette volna megfojtani e férfit, ki csendes gúnnyal élvezte zavarát, mintha ez kárpótolná csalódásáért.

— Nos, mit gondolsz? Elbuktam becsületes harcban, de miért ne győzhetnék újra!

Hajdunak mentő gondolata támadt. Becsületes harc? Hisz akkor semmit sem tud a vérontásról! Megkönnyebbült és szó nélkül nyujtotta át a készen tartott táviratot. A miniszterelnök elolvasta. Vonásai szétfeszültek, duzzadt, eres szemhéja bágyadtan ereszkedett szemére.

- Öt emberélet! — hörögte és visszahanyatlott székébe — öt emberélet miattam. Ó, aljas gonoszság... ó aljas gonoszság!

Kezébe temette arcát, mintha a véres látványtól takarná el szemét. Teste meg-megrándult és valahogyan Hajdu is nyomottnak találta a levegőt.

— Nem játszunk többé — mondta végre hoszszas, terhes hallgatás után. Vége a komédiának. Isten keze legyen azokon, kiknek a vérontásban részük volt.

Ez átokként hangzott. Ünnepeélyesen és dermesztőn, hogy Hajdu önkénytelenül lehajtotta fejét.

— Holnap reggel Bécsbe utazom. Te délután jöjj utánam vagy este. Átadom neked a vérrel hemocskolt tárcát és hatalmat. Igen — mondta komoran — sürgönyöztess, hogy gondoskodom az áldozatok családjáról... Lelkükről legyen felelős az, akit illet.

Gyorsan kiment. Alig érintette a feléje nyujtott kezét és fejét sem emelte föl.

Hajdu egyedül maradt. Végre! — gondolá megkönnyebbülten. — Minden a kezemben van! — fűzte tovább gondolatát. — Minden, minden. Hatalom, dicsőség, szerelem! De az a jóleső megnyugvás vagy a siker ama diadalmas érzése mintha eltávozott volna szivéből. Mi ez? Idegenkedett önmagától. Nyomasztó nehéz lett a levegő, névtelen szorongással teli, a halomra gyült sürgönyök kísérteties fehérséggel meredtek reá és a fölszaggatott vörös pecsétek vérfoltoknak látszottak. Képzetetét az asszony felé kényszerítette, de annak alakja is összefolyt és vonásai homályba maradtak. Nevetni próbált, de nem tudott. Micsoda gyermekes érzések! Aztán levélpapírt vett és gyorsan írt:

«Minden sikerült, édes barátnőm! A miniszterelnök lemond, holnap Bécsbe utazom! Esedezem, írjon pár sort. Írjon, hogy boldogságom erősítsen e zaklatott napokban, a teljes boldogságot jelentő viszontlátásig!»

Csengetett. Idegen arc jött be.

Egyik segédfogalmazó, tetőtől talpig kivasalt fiatal úr.

— Hol van Lakatos?

Elment, kegyel... méltóságos uram.

Mikor?

Nyolc órakor, szokás szerint.

Az órára nézett. Valóban, a fiú szolgálata letelt s e léha úrfira nem bízhatja levelét.

Azonnal menjen érte valaki!

Nénje lakása címét is megmondta, aztán mást gondolt. Ez is idővesztegetés. A választ mielőbb meg kell kapnia! Mielőbb olvasnia a boldogságát jelentő szavakat, hogy megbirkózhassék nyomasztó érzéseivel.

— Várjon. Nem kell semmi. Jelentse a tanácsos úrnak, hogy távollétemben mindent vegyen át. Félóra alatt itt vagyok.

A fogalmazó meghajolt és eltűnt. Az államtitkár magához vette a levelet és lesietett. Az egész napi ülés után ez a kis mozgás is jólesett és még inkább a tiszta levegő. Kocsijának ablakát leeresztette, úgy élvezte az éles, hideg szelet, mely végigsüvített az utcákon. A lovak vágtattak, mégis végtelen hosszú időnek tetszett, míg megálltak a rég nem látott ház előtt. Fölszaladt a sötét lépcsőkön és becsengetett. Minden, ami azután történt, később csak álomszerűen tűnt föl emlékezetében. Nénje ismét gyertyával jött ki és ismét megbömbent látára. Most még öregebbnek látszott. Ráncai megszorodtak s élő, vonagló fájdalom ült bennük.

Hol van Iván? — kérde az államtitkár nyersen. — Szükségem van reá.

— Iván? — hangzott halálos szomorúsággal a felelet. — Iván nincs itt.

— Nincs? Akkor megelőztem. Megvárom.

Izgatottan ment a szobába, de itt már észrevette a változást. Észrevette huga sápadt arcán, kisírt szemén. Ez üde, boldog kis leány letört virágként ült helyén, kezét ölébeejtve; nyitott könyv feküdt az asztalon, de tekintete fásult, megdöbbenő közömbösséggel meredt a semmiségbe.

— Mi történt itt? Mi lelt benneteket?

Két nő egyszerre kezdett sírni. Egymás nyakába borulva, mintha e kiáltó hang fölzavarta volna lenyügözött fájdalukat. Hajdu Balázs előtt sötét lett a világ. Megragadta és durván megrázta nénje vállát.

— Mit sírtok! Beszélj! Hol van Iván?

Az asszony intett leányának s az, megrázkódva a zokogástól, a szomszéd szobába ment.

— Hol van Iván? — kérde leküzdve könnyeit. — Hát tudjuk mi, hol van? Hát látjuk mi azóta, hogy magad mellé vetted? Ó, add vissza őt, bátyám, add vissza kis leányomnak, boldogságban éltünk, miért jöttél közénk, te, ki lenézed a szív boldogságát?

Ki lenézed a szív boldogságát! Súlyos kalapácsütésként hullottak e szavak. Mintha egész Énje szív volna és egész énjét zúzná össze.

— Mikor volt utóljára itt? — kérdé lihegve.

— Talán két hete, de nem a mi régi Ivánunk, hanem más valaki. Elrabolták szívét kis leányomtól... elrabolta valaki...

Miért nem írtál meg mindent - tördelte Hajdu a szavakat kínos erőlködéssel, hogy elrejtessen valami elrejtettetlent..

— Irtam. Nem feleltél! Mi neked a mi bánatunk! Soha, soha nem származott jó tőled, Balázs! Hagyj el minket... ó hagyj el minket!

Nem is maradhatott tovább a szobában. Falai ólomfalakként szorultak összebb és összebb és a homályból a fájdalom fehérlett felé a lesaványodott női arcon. Oly hirtelen jött az egész, oly hirtelen vészes gyorsasággal rohanta meg az ádáz gyanú, a magasból oly szédületes sebességgel hullott alá a mélységbe, hogy szívverése elállt és gondolkodása megakadt. Gépiesen ült kocsijába, gépiesen mondta meg a villa címét. Hallotta a lovak patáinak dobogását, a kerekek zörgését, mind gyorsabban és gyorsabban, oly hihetetlen sebességgel, hogy beleszédült. Most nem tartotta hosszúnak az utat; sőt mintha megszűnt volna reá nézve az idő fogalma, veszett iramodással rohant vele a kocsi, de végeszakadatlan térségen, mely már nem is volt térség, hanem maga a mérhetetlen mindenség. A lovak patái tovább verték

az utat, kinézett az ablakon, csillagok tündököltek a magasban, hideg, közömbös fénnel, amott a távolban világos fénykör övezte a nagy város palotatómegét. Összehúzódott a kocsi sarkába, megrettenve saját kicsiségétől és aztán megint úgy képzelte, hogy betölti az egész kocsit, szétfeszíti oldalát, fölszívja levegőjét és meg kell fulladnia.

Mi ez? Erőszakosan hunyta le szemét és azt gondolta — nem is gondolta, de belé rögzött valami öldöklően gúnyos képzet, hogy ez az örület. Száguld valahová az időtlen időben és száguldásának nincs vége soha. Énje semmiséggé zsugorodik és mégis majd szét szakad véges tartalmától. Jobb kezével belemarkolt a baljába, csuklójába mélyesztette körmét és nem érzett fájdalmat. Erőszakolta agyát, hogy gondoljon az asszonyra és a fiatalember nőies arca lágy, boldog, szerelmes mosollyal nézett reá. A vásztásokra — és vértócsát látott; a miniszterelnökre és szomorú átkát hallotta. Úgy kell lenni, hogy fölszabadult az énje és fölfalja önmagát. Ismét kihajolt az ablakon, beteges vágy szállotta meg, hogy saját hangját hallja; sürgetni készült a kocsist — és a kocsi abban a pillanatban megállott. Hirtelen és váratlanul állott meg, hogy elefejtett kiszállni. A kocsis szólt hátra:

Kegyelmes uram, itt vagyunk!

Megütötte fülét a szó: kegyelmes! A kocsisok rendesen így szólították, de most gúnyszámba ment e cím, a vér agyába futott a dühös indulattól és ez az emberi szenvedély egyszeribe magához térítette. A fátyol leszakadt szeméről, az öntudatlanság kiformálódott. Fázott. Ezt határozottan érezte. Vacogott a foga. Végignézett önmagán és rájött, hogy téli kabátja nincs begombolva, egész testét szabadon járhatta át a hosszú úton a hideg szél. Ép úgy örült e kellemetlen fizikai érzésen, mint előbb dühös haragján. Mindkettő újból emberré tette és akaratának urává.

— Hajts vissza vagy száz lépésnyire és várj reám! — szólott oda a kocsisnak, de hangja mintha nem az övé lett volna.

A kocsis megfordult és lassan, lépésben hajtott egy kanyarulathoz. Hajdu megnyomta a rácsos ajtó kilincsét. Az ajtó be volt csukva, de mellette ott csillogott a csengő rézgombja. Nem csengett. Eszébe jutott, hogy hátul, a villa mellett csak alacsony bokrok szegélyezik a kertet és neki indult a hegyoldalnak. Jól látta a verandára nyíló ajtóból kiáradó világosságot, sőt úgy képzelte, hogy árnyak suhannak el mögötte. És csodálkozott, miért nem tér vissza előbbi zűrzavaros, észvesztő hangulata. Szemét le nem véve az ablak-

ról, botorkált fölfelé, olyan álomszerű nyugalomban, mely nem volt tudatos, sem megkönnyeb-
bítő; a lesben álló vadászéhoz hasonlított, ki fe-
szülő idegekkel lesi a vadat. Vigyáznia kell,
moccanás nélkül várnia, mindent figyelnie, hogy
célt ne tévesszen gyilkos fegyvere. Azt hitte, aka-
rata uralkodik, akarata kényszeríti figyelemre és
még most is sajátságos, kérkedő büszkeség töl-
tötte el e homályos és bizonytalan tudatban.

A villa háta mögött megtalálta a keresett he-
lyet. Alacsony, derékig érő akáclombok alkották
a kerítést. Nem talált támaszt kezének, hogy ugor-
hassék, át kellett gázolnia rajta s a tövisek kéze-
lője és kesztyűje között megvérezték csuklóját és
végig karcolták ruháját. Nem törődött vele, ment
előre, halkan a veranda felé, de nem lépett föl.
A korláthoz támaszkodott és óvatosan hajolt be-
felé. Nem vették észre. Ott voltak. Annyira biz-
tonságban érezték magukat, hogy a függönyt
sem vonták össze. De amit látott, inkább meg-
lepte, mint fölingerelte. A fiatalember sápadtan,
görnyedten ült a széken, szemét le nem véve az
előtte álló asszonyról. Hajdu összeszorította a
fogát, hogy föl ne kiáltson. Így még sohasem
látta. Ily bódítóan szépségesnek, ily ragyogó bol-
dogságot sohasem fedezett föl arcán. Talpig fe-
hérben volt, sima öltönyének művészi szabása

valami mondhatatlanul naiv, leányos bájjal simult természetéhez. Nem a kihívó, frivol asszony állt ott, hanem az a másik énje, aki naiv szerelemről álmodozik. Tekintete szinte összefonódott a fiúéval, de tartása belső izgalmat és küzdelmet árult el. Láta, hogy beszél, karjának széles gesztusa szenvedélyes áradozásra vallott.

Hajdu sarkon fordult és visszatért a villa mögé. Ott is kellett a konyha felől bejáratnak lenni. Tárcájából egy ötven koronás bankjegyet vett elő. Énje ott volt a leányos szobában, a két alak ott kísértett előtte és mégis minden csekélységre gondja volt. Ki kell hallgatnia őket... minden áron, hogy el ne tagadhassanak semmit. Bezörgetett a konyhaablakon, egy női fej tapadt az üveghez s tompán hallotta a kérdést:

— Ki az?

— Nyissa ki azonnal.

Az ajtó rövid habozás után kissé fölnyílt s fiatal leány alakja lett láthatóvá. Hajdu erős kézzel ragadta meg az ajtót és a leány csuklóját. Beugrott és gyors, parancsoló hangon súgta:

— Egy szót sem. Itt van ötven korona. Vezess a dolgozó szobába. Az államtitkár vagyok.

Most már elvesztette higgadtságát. Oly vad tekintetet lövelt a leányra, hogy a szegény teremtés egész testében remegett, mintha kísértetet látna.

— Vezess, ha mondom. Ha zajt ütsz, baj lesz, ha engedelmeskedel, egész életedben gondoskodom rólad.

Az az ígézet, melyet a nála gyengébbekre gyakorolt, a leányt is hatalmába kerítette. Sápadtan és remegve ment mellette. Hajdu egy pillanatra sem eresztette el vasmarkából remegő kezét.

— Csöndesen, lábujjhegyen! — parancsolta keményen és nesztelenül mentek a sötét előszobán keresztül az oldalt nyíló ajtóig. Hajdu emlékezett, hogy a női szobába csak a dolgozószobán keresztül lehet jutni és szabadon bocsátotta a leányt.

— Menj! Nem láttál, nem hallottál semmit. Ha lármát ütsz...

Komor, gyilkos tűz villogott sötét szeméből; a leány rémülten fordult meg és elsietett. Hajdu óvatosan nyitott ajtót. Teljes sötétség fogadta. Rövid ideig állva maradt, hogy szeme hozzá szokjék e sötétséghez. S mikor már lomha, kísérteties szörnyetegekként látta terpeszkedni a butorok körvonalait, óvatosan, hogy semmit fel ne döntsön, az ajtóhoz lépett. Nem is kellett oda támaszkodnia. Nem is tudott volna állni, a legközelebbi székbe leült és kezébe temetve arcát, hallgatott. Hallgatott azzal a szomjas vággyal, azzal az iszonytató figyelemmel, mellyel a halálra

ítélt ítéletét hallgatja. Tudja, hogy már csak percek vannak hátra, a vérpad ott emelkedik szeme láttára és a kérlelhetetlen, a visszavonhatatlan, a már tudott ítélet minden szava kínos kényszerűséggel nyomul fülébe. Hajdunak ott a vaksötétben, boldog szerelme kitörésének tanúhelyén, minden izma megfeszült és minden idegszála állandó, gyenge remegésben volt. Agya zúgott és a vaksötétben vörös karikák támadtak szeme előtt gúnyos, torzpofákká alakulva. Majd, amíg a párbeszéd minden szava jobban és jobban korbácsolta vérét, észrevette, hogy az ajtó egy hasadékan vékony fénysáv nyomul a szobába, finom, fehér vonallal szakítva meg a sötétséget. Erre a gyengén világító vonalra meresztette szemét, bár kegyetlenül bántotta mozdulatlan merevsége, de fény volt mégis, úgy érezte, hogy a pokol tüzeinek egy rémes sugara.

— Hát szeret? ... Igazán? ... Engem? ... — Az asszony kérdezte. Gyorsan, lihegve, elfojtott boldogsággal remegő hangjában.

— Igen ... öljön meg, asszonyom, semmire másra nem vagyok méltó, minthogy meghaljak ... de nem tagadhatom tovább ...

E gyermekesen szenvedélyes, majdnem bűnbánó hang inkább megható volt, de Hajdu a gyalázat förtelmeként hallotta.

— Tudom! Rég tudom! És előre tudhattuk volna mindnyájan. Ő is, én is! Ő is! — Ez rá vonatkozott. Ez a kevély, gúnnyal kiejtett két szó, ez a dölyfös megvetéssel kiejtett két szó...

— Ha rajongott érte, ha csodálta erejét, mi történhetett volna más velem szemben.

Úgy beszélt, mintha elérhetetlen magasságban állott volna Hajdu fölött. És Hajdu úgy érezte, hogy az igazság vakító fénye kegyetlen erővel sugározza be a szobát. Oly egyszerű igazság, hogy eszükbe sem juthatott.

Ó asszonyom, most is szeretem őt... Nem, én soha nem tudom elárulni.

— Elárulni? Mit jelent ez? Aki engem szeret, az elárulja őt? És akit én szeretek, az nem árulhatja el őt és az egész világot? Akit én szeretek!

Szinte látta villogó szemét, látta gyönyörű természetét előrehajolva és forró tekintetével a fiú tekintetét keresve.

— Ide hallgasson a hang suttogóvá és szenvedélyessé vált - kettőre szomjuhoztam és kettőre vágytam: dicsőségre és szerelemre s mindkettőtől megfosztott az élet. Ide hallgasson! Azt hittem, tőle, akárkitől, valakitől mindkettőt megnyerem... de nem... nem... és nem! Soha szerelem nem ébredt iránta szivemben. Más szerelem után sóvárogtam, nem dölyfös, önző, erő-

szakos szerelem után, aminőt ő nyujthatott, a döllyfös, önző, erőszakos férfi, hanem gyöngéd, lágy, édes szerelem után, amelyben fölolvad az egész én, amely feledi a világot, a dicsőséget, az élet minden javát, amely tehát az enyém egészen, osztatlanul . . . mindörökre!

- Ó asszonyom!

Hajdunak lüktetett halántékán az ér. A szenvedélyes szavakat gyűlölködő hang kísérté távoli dörgésként, bár érezte, hogy a szíve belsejéből jött. Igaz! . . . Igaz! . . . Igaz! . . . hallotta folyton a beszéd mellett. És az igazság e kérlelhetetlen hangja maga volt a végzet.

— Így van . . . És most tudja meg, tudd meg . . . Ó tudd meg, hogy én is szeretlek. Azzal a szerelemmel, ami eddig elfojtva élt bennem, de aminek boldog hatalmát napok óta érzem. Szeretem ezt az édes arcodat, melynek üdősége vissza fog térni, szép kék szemedet, melynek a boldogságtól kell ragyognia . . . Igen, tőle megnyerem a dicsőséget . . . és tőled . . . tőled a szerelmet. Félsz? Gyengeséged erősebb szerelmednél? Hát nem enyém egész valód? Nem mersz reám nézni? Kis lelkecskéd vivódik? Kötelesség, hála . . . nézz reám, add a kezed, nem ostobaság minden ahhoz képest, ami az én szememből ragyog feléd, te édes . . . édes . . . édes . . .

(ó ez rettenetes volt! Csend támadt! És ebben a pillanatig tartó és mégis végtelennek tetsző, iszonyatos csendben összeomlott mindaz, amire Hajdu Balázs életét építette. Nem, ó nem támadt határozott gondolata, csak az a fojtogató, romboló érzés, hogy hazugságra épített életét hazugság rombolta össze. Kötelesség! Hála! E megvetett fogalmak az asszony ajkáról kiejtve, az ítélet harsonájaként harsogtak, anélkül, hogy a szörnyű csendet megtörték volna. A szörnyű csendet féktelen kiáltás törte meg. Saját, összezúzott szívéből fölszakadt, nem is emberi hang. Fölrántotta az ajtót s a fényárban káprázó szeme még látta az egymáshoz simuló párt, a fiú az asszony előtt térdelt és az asszony keze simogatta haját. És a jól ismert kéz ott maradt megmerevülve és a fiú arca halálos rémülettel eltelve fordult felé. Állt és nézte őket. Két súlyos ökle összeszorult, homlokán az ér kidagadt és már megindult, lépése alatt recsegett a padló, izzó és mégis elhomályosodott szeme kidülledt üregéből és akkor olyasvalami történt, ami első pillanatban elkábította, azután elernyesztette.

A fiú, ki eddig halálravált arccal s egész testében remegve simult a sápadtan ülő asszonyhoz, fölpattant helyéről és eléje ugrott. Puha kezével megragadta az előrefeszülő izmos kart, könnyező

két szemével ránézett és aztán alázatosan meghajtván fejét, lázas esdekléssel könyörgött.

— Engem üssön agyon, bátyám! Én, egyedül én vagyok a bűnös!

Az asszony mozdulatlanul ült, de szeme különös fényben villogott. Hajdu megérezte, hogy e majdnem gyermekes kéz mily erővel szorítja karját, e karcsú test egészen hozzátapadt és a fényes, szőke haj lágy selyemként ragyogott szeme előtt.

— Engem üssön agyon — suttogta — engem!

És fölemelte fejét és most már halálraszánt, de valahogyan gyermekes, idéetlen hévvel ismételte:

— Csak a testemen át juthat hozzá!... — Meneküljön, asszonyom!

Hajdu érezte, mint ernyed el, mint foszlik szét minden gyilkos indulat szívéből. És semmi, de semmi nem marad utána. Énjének utolsó erőfeszítése volt ez, kialudt, vége van. Még volt annyi ereje, hogy ellökje a fiút magától, aztán homályba borult körülötte minden. A gyengeség, gondolta izzó fájdalommal, a kínok kínját érezte szívében, fizikai kín volt ez, mely megzavarta dobogását is és leroskadt a legközelebbi székbe.

— Holnapután... igen, holnapután — suttogta és szeme téován forgott szemüregében — holnap-

után miniszterelnök leszek. Tudta ezt? ... Számított rá?

Úgy rémlett, hogy az asszony is megrázkódott, úgy rémlett, hogy abban is összeomlott valami. Ajka, holott beszélni akart, hangtalanul nyitva maradt.

— Persze, hogy tudta, számított rá, de nem számított én rám!

És csodás gyorsasággal, a gyilkosságnál is rettenetesebben büntető gondolatai támadtak. Ránézett a fiúra, ki félenken és tehetetlenül állt az asszony mellett.

— A mi Énünknek szerelem és dicsőség kellett, minden áron! A mi énünk nem ismert kegyelmet. Én lángbaborítottam az országot, letaszítottam a hatalmat székéről... tudja meg, hogy vértócsába taszítottam, hogy üres maradjon számomra... számunkra, mert én... óh én a szellemet és a dicsőséget együtt képzeltem el...

Életének tragédiája újból egész zordonságában fölragaszkodott előtte, lehunyta egy pillanatra a szemét és összezárta ajkát.

— Ön — folytatta újból, merőn nézve az asszonyt és mintha mindkettőjük ítéletét mondaná — ön külön akarta a kettőt. Az egyiknek vége, a másikat... a másikat elérheti, mindössze egy fiatal leány halála árán. Fiú — fordult kemény

szóval a vőlegényhez — Klárától jövők. Meg fog halni.

A fiú megtántorodott, az asszony karjával akarta átfogni, de Hajdu fölugrott. Most egész másnemű indulat lázította. A bosszú vágya, mely azonban a büntető igazság köntösét vette föl.

— Vissza! Ne érintse! — kiáltott szilaj hangon. — Elragadom én is öntől a szerelmet. Csak emléke kísértse, mint kísért engem egész életemen át. Mit gondolsz, fiú, dicsőség nélkül találhatsz itt szerelmet? A dicsőség kielégítetlen vágya fagyossá fogja tenni csókját és téged mihamar megunt bútorدارabbá! És mit gondol maga, asszonyom, átadhatja önnek e szegény, félrevezetett fiú egész szívét, ha menyasszonyának halavány árnyéka odalopózik közéjük? A vergődő lelkiismeretfurdalást akarja szeretni? Erről a szerelemről álmodott ebben a csinos és hazug fészekben?

Bár egy percre sem szűnt szívében a kínok kínja, megsemmisült énjének dühös gyűlöletével élvezte az asszony arcának színváltozásait, a rombolás munkáját, mely szavai nyomán támadt, a gyönyörű termet remegését s az imént még mámorosan csillogó szem elhomályosulását.

— Gyere, fiú, itt nincs többé keresnivalód!

Az asszony, mint a prédájára ugró hiuz, ro-

hant feléje. De Hajdu jól tudta, hogy így... így még sohasem látta őt a fiatalember! Ez a démoni dühtől vonagló arc, az a vészes villámokat szóró szempár, az a remegő ajkak mögül kivillanó fehér fogsor, melynek látásától sárba tiport szerelme vad fájdalommal támadt föl újra, ez a fiút megrémítette, ez ismeretlen, rettenetes s a jövőbe világító félelmes látvány volt reá nézve. Érezte, hogy görcsösen ragaszkodik karjába.

— Itt maradsz!... Velem maradsz, édes... jöjj! Jöjj, akármit beszél...

Hajdu előre nyújtotta karját sziklaszilárd mozdulattal.

— Ne érintse! Hallja saját szájából ítéletét. Velem jösz?

A fiú nem felelt, de szinte vont a magával kifelé. Halk sikoltást hallottak, de nem néztek hátra többé...

Beültek a kocsiba.

— Ne szólj egy szót sem hozzám! Vissza fogsz menni Klárihoz. Gondolj reá, szépségére, hűségére odaadására és mostani könnyeire és térj vissza. Mert őt szereted, ő való hozzád. Minden másról hallgatsz.

Érezte, hogy megcsókolta kezét. Épen ott, ahol az akác tövise megkarcolta.

— Ülj békén és hallgass!

— És vágatott a kocsi hegyen-völgyön át, csillagtábor ragyogott a mozdulatlanságában fenséges égboltozaton. A nagy város mozgalmas utcáin Hajdu dicsőségét ordították a rikkancsok, az emberek lámpák és kirakatok fényénél olvasták az esti lapokat, de Hajdu nem látott, nem értett semmit. Már nem volt miért küzdenie. Már elvégezte énje utolsó munkáját: a bosszú teljes, de az ő bűnhődése is. És énje összeomlott, amint összeesik a harctéren a megsebesült katona, ki izmainak utolsó megfeszítésével keresztülszúrja gyilkosát...

★ ★ ★

Az ellenzéki lapok így írtak:

«A hatalom áldáz kezű zsoldosa nem meri elfoglalni a vértől párolgó bársonyszéket. Retteg a fölzúduló közvéleménytől, mely a népjogok e cinikus lelkű eltipróját, ez elvtagadásban utazó kameleont, korbáccsal űzte volna ki előbb-utóbb a népszabadság oltalmára emelt épületből. Megelégedéssel s a jobb jövőbe vetett hittel regisztráljuk a tényt: Hajdu Balázs államtitkár mandátumáról lemondott és a közélettől visszavonul. Mintha máris éreznők a közélet tisztultabb levegőjét».

A kormánypárti lapok így írtak:

«A mai nap szenzációja Hajdu Balázs vissza-

vonulása. Álljunk meg egy percre a napi szürke tusák között és vegyük le kalapunkat. Ime, az antik jellem! Győzelmet szerzett az egyedül helyes politikának, megmutatta prófétai lélekkel a zűrzavarból kivezető utat, erős kezével kiemelte az állam megrekedt szekerét a szószátyárság iszapjából — és elvégezve az elvégezhetetlennek látszót, mint szimboluma az önzetlenségnek. Cincinnatiusként visszavonul! A viszontlátásra búcsuzunk tőle, viszontlátásra, melyben a haza soráért aggódók bizva-biznak!»

TARTALOM.

	Oldal
A boldogság	5
A grófné	26
A gyárba!	43
Rútak rútja	59
A gonosztevő	72
Regény a pusztaságban	85
Én!	117

XXVII. kötet.

Az ezer tó országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította *Bán Aladár*.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta *Tarczai György*.

XXX. kötet.

A Karassó mellől. Elbeszélések. Irta *Neumayer K. Dezső*.

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta *Andor József*.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta *Tarczai Gy.*

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta *Enrico Castelnuovo*. Ford. *M. Hrabovszky Julia*.

XXXVII. kötet.

A méltóságos asszony emberei. Elbeszélések. Irta *G. Büttner Julia*.

XXXVIII. és XXXIX. kötet.

Sampaulo grófné. Angol regény. Irta *Henry Harland*. Ford. *G. M.*

XL. kötet.

A zengő hegy. Bükkvidéki históriák. Irta *Tarczai György*.

XLI., XLII. és XLIII. kötet.

A műlovas leánya. Reg. három kötetben. Irta *báró Brackel Ferdinánd*. Ford. *dr. Rada I.*

XLIV. kötet.

Az aranypók és egyéb elbeszélések. Irta *Kiss Menyhért*.

XLV. kötet.

Női szívek. Elbeszélések. Irta *M. Hrabovszky Julia*.

XLVI. kötet.

Az egetverő hegy. Elbeszélések a Táttra vidékéről. Irta *Tarczai György*.

XLVII. kötet.

Geneviève megérése. Elbeszélés. Irta *C. d. Lamiraudie*.

XLVIII. kötet.

Spanyol képek. Irta *D. Luis Coloma*. Fordította *Jándi B.*

XLIX. kötet.

Innen-onnan. Orosz elbeszélések. Fordította *Szémán István*.

L. kötet.

Ujabb' elbeszélések. Irta *Andor József*.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma:

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma:

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma:

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma:

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma:

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma:

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*.

Megrendelhetők

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvkiadóhivatalában

könyvkereskedésében

Bpest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

Bpest, IV., Kecskeméti-u. 2.

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálunk.

